

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

ЧАСОПИС ЗА КОМУНАЛНО-СОЦИЈАЛНИ, ПРИВРЕДНИ
И КУЛТУРНИ ЖИВОТ БЕОГРАДА

Број 10
Година 50

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР:
Др. Ксенофон Шаховић, Мих. Стефановић, Павле Кара-Радовановић
УРЕДНИК:
Слободан Ж. Видаковић

Октобар
1932 год.

Октобар 1932

Комунални проблеми периферије Београда. — Слободан Ж. Видаковић, стр.	619
Проблеми исхране (III). — Др. Мил. Нешковић, стр.	627
Уређајни основи за Београд (II). — Арх. урб. Драг. М. Поповић, стр.	581 635, 705
Предграђе Војводе Степе. — Проф. Богољуб Н. Јањић, стр.	640
Штедња и Београд. — Д-р Реља Аранитовић, стр.	643
Економски фрагменти Београда. — Д-р Стојан Павловић, стр.	650
Летњиковац за београдску децу. — Д-р Војислав Кујунџић, стр.	656

ПРИЛОЗИ ЗА ИСТОРИЈУ БЕОГРАДА:

Београдски књижевни салон Јове Илијћа. — Војин Пуљевић, стр.	661
Пре сто година завладала је у Београду велика скупоћа. — А. Б. Херенда, стр.	664

КОМУНАЛНО-СОЦИЈАЛНА ХРОНИКА:

Конгрес Савеза југословенских градова и Закон о градовима, стр.	667
---	-----

КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНА ХРОНИКА:

- Свечана предаја награда и похвалница културно-просветним радницима Београда из Фонда Његовог Величанства Краља, стр. 672
- Четврта редовна изложба Библиотеке и Музеја Општине града Београда, стр. 673
- Свечано отварање новог Народног универзитета, задужбине поч. Илије М. Коларца, стр. 675

ПРИЗРЕДНА ХРОНИКА:

- Конференција о штедњи у сали Београд. општине, стр. 676

СЛИКАРСКА ХРОНИКА:

- Пета јесења изложба београдских уметника. — Сретен Стојановић, скулптор, стр. 678

БЕОГРАДСКА ХРОНИКА:

- Годишња скупштина Друштва за уређење Предграђа Војводе Степе, стр. 680
- Отворена је нова трамвајска пруга Кнежев споменик — Чукарица, стр. 680
- Приватни огласи

„Београдске општинске новине“ излазе једанпут месечно као часопис за комунално-социјални, привредни и културни живот Београда и једанпут недељно (сваког четвртка) као службени недељни лист Општине града Београда.

Претплата на оба издања износи укупно:

за годину дана 150 динара

за пола године 80 динара.

Претплата се прима само на оба издања. Чековни рачун код Поштанске штедионице бр. 54.300.

Уредништво и администрација налазе се у ул. Краља Петра бр. 26/III. Телефон 26-242.

Рукописи се не враћају.

Слика на корицама: Акварел Б. Војиновића — Пеликана: Средњовековни бастион у Горњем Граду, на улазу за цркву Ружицу.

Комунални проблеми периферије Београда

1

Пре него што пређемо на проучавање комуналних проблема периферије Београда потребно је, ради бољег разумевања саме ствари, да утврдимо, шта се у урбанистичком погледу разуме под појмом периферије. Има ли Београд, као и сва велика европска насеља, једну, две или више периферијских зона, које као концентрични кругови иду једна за другом?

Под периферијом се не сме и не може да разуме крајња топографска зона у варошком насељу, у једном даном моменту, него се под тим појмом има обухватити читав низ насеља, која су у току једне до две деценије проширивала стару периферију ка суседним селима. Таквих ширења, као концентричних таласа, бива у градовима по неколико пута. Београд од 1914 године до данас доживео је четири периферијска померања.

Према томе, ништа погрешније није него кад се узима да је једино периферија Београда: Маринкова бара, крајње куће Карабурме и последњи кућерци иза предграђа Краљице Марије. Београдска периферија у урбанистичком смислу почиње од старе, предратне периферије па се преко Чубуре и Пашиног брда завршава последњом зоном самониклих сиротињских учерица иза новог Смедеревског ћерма и Вождовца.

Тако схваћена периферија је у ствари гро Београда. На њој станују приближно 150.000 душа: малих чиновника, занатлија, радника, квалификованих и неквалификованих, сеоских паупера, који сем опанака и носталгије за својим старим селом немају ничега више заједничког са ранијим сеоским животом, служитеља, ожењених подофицира и жандарма, једном речју, на њој станује једна огромна армада економски малих људи.

Та већа половина Београда, већином радниог и стваралачког Београда, живи на периферији и за периферију. Према томе, комунални проблеми периферије Београда не смеју се схватити уско, као проблеми једне шаке сиротињског насеља на крајњој граници Београда, него као проблеми оне *јаче, многобројније* половине, која по своме економском положају има несравњено више потребе за со-

цијално-комуналном акцијом, а са гледишта социјалне правде — несравњено више права за државном и општинском интервенцијом него она друга, мања половина — да се изразимо парадоксално — која живи у неописиво бољим и економским, и социјалним, и комуналним приликама.

Ко треба да изграђује Београд?

Данас није више ни мало спорно, дали је цела држава дужна да партиципира у изградњи своје резиденције. То је, изгледа, још само спорно код нас. Мађарска је бацила у кратком року преко шест стотина милиона државне помоћи за подизање Будим-Пеште. Беч кошта нову аустријску републику више но сви остали њени градови укупно. Тај се појав срета у мање више изразитом облику код свих европских престоница.

Београд претставља у том погледу један чудан изузетак. Он је престоница једне и ако младе али велике државе. Велике у толико више што је она балканска држава, одређена историјском логиком да буде духовни вођ балканских народа, да буде Пијемонт Балкана.

Београд мора да буде репрезентативан. Он је центар политичког, административног и економског живота наше државе. Као што су некада, у класично доба, сви путеви водили у Рим, тако данас — бар што се тиче Југославије — сви путеви воде у Београд! Београд није обичан град, он не припада својим грађанима; он припада целој Југославији. Ако се жели да он буде на висини културе, да одговара свима захтевима једне урбанистички модерне престонице, да буде понос нације — онда је у његовом подизању и улепшавању дужна да узме учешћа и држава, као највиши претставник нације.

Зато смо мишљења, да се већ у идући наш државни буџет, и стално у будуће, треба уносити редовна државна дотација за изградњу престонице. Колика би та дотација требала да буде — то је детаљ, који зависи од финансијске моћи државе и њене кредитне снаге у даном моменту. Али у сваком случају та помоћ треба да буде осетна. Већ 1933 године требала би да буде бар у величини дуга, који

држава дугује Београдској општини. Исто тако држава је дужна да гарантује за сваки муниципални зајам Београдске општине, који она буде закључила ради инвестиционих потреба Београда као престонице.

После државе у помагању изградње Београда долазе као обавезни фактори: министарства, раднички уреди, банке и већа индустријска предузећа, који су, између осталог, дужни да подигну чиновничке и радничке станове за своје властито особље.

Тек после њих, терет изграђивања југословенске престонице има да падне на њене грађане, пропорционално њиховој економској снази. Данас то није случај, јер је до сада периферија подизала центар, у место да је било обротно, као што се Београд подизао сам место да га цела нација подиже!

Када се објективно проучи однос центра према периферији долази се до закључка, да Београд има два дела и бројно, и уређајно, и територијално неједнака: бројно међу периферију и територијално и бројно мањи центар, и да се и грађевински, и санитарно боље изграђени део (центар) не може одржавати у исправном стању све док се периферија не изгради.

Као што у организму, између појединих делова, постоји веза, којом управља познати у медицини закон корелације, тако исто и у градовима између градског центра и периферије постоји неизбежни корелациони однос.

Може ли центар да буде чист, без блата и прашине, ако му је периферија у глибу и облацима прашине?! Може ли центар да буде обезбеђен од епидемија ако свако осуетство хигијенског уређења и живота периферије ствара у њој разнолика заразна оболења?! Јасно је, да је центар везан органским везама за периферију и да он у урбанистичком и хигијенско-здравственом смислу може да буде савршен само тако ако се и периферија изгради бар приближно типу савременог градског насеља!

То би био један чисто егзистички мотив центра да подиже периферију, да је подиже ради свога мира, свога здравља, свога сопственог живота!

Али не постоји у низу аргумената, за брзу изградњу периферије само овај „племенити егзистизам“. Постоји и читав низ захтева социјалне правде, који су у великој скали социјалних мотива и најпречи, и најпретежнији.

Нема подизања Београда на суверену висицу југословенске резиденције, нема његовог здравог полета, нема његовог модернизација у смислу европских престоница, док се београдска периферија не изгради онако како то бар најосновнији захтеви комуналне политике траже.

То би био државни разлог за подизање београдске периферије, разлог њеног оп-

штег уздизања, грађевинског, хигијенског, естетског.

На крају ћемо изнети социјалне разлоге, који у данашњем веку на првом месту морају да инспиришу комунално-социјалну политику и државе, и општине.

Какве комуналне реформе треба извести да се у погледу периферије Београда испуне бар основне обавезе које општини намеће социјална правда?

Питање малих и хигијенских станова. И ближа и даља периферија Београда трпе непрекидну оскудицу у малим, здравим и хигијенским становима. По једном нашем ранијем прорачуну, треба подићи тих станова око 15—20.000, па да се задовољи потреба београдског сиромашног грађанства. Данас једна економски слаба породица, а таквих је више од 80% у Београду, плаћа само за стан око 45% својих прихода. Овако висок проценат плаћања стана не постоји нигде, па чак ни у великим светским бањама и коцкарницама. На стан се не сме трошити више од 10% од свих прихода, јер ако се даје више онда се хронично трпи у задовољавању других најосновнијих животних потреба, да и не говоримо о културним и моралним потребама човека.

И ако је ове године, нарочито у другој половини летње и јесење сезоне, грађевинска делатност у Београду била врло жива, ипак се у погледу појевитијавања станбене ренте и решавања станбене кризе није отишло ни за један корак даље. Станбена криза, — изражена у њеној најсоцијалнијој форми, у великој оскудици здравих малих и јевтиних станова — данас се налази у исто тако оштрој фази као и пре 5—6 година. Неоспорив је факат, да данас постоји у центру хиперпродукција великих и луксузних станова и да преко 2000 великих станова зврје празни, али је исто тако неоспорива истина да постоји и пуна криза малих, здравих и јевтиних станова, нарочито на периферији Београда.

У нашој студији о становима¹⁾ ми смо анкетним и провереним статистичким документима доказали сав очај београдских перифериских малих станова, од којих су 90% апсолутно неупотребљиви за становање, јер су по своме склопу и пуном осуетству хигијенских захтева постали прави расадници свеколике заразе и епидемије и жалостан знак нашег недовољно развијеног смисла за социјалну правду и социјалну акцију.

Није сва мана ових станова у томе што су они склепани од најбеднијег грађевинског материјала, већином облепљених дасака и картона. Та их околност истина зими прави леденицама, у којима се мисао у мозгу смрза-

¹⁾ Види књигу: Слободан Ж. Видаковић, „Наши социјални проблеми“ — издање Гепе Кона, 1932 год. Београд.

ва, а лети паклом, у коме душа провире! Али они су и без тога мрачне рупе, мемљиве као штенаре, влажне често до таванице, загађене не само у естетском смислу него и у бактериолошком. Уопште, ти су станови за човечје здравље опаснији него оне бедне кулаче у којима живе сиромашни сељаци на падинама

планине Таре. Јер тамо ако нема ничега другог — има бар чистог ваздуха у изобиљу, а овде ни тога нема!

У тим отровним јазбинама, које лети просто пливају у загађеним баруштинама, живе и данас хиљадама Београђана са децом, која претстављају стуб нашег народа и наше расе.

БЕОГРАДСКИ СТАНОВИ

— НЕКОЛИКО КОНКРЕТНИХ ПРИМЕРА ИЗ СТАТИСТИЧКОГ МАТЕРИЈАЛА НАШЕ АНКЕТЕ СТАНОВА У БЕОГРАДУ (КРАЈЕМ 1931 ГОДИНЕ) —

Име и презиме закупаца	УЛИЦА И БРОЈ ГДЕ СЕ СТАН НАЛАЗИ	Број чла- нова у стану	Број оде- љења	Кубатура (m³)	Месечна кирија	ЗДРАВСТВЕНОСТ СТАНА	
С. К.	Војводе Мишића	9	5	1	22	300	Влажно, уз ђубриште
К. М.	" "	11	3	1	21	150	Влажно, мрачно, висина 2 м.
А. М.	" "	11	10	1	48	300	Мрачно, влажно, ниско, испод 2 м.
К. М.	" "	13	3	2	18	300	Нема осветл. под турска калдрма
Р. Р.	" "	15	5	1	18	350	Влажно, мрачно, ниско 2 м.
Б. Ц.	Прокоп	67	5	1	8	100	Очај у свему
М. М.	Солунска	15	7	3	52	500	Ниско, мрачно, влажно
В. И.	" "	15	4	3	69	730	" " "
Ј. Х.	" "	15	5	1	30	180	" " "
Д. П.	" "	15	7	1	23	135	" " "
Л. И.	Принц Евгенија	30	5	2	30	300	" " "
В. Л.	" "	30	3	1	19	150	" " "
Г. И.	Солунска	13	7	1	18	200	" " "
Ј. П.	" "	16	12	1	48	250	Влажно, мрачно
Б. П.	" "	16	9	1	18	200	" " "
А. И.	Мојсијева	11	6	2	52	350	" " "
Ј. Р.	" "	11	3	1	19	200	" " "
Б. С.	" "	11	5	1	40	300	" " "
Д. П.	" "	11	4	1	8	150	" " "
М. К.	Немањина	3	5	1	16	200	Влажно, породица б. чиновника
С. С.	" "	5	23	3	86	450	" " "
С. П.	Хајдук Вељков Венац	8	6	2	50	550	Влажно, под од цигаља
Ш. Р.	" "	8	3	1	18	300	Под земља
Ј. Б.	" "	8	6	1	14	250	Без светлости дневне, под земља
С. М.	" "	4	3	1	20	200	Од дасака, подигнут у рупи од шталског ђубрета, мрачно и смр- дљиво до несвести
Р. А.	" "	8	5	1	15	250	Под земља, влажно, без светлости
Ш. П.	" "	10	4	1	26	330	Под цигла, влажно
Р. Д.	" "	10	5	1	20	200	Под бетон, нема светлости
Е. Р.	" "	10	6	1	24	250	Прокишњава, под труо
С. Н.	" "	10	7	2	26	250	Нема дневне светлости
Л. З.	" "	10	10	1	24	250	Под земља, од дасака
И. К.	Скадарска	2	8	3	39	500	Влага, под цигле, нема светлости
Ј. В.	" "	3	3	1	18	250	Ниско, влага, склоно паду
И. Т.	" "	3	6	2	35	400	" " " "
Е. Б.	" "	3	5	2	35	400	" " " "
П. П.	" "	5	7	2	44	450	" " " "
Л. М.	" "	10	5	2	36	450	" " " "
М. С.	" "	16	4	2	28	350	" " " "
Р. С.	" "	14	5	2	21	300	" " " "
В. Ш.	" "	14	5	2	42	240	Под земља, влажно, ниско
М. С.	" "	14	3	1	10	200	Хартијом покривено, влажно
Љ. И.	" "	14	5	1	14	200	Хартијом покривено, влажно
Т. Т.	Краљице Марие	4	8	1	61	380	Тер. хартијом покривено
Ј. Ф.	" "	3	2	1	14	200	" " " "
Д. Ј.	" "	9	5	2	35	400	Соба мрачна, кујна влажна
Б. К.	Старине Новака	8	7	1	25	240	Под земља, влага, нема проветр.
Н. С.	" "	8	8	1	24	250	Влага, мрачно, под земља
А. Н.	" "	8	2	1	10	100	Шупа, прокиш., од картона кров
К. В.	" "	8	7	1	18	200	Влага, земља, склоно паду
И. Г.	" "	8	2	1	9	120	Без прозора, влажно, мрак
И. Ј.	" "	4	1	1	24	200	Влага и беда
М. С.	" "	5	1	1	26	280	Мрачно, хартијом покривено
Ф. А.	" "	7	1	1	18	120	Мрачно, склоно паду, висина 2 м.

Име и презиме закупца	УЛИЦА И БРОЈ ГДЕ СЕ СТАН НАЛАЗИ	Број чланова у стану	Број одељења	Кубатура (м ³)	Месеца коришћења	ЗДРАВСТВЕНОСТ СТАНА
С. В.	Љубе Дидића	3	3	24	150	Висина 2 м. влажно, склоно паду
М. Ј.	"	3	3	34	300	Висина 2 м. влажно, склоно паду
М. С.	"	3	5	18	150	Висина 2 м. влажно, склоно паду
М. П.	Ломини	8	4	22	350	Прокиши, нема света, зид деб. 5 см.
П. С.	"	8	4	17	300	" " " " " "
А. К.	"	8	10	45	700	" " " " " "
Б. П.	"	8	6	45	400	" " " " " "
К. Х.	"	8	4	38	400	" " " " " "
С. М.	"	8	7	60	700	Мрачно, ниско, 1,90 м. нисина
С. Т.	"	8	5	12	350	Мрачно, без проветравања
А. Б.	Ломини	8	5	25	350	Без дневне светлости, под земља
С. К.	"	8	5	40	400	Висина 1,30 м. без прозора, потсећа на штенару
П. Ј.	Високог Стевана	31	3	10	140	Ниско, загушљиво, деца жута.
Г. Ј.	Цара Душана	7	7	22	280	Ниско, мрачно, оваквих станова има овде око 15.
С. М.	Једренска	1	4	12	180	Нема у опште прозора. Праве руке, нисина од 1,50—1,80 м.
Ј. Н.	Расинска	9	10	24	350	Ниски, смрдљиви, пуни деце и болести; има их 25 на броју.
Љ. И.	Краљице Марије	149	5	12	250	

ПРОСЕЧНЕ ЦЕНЕ И ВЕЛИЧИНА АНКЕТИРАНИХ СИРОТИЊСКИХ СТАНОВА У БЕОГРАДУ ПО КВАРТОВИМА:

Квартон:	За 1 м ³ динара:	Одељења на 1 породицу:	Кубних метара ваздуха на 1 лице:
I	12,75	1,73	6,66
III	9,18	1,46	5,13
IV	11,43	1,75	5,94
V	9,21	1,25	5,26
VI	17,91	1,50	2,66
IX	16	2	3,77
X	12,92	1,18	3,90
XI	11,95	1,16	4,05
Процењено за све анкетираних станове:	10,92	1,46	5,14

Према оваквом очајном стању малих станова — чији је куб. мет. загађеног ваздуха на крајњој периферији скупљи за 30% од кубног метра ваздуха из луксузних апартмана центра — прва и најбитнија дужност општинске управе била би да се што пре изнађе начин да се овај животни проблем Београда правилно реши. Сви су путеви добри који воде решењу проблема. Али према садањој финансијској ситуацији не може се очекивати да тај колосалан посао изведе једна установа, па ма која то била. То важи и за општину као најпозванију. Проблем се може решити само удруженом снагом, само комбинацијом напора свих оних који су дужношћу позвани да воде социјалну политику Београда. На првом месту држава, па после Општина, и, најзад, као што смо већ рекли, раднички уреди, министарства, велике фабрике и индустрије, банке, остали новчани заводи, као и сва већа послодавачка предузећа, у којима је упуслено више од педесет радника.

Сви су они позвани и дужни да координираним радом оснују и уплате Фонд за подизање малих, здравих и јефтиних станова за своје чиновнике, службенике и раднике. И ако се тиме станбени проблем не би решио сасвим, он би се решио у својој доброј половини. Подићи од 15.000 таквих станова само половину — значи ренту малих станова снизити за 30 до 40%. То је очевидан економски закон, који суверено влада у друштвеном организму.

Подизању Београда, специјално његове периферије, мора се посветити нарочито законодавство. Узмемо само овај појав. На периферији се мало зида. Две хиљаде нових станова, које је Београд добио ове грађевинске сезоне, својом апсолутном већином долазе у велике или луксузне станове и појачавају и иначе велику хиперпродукцију истих. Али Београд вапије за малим становима. А њих скоро нико не зида. Управа хипотекарне банке и Хипотекарни трговачки фонд обуставили су давање хипотекарних зајмова. Због

тога су кирије малих станова на београдској периферији опет несразмерно скочиле, и ако су и без тога биле претерано скупе.

Зар се ту није требала да умеша држава и да једним законским прописом нагна Хипотекарну банку да не обуставља своју помоћ за зидање малих станова, учије је улагање, најзад, уложени зајам данас једино и сигуран.

Проблем калдрме је друго страшно зло периферије. Огроман број улица нема ни најбедније калдрме, ни најпримитивнијих тротоара, па чак ни најобичнијих набијених путања, насутих шљаком или шодером. Према статистичким подацима, израђеним на основу службених извештаја, на београдској периферији има преко један милион и сто хиљада квадратних метара потпуно некалдрмисаних уличних површина, а дужина тих, зими непроходних улица, прелази 95 километара. Према томе: једна пуна трећина улица Београда некалдрмисана је.* Од те трећине 90% пада на периферију.

То је страхан факат, пред којим човек запањено стаје и губи сваку наду да ће све то моћи да подигну сиромашни грађани Београда. Чак ни за две деценије! Неправедно би било овде непризнати да је Београдска општина уложила своје крајње напоре у калдрмисање Београда и да је она према својим сретствима дала и више него што се смело од ње очекивати, јер Београд данас има модерно калдрмисаних улица за око 105 километара а око 90 километара калдрмисаних обичном калдрмом!

Само што све то не оправдава тешку стварност, која нам показује да гро периферијских насеља нема ни насутих путања, а камо ли калдрме! Овим непроходним путевима, често горим од сваког сеоског друма, за време јесењих и пролетњих киша могло би се проћи само чамцима или на крилима. А ивицама њиховим, колико толико бољим, несретни становници резигнирано газе благо до колена и носе на рукама своју децу да би им омогућили одлазак у школу..... Пред кућама тих мученика упорно стоје у иловачи читава зелена језера, помешана са загађеном водом из дворишта, јер периферија Београда и не сања о канализацији. Та су језера главна гнезда маларије и других заразних болести!

Калдрмисање свих улица периферије значи спас целог Београда од болештина, значи уљубљивање читаве престоничке хемисфере, значи испуњавање једне основне животне потребе, без које се не да ни замислити ни комуникациони, ни хигијенски, ни естетски живот савременог градског насеља.

За калдрмисање данашње периферије Београда требало би заиста огромних финансијских кредита, који су ван домаћаја београд-

ској општини. Али се и ту може помоћи. Добра воља државе и надлежних и експедитивност општинске управе, зајемчена у толико прилика, може и ту наћи паметан „modus operandi“.

Нешто државна сретства, нешто општински кредити, па били они и из ванредних инвестиционих зајмова, а нешто, најзад, удружена помоћ створена путем прогресивног оптерећења економско јачих и кулучке снаге економско слабијих грађана — па ће се постићи циљ! Подвукли смо и овде инвестициони зајам као сретство социјално неопходно у овим тешким временима. Из пуно и пуно социјалних разлога мора се данас улагати што више у јавне радове, па макар то били и инвестициони зајмови, разуме се дугорочни. Категорички смо противни схватању, које све више осваја чак и меродавне, да општине у овим тешким временима не треба да стварају инвестиционе зајмове и да се у своме раду сведу на најниже административне станице.

То је и социјално и привредно-економски штетно. Зашто, на пример, не би калдрму Београда подигли на дугорочни кредит. Колико је нама познато, нека друштва нудила су пре неколико година да калдрмишу целу периферију на дугорочну отплату али уз гаранцију државе. Ако су услови њихови примљиви — понуда њихова је врло корисна, јер изградња периферијске калдрме неће користити само садашњој генерацији него и свима будућим генерацијама, те је право да у финансијском терету узму и они учешћа.

Док се периферијске улице не калдрмишу, ни периферија ни центар не могу бити ни чисти, ни леци, ни обезбеђени од епидемијског пожара, који сваког часа може да букне а што то не бива изгледа да је много мање заслуга нас него Провиђења, које нас чува.

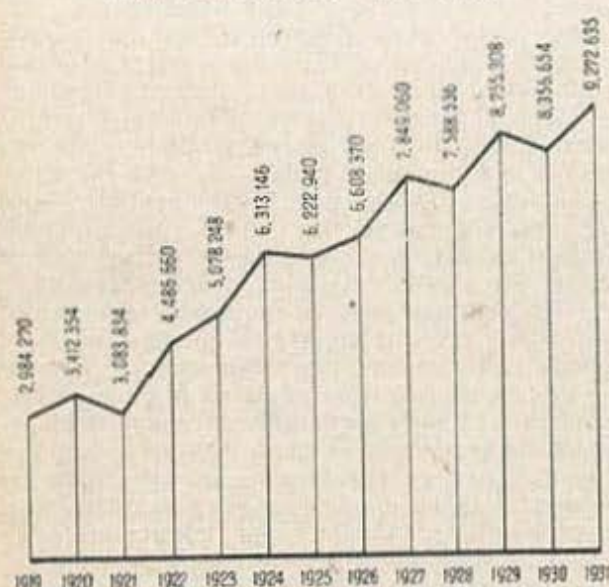
*

Питање воде такође је један од горућих проблема београдске периферије. Читави крајеви, који у ствари претстављају највећи део периферије, немају ни метра водоводних цеви! Немају водовода, на пример: ни насеље Краља Александра, ни предграђа: Крајине Марије, Војводе Мишића, Незнаног Јунака, Петра Мркоњића, Милошевца, Бањице, Бановог брда, затим поједини већи делови Булеварера, делови предграђа Војводе Степе, Пашиног брда и Вождовца. У тим је крајевима јавних чесама недовољно а негде их уопште и нема. Буиари су сумњиви и где нису опасни и заражени, пуни су коли бацила и органског трулења. Нема ни здравља, ни културе градова тамо где нема у изобиљу воде. Ми данас можемо да имамо довољан капацитет воде. Потребно је само да се прошири водоводна мрежа и проблем воде је решен. Али — ма да ту нису потребни огромни инвестициони кредити — општина ипак није у стању да сама изведе одмах то неопходно проширење водоводне мреже, јер је она и на питању воде

* Од укупно 923 улица, колико их Београд има, 414 немају никакву калдрму. Апсолутна већина ових улица налази се на периферији.

пожртвовано уложила све што су јој њене финансијске моћи дозвољавале и за последњих десет година само је у водоводне инсталације дала сто и двадесет милиона динара (120.921.300 дин.) И овде мора да помогне држава, јер јој то диктују интереси националног угледа и ауторитета њене престонице пред културним светом!

Преглед капацитета воде београдског водовода (м³) од 1919—1931 год.:

Хигијенско-санитетске неприлике и многе инфективне болести, на првом месту тифус и маларија, узеле су приличне размере у Београду. Не треба бити много проницљив па видети праве узроке овог ширења: то су бунарска вода, загађена и увек опасна, и непокретни потоци, баруштине и мочвари, у којима се легу комарци који разносе и шире маларију. Читав крај и. пр. око Чубурског потока ендемично је маларичан. Комарци су постали општа опасност чак и за домове на Котежу Неимару!

Ако заразне болести, а међу њима на првом месту тифус и маларија, отму маха ии београдски центар, и ако под знатно бољим хигијенским условима, неће бити поштеђен од њих.

Целокупна хигијенско-санитетска служба на периферији је отежана самим саобраћајним приликама њеним. Изношење ђубрета у многим удаљенијим деловима периферије представља праву реткост, а већ и да не говоримо о поливању и чишћењу улица од блата. Поред осталих разлога за ту успореност санитарне и хигијенске профилактичне службе, врло је важан и тај моменат што је целокупна санитарна служба код нас централизована. Ништа опасније у једном територијално ве-

ликом и многољудном граду нема него централизација санитарне службе. Сваки кварт Београда треба да има своје нарочито одељење, специјално намењено за управљање санитарном службом. Њему на расположењу треба да буду сва сретства, која су данас амасирана у депоима санитета, магацинима и централним возним парковима. У свима савремено уређеним градовима, чак ии пожарна служба није централизована!

Саобраћајна сретства. Још једно зло дави нашу периферију. Она нема довољно саобраћајних сретстава, а и колико их има она су скупа. Нпр. преко предграђа Војводе Степе, главном његовом артеријом (улица Престола-наследника Петра) пролази дневно око 15000 лица за Пашино брдо, Душановац, Маринкову бару и друга предграђа. Трамвај бр. 1 долази само до ул. Цара Николе и својом споном 1-а наставља за Црвени Крст. Аутобус, чије је увођење за пуну похвалу, иде на жалост, врло ретко, једном на сат, и то једном савршено непрактичном линијом преко Крунске улице. Крунска улица, пре свега, није пословна артерија. Она је аристократски крај и као таква даље је од свих потреба сиромашног света, кога треба да из удаљенијих делова периферије прикупи овај аутобус и доведе у живи прометни део града. Овај аутобус био би у пуној мери користан ако би као Душановачки полазио са Славије и завршио се на врху Пашиног брда. Цена возице, за сада не би смела да буде већа од 2 дин. а касније 1—1.50 дин. Најзад, нека би у крајњем случају та пруга била и непродуктивна и пасивна са гледишта чистог прихода, ипак би је требало одржати, јер она има специјални, социјални задатак у општинском помагању сиромашног пословног света.

Хитна потреба општинских дрвара и периферијских пијаца. У низу других хитних комуналних потреба, чију оскудницу тако живо осећа и трпи сва периферија Београда, треба поменути и потребу хитног оснивања општинских дрвара. Дрва су на периферији очајно скупа. Често за 30% скупља него у вароши. Како овај сиромашни свет живи у недовољно солидним и необезбеђеним зградама, то му је у толико већа потреба за огревом. А тај огрев по скупоћи дрва представља на периферији читав луксуз! Подизање две до три општинске дрваре још ове зиме значило би првокласну комуналну интервенцију. Цена дрвима спала би на нормалну висину и сиромашне масе београдске периферије бар би се изгрејале зимом!

Приликом опште реформистичке комуналне акције, која би на првом месту имала и требала да обухвати периферију, треба имати на уму и хитност потребе периферијских пијаца, уопште стварање локалних тргова и трговач-

ких перифериских центара. Београд се брзо развијао у једном бурном и грозничавом темпу. Од предратне вароши малог типа он је данас ижђикао у један велеград савременог стила, који ће после стварног спајања са Панчевом и Земуном и околним селима имати скоро 400.000 становника. Услед наглог његовог развика, још нису стигли да се образују периферијски трг. центри као у другим европским градовима. Традиција уз то делује јако и господари нашим навикама. Чак и становници са крајње периферије одлазе да сву скупљу робу на Теразијама купују. То би заиста било смешно када би се чуло да предграђа Париза или Лондона одлазе редовно у њихове старе центре и да купују основне животне потребе на удаљеним пијацама и трговима. Први је услов за ову неопходну „пазарну децентрализацију“ оснивање локалних периферијских пијаца. Око њих ће се, као око гравитационог центра, подићи временом трговине и занатлијске радње, те ће се на тај начин периферија и трговачки подићи.

Кад се томе дода комунално помагање подизања индустријских предузећа на периферији, онда ће се и незапосленост њених радних маса сузбити, бар у извесној могућој мери.

Периферијски паркови и зеленило. Да поменемо на крају живу и насушну потребу периферијских паркова и зеленила, децијих игралишта, санитарних установа, па чак и болница за предграђа, као што их имају сви већи градови Европе.

Бар периферија Београда може да има паркова колико се год хоће. Ако је центар пренасељен и готово сав искоришћен за зграде, то се не може рећи за његову периферију. Читав један шумски појас могао би да опаше Београд, нарочито према оним странама одакле дувају суви и оштри ветрови. Овде са радошћу констатијемо да је Општински суд већ пројектовао оснивање још неколико градских паркова.

Ми смо не у једној прилици пропонирали идеју о оснивању Шумског празника, на који би све школе, сва деца и омладина, па чак и грађани, уз свечане процесije, верске или лажичке, сажали дрва и воћке. Очекивали смо да

се и наш Клаир заинтересује за ту идеју и тако бар верске процесije добију једну реалну животну вредност. Мислимо да би Суд општине београдске, који у питањима паркова показује велику енергију и разумевање, требао да прихвати ову нашу мисао и претвори је у дело чиме би се ускорило и њено законско регулисање за целу државу.

*
* * *

То би у главном били хитни и основни проблеми периферије Београда. Они се, природно, ни у чему не разликују од комуналних проблема центра. Сва је разлика у томе, што је центар решио многе од тих проблема, а периферија није стигла силом прилика и својом прегломазном раштрканосћу да реши ни оне најосновније, без којих се живот цивилизоване људске заједнице не да ни замислити.

Било би корисно кад би сваки крај и свако веће насеље београдске периферије имало свога претставника у Општинском одбору, додаслог за тешку комуналну борбу и заштиту виталних интереса својих предграђа.

Да резимирамо. Емиграцијом грађана даље од центра у што даљу периферију, ствара се грађевинска и санитарна анархија и огроман део грађана оставља се самима себи, без икаквих добробити једне трезвене комуналне политике. То је несумњиво штета и за широке масе тога недужног света и за београдски центар и, најзад, за саму општинску управу. Одавно је утврђено, да је прва комунална политика социјална у суштини т.ј. да је њена основна дужност да стандард живота подигне за све грађане окупљене око своје општине а не само за један део њих.

Без грађевински уређене периферије — нема модерног Београда; без здраве и санитарно изграђене периферије — нема здравог Београда; без калдрмисане и водом снабдеване периферије — нема чистога Београда, нема његове естетске лепоте; најзад, без општер социјално-комуналног подизања периферије нема социјалне правде, а на њој се данас имају да подижу све моралне и материјалне институције намењене народном и расном просуду.

Les problèmes communaux de la périphérie de Beograd

Par Slobodan Vidakovič chargé d'affaires de l'Union des Villes

Depuis 1914 Beograd a eu quatre agrandissements de sa périphérie. Cette périphérie est, à vrai dire, la plus grande partie de Beograd. C'est là que vivent 150.000 habitants, une armée

imposante de gens économiquement faibles. Donc les problèmes de la périphérie ne doivent pas être abordés à la légère, comme les problèmes d'une poignée de pauvres gens aux limites

mêmes de Belgrade, mais comme les problèmes de la population de la moitié plus forte et plus nombreuse.

Aujourd'hui il n'est plus douteux pour personne que l'état entier est appelé à aider à la construction de sa capitale. Beograd est la capitale d'un pays jeune mais grand, à qui la logique historique a donné le rôle du Piémont des Balkans. Beograd se doit être représentatif. Il n'appartient pas seulement à ses habitants, mais à toute la Yougoslavie. L'état, comme le représentant le plus qualifié du pays doit prendre sa part dans son relèvement et son embellissement. C'est la raison qui nous fait penser, que dans tous les budgets à venir il devrait — y — avoir une dotation régulière pour l'embellissement de la capitale. Après l'état viennent comme facteurs obligatoires: le ministère, les institutions ouvrières, les banques et les grandes entreprises industrielles, qui sont, entre autre, appelés à bâtir des habitations pour leurs fonctionnaires et ouvriers.

Quelles sont les réformes qu'il faudrait faire pour répondre aux obligations fondamentales de la justice sociale que la ville a envers la périphérie?

La périphérie de Beograd fut-elle proche ou éloignée, subit un manque continu de petites habitations, saines et hygiéniques. Il faudrait bâtir 15—20.000 de ces habitations — là, pour suffire aux besoins des pauvres de Beograd. Il est certain que la superproduction de logements existe dans le centre, mais il est tout aussi certain que nous sommes en pleine crise de petits appartements, saine et bon marché, à la périphérie de Beograd. Aujourd'hui un mètre cube d'air, dans les logements misérables et malsaines de la périphérie est payé 30% plus cher que dans les appartements luxueux du centre.

Le problème des rues est un autre mal de la périphérie de Beograd. La longueur totale des rues de Beograd qui ne sont pas pavées du tout est de 95 km. et de cela 90% va à la périphérie. Le pavage des rues de la périphérie est pour Beograd un pas énorme dans la lutte contre les maladies contagieuses; c'est l'octroi d'une nécessité vitale, sans laquelle on ne saurait imaginer la vie d'une ville moderne ni au point de

vue des communications, ni au point de vue de l'hygiène, ni au point de vue esthétique.

Des quartiers entiers qui représentent la plus grande partie de la périphérie n'ont pas un seul mètre de conduite d'eau, tandis que la quantité d'eau actuelle pourrait suffire à tous les besoins. Il faudrait seulement agrandir le réseau des conduites d'eau. L'état devrait apporter son aide ici, parce qu'il s'agit des intérêts supérieurs de sa capitale.

Il y a encore un grand mal dont souffre notre périphérie. Elle n'a pas suffisamment des moyens de communication, ou bien ils sont trop chers.

Dans la série d'autres besoins urgents de la périphérie il faut citer aussi le besoin de la formation d'entrepôts communaux de bois à brûler. Le bois est énormément cher à la périphérie. Souvent 40% plus cher qu'en ville. L'établissement de 2—3 entrepôts de cet hiver serait une intervention communale de premier ordre.

Il faut avoir aussi en vue l'urgence de l'établissement des marchés sur la périphérie. Ils agiraient comme des centres de gravitation, et autour d'eux, au bout d'un certain temps, commenceraient à apparaître des magasins et des boutiques, et ce serait le commencement du relèvement commercial de la périphérie.

Enfin il y a aussi le besoin absolu des parcs et des verdure, des lieux de jeu pour les enfants, des institutions sanitaires et même des hôpitaux périphériques.

Il serait très recommandable que chaque quartier de la périphérie ait son représentant dans le Conseil communal, un représentant à la hauteur de la tâche, qui saurait défendre les intérêts vitaux de son quartier.

Sans une périphérie architectoniquement à la hauteur — Beograd moderne n'existe pas; sans une périphérie saine et sanitaire bien pourvue — Beograd sain n'existe pas; sans une périphérie pavée et pourvue d'eau — Beograd propre n'existe pas, sa beauté esthétique n'existe pas; enfin sans un relèvement général social-communal de la périphérie la justice sociale n'existe pas, et sur cette justice que doit être basée toutes les institutions morales et matérielles qui sont destinées à la régénération nationale.

Проблеми исхране

III

У првом и другом делу чланка „Проблеми исхране“ изложени су основни појмови о исхрани човека т. ј. узета је у разматрање теоријска страна проблема исхране: речено је само оно што је дугогодишњим научним истраживањима утврђено.

Свакоме је довољно јасно, обзиром на чињенице до сада изнете, да је питање практичне стране проблема исхране, као стручно медицинско питање, само по себи већ доста сложено; оно се још више компликује обзиром на културне и социјално-економске прилике под којима људи живе.

Пре свега, човек (па макар он био и лекар) у приватном животу није свикао да води рачуна о калоријама, о пластичним хранљивим материјама, о азотном минимуму, о витаминима, о равнотежи исхране, и т. д. Човек зна о јелима и јестивима, јер је тако научио у породичној или друштвеној заједници; вредност јела не оцењује по хранљивости већ по укусу, а количину онога што поједе не одмерава стварним потребама већ апетитом. Једном речју, сви смо ми гурмани, већи или мањи, свеједно.

Поред навика и заблуда, на начин исхране човека утичу врло много и привредно-економске прилике средине у којој људи живе. — Код нас, ако нашу земљу узмемо за пример, исхрана сеоског у многоме се разликује од исхране варошког становништва: земљорадници се хране претежно хранљивим творевинама биљног порекла (кукурузним брашном, пасуљем, купусом, воћем, ређе млечним производима и јајима, још ређе месом); варошани (нарочито имућније класе Београда) хране се претежно хранљивим творевинама животињског порекла (месом, млечним производима и јајима, са сразмерно малим количинама хлеба, поврћа и воћа). Фигуративно речено, земљорадници се хране пасуљем са или без меса, а варошани месом са или без пасуља. — Ова разлика у начину исхране произашла је много више из привредно-економских него из културних разлика средина: Земљорадник је произвођач животињских намирница; он од својих производа тежи да прода оно за шта ће добити више новца (стоку, живину, јаја, млеко, сир, пшеницу), а задржава себи

за исхрану оно што је јевтиније. Варошанин је потрошач животних намирница; он је принуђен да се храни оним што од произвођача може да купи.

Најзад, са сигурношћу се може рећи да на начин исхране човека највише утиче куповна моћ друштвених класа и појединаца; другојаче се хране имућни, другојаче сиромашни; разлике могу да буду огромне и по количини и по квалитету.

Писцу ових чланака све је ово врло добро познато, исто као и сваком другом; он зна да се речју може да постигне само културно изједначавање (и то донекле). Пишући о рационалној исхрани човека, критикујући погрешан начин исхране и саветујући нов, бољи, он испуњава пре свега једну просветну дужност. Као лекар и физиолог, чак шта више он сматра да би свако нагло шаблонизирање и нивелисање начина исхране могло да буде штетно по човечји организам; наши дигестивни органи, свикнути на храну извесне одређене каквоће (претежно биљну или претежно месну), тешко би поднели наглу промену у начину исхране: анатомска грађа наших дигестивних органа и њихов физиолошки рад вековима прилагођавани и прилагођени на један начин исхране не даду се прекопоћ (тако рећи расписом) превести на други, сасвим нов. — Срећом највећи број рђавих и штетних навика и заблуда у начину исхране да се са мало више воље лако и брзо искоренити.

*

У медицини се начин исхране назива још и режим исхране.

Ми чујемо врло често, а често и ми сами кажемо: наш сељак своју земљу не обрађује рационално, то и то предузеће не води се рационално, држава своје шуме не искористићава рационално, и т. д. Могло би исто тако да се каже: мотор те и те марке није рационалан, јер троши много више бензина од мотора неке друге марке, а при томе оба су способна да обаве један исти механички посао. Да би се сасвим приближили питању о коме расправљамо, узмемо два три примера у вези са исхраном домаћих животиња: не би било рационално гајити свиње пшеницом, кукуруз је за ту сврху рационалнији; није рационално хра-

нити коње кукурузом (нарочито лети), зоб је за ту сврху рационалнија; и т. д.

Дакле, и режим исхране може да буде рационалан или нерационалан.

Видели смо већ у ранијим чланцима, да потребе за храном код свих особа нису подједнаке, те према томе и начин исхране није код свих исти; има разних врста режима исхране.

Све режиме исхране могуће је поделити у две главне групе: у режиме исхране здравих особа и у режиме исхране болесних особа.

А. — Исхрана здравих особа.

Што се тиче исхране здравих особа, и ту постоје врло велике разлике; у главном могло би да се говори: о начину исхране код одојчади, о начину исхране код деце (II детињство) и о начину исхране код одраслих.

а) Исхрана одојчади.

Од рођења па скоро до навршене прве године живота дете је одојче; у овом добу једина храна детиња је млеко. — Млеко материно или дојиљино једина је природна детиња храна; свако друго млеко је нефизиолошка храна, јер излаже одојче опасностима утолико тежим уколико је оно млађе. Дакле дојење материним млеком једино је природан начин исхране одојчади; употреба крављег или које друге врсте млека је вештачки начин исхране; употреба делом материног делом којег другог млека назива се мешовити начин исхране, начин који је још увек бољи од вештачког.

Исхрана одојчади је сасвим посебно поглавље исхране уопште, о њој је и у нашој јавности, нарочито у нашем часопису „Београдским општинским новинама“ писано врло много; биће довољно на овом месту изложити њене основне физиолошке принципе.

Одојче, пошто је запремина његовог желуца мала, да би могло да подмири своје сразмерно тежини огромне потребе у храни (и енергетске и материјалне), мора да добија велики број obroка, утолико већи уколико је млађе. Обзиром на то да се млечни оброк из желуца евакуише приближно два часа после уношења, потребно је да наредни оброк следи преходном у размаку од два часа најмање. Уосталом, ове потребе одојчета иду у корак са начином лучења млечних жлезда; за њихово правилно лучење потребно је и њихово потпуно пражњење у кратким и правилним размацима времена.

По усвојеним правилима, у првом месецу одојче треба да добија седам obroка (на свака три сата један, са одмором од 6 часова преко ноћи). — У доцнијим месецима, број obroка се смањује обично на шест. Јасно је да су ово само општа правила којих се не треба слепо придржавати; има случајева где број

obрока мора да буде већи (слабије лучење млечних жлезда или неспособност одојчета да дуже доји), а има и таквих где број obroка може да буде мањи (код снажних одојчади која унашање веће количине млека наједанпут подноси сасвим добро).

Што се тиче количине млека коју сваки пут одојче треба да подоји, њену вредност немогуће је одредити унапред, пошто је она за свако одојче другојача; потребну количину млека регулише само одојче дојењем; оно само себи одређује потребан оброк. — Да ли је једном одојчету оброк који узима довољан, могуће је једино контролисати према порасту у тежини. Пошто је дневни пораст тежине често променљив (час већи час мањи) најбоље је водити рачуна о месечном повећању тежине; узима се да одојче, при рођењу тешко 3500 грама, за првих 5 месеци треба да добија месечно 700 грама, дакле за првих 5 месеци треба да удвостручи тежину; у доцнијим месецима одојче добија мање, 350 грама месечно. Да би остварило овај пораст тежине, одојче треба да узима на крају прве недеље приближно 350 грама млека дневно, на крају првог месеца 600 грама; затим се дневни оброк повећава месечно за 100 грама, да би на крају 5 месеца дневни оброк достигао вредност 1 литра млека; ова количина остаје иста све до последњег месеца дојења (поред ове количине млека, ако је потребно, одраслија и напреднија одојчад могу да се прихрањују супинама).

Треба напоменути да све ове цифре само приближно одређују вредност obroка одојчета, јер има деце којима су горе означене количине млека или сувише велике или опет сувише мале; у принципу вредност obroка се одређује не по тежини одојчета, већ по добу старости односно по узрасту одојчета.

Дојење материним млеком, рекли смо, једини је природан начин исхране одојчади; млеко дојиље физиолошки је идентично материном млеку. — Овај начин исхране одојчади не само да је једино физиолошки већ је и најлакши. Ипак и при овом начину исхране многи у многоме греше; грешки се највише у броју obroка (даје се већи број obroка и неуредно, сваки пут кад се одојче заплаче); не води се рачуна о количини млека коју одојче сваки дојењем добије (постоји неоправдана тежња да се одојчету да што више млека, да би што више добило у тежини); пре времена почиње се са прихрањивањем чак и оне одојчади којој је материним млеком сасвим довољно (често се пре времена дају месо и друге за желудац одојчета тешко сварљиве хранљиве материје); и т. д.

Ово су главни физиолошки основи, на којима почива природан начин исхране одојчади; немогуће је на овом месту улазити у подробније упознавање овог питања; онима којима је то потребно препоручујемо врло до-

бре књиге наших дечјих лекара (за жаљење је, што у нашој литератури нема књига где се пише о исхрани одојчета обзиром на прилике које владају у нашем селу).

Ако је из макојих разлога природан начин исхране одојчета немогућ, прибегава се вештачкој исхрани. — За вештачку исхрану одојчади употребљују се млека разних врста животиња (кравље, козје, кобиље и т. д.); употребљавају се још кондензована млека и разна млечна брашна.

По хемијским и физиолошким особинама, млека домаћих животиња разликују се од млека жене; узмимо неке примере.

На 100 см ³ садржи:	Воде	Белан- чевине	Маси	Ше- ћера	Соли	Кало- рија
Млеко жене	87,87	1,84	3,52	6,11	0,23	66,24
„ кравље	87,33	3,28	3,48	4,82	0,53	66,90
„ козје	86,72	3,74	4,00	4,36	0,62	71,50
„ магарице	90,12	1,79	1,30	6,07	0,35	44,99

Кравље млеко, које се код нас понајчешће употребљава за вештачку исхрану одојчади, разликује се у многоме од жениног млека: кравље млеко садржи скоро три пута више соли, два пута више казеина, нешто више масти, а за једну трећину мање млечног шећера. — Зато се кравље млеко у почетку вештачке исхране не даје чисто; да би му се хемијски састав приближио саставу жениног млека, додаје му се шећер, а разблажује се водом: у првом месецу, $\frac{1}{2}$ млека $\frac{1}{2}$ воде; у другом месецу $\frac{2}{3}$ млека $\frac{1}{3}$ воде; у трећем месецу, $\frac{3}{4}$ млека $\frac{1}{4}$ воде; у петом месецу може да се даје чисто млеко; шећера се додаје 5 до 10 гр. на 100 грама млека. Треба напоменути да се оваквим поступком особине крављег млека не даду потпуно изменити; кравље млеко остаје увек теже сварљиво од жениног млека; (ово долази услед тога што се кравље млеко у желуцу претвара у чврст компактан сирац, много мање приступачан дејству пробавних сокова него мекан сунђераст сирац који се од жениног млека образује у желуцу).

Овчје млеко и козје млеко, нешто маснија, у главном слична су крављем млеку; код нас се ова млека ретко употребљавају за исхрану одојчади.

Млеко магарице по количини казеина, шећера и соли најприближније је женином млеку, али оно садржи скоро три пута мање масти. Пошто је мање хранљиво а лако сварљиво, нарочито је погодно за исхрану слабуњаве одојчади а мање за исхрану здраве, јер мора, као слабо хранљиво, да буде већ у првим месецима замењено другим јачим млеку.

При вештачкој исхрани одојчади важно је водити рачуна у првом реду о квалитету употребљеног млека.

Млеко ће бити доброг квалитета само онда ако је добијено од здравих животиња, издано хранљивим храном добре каквоће (са

доста зелене хране). Познат је факат да краве с пролећа дају млеко сиромашно у витаминима, а то само онда кад су преко зиме, затворене у шталама, хранене искључиво сувом храном; овакво млеко није добро за исхрану одојчади, јер му недостаје витамин D, важан фактор за правилан развитац костију. — Опасно је употребљавати млеко оних крива које су хранене фабричним отпатцима као што су „резанци“ шећерне репе и др.; ови отпатци лако се кваре (превиру), зато млеко таквих крива проузрокује код одојчади повраћање и цревне поремећаје.

При вештачкој исхрани треба нарочиту пажњу обратити чистоти млека; одојче треба хранити „асептичним“ млекум т. ј. млекум које не садржи никаквих заразних клида (туберкулозних, тифусних и других). Са физиолошког становишта препоручљиво је употребљавати некувано млеко, код неке одојчади то је чак потребно, али за наше прилике то би било опасно, пошто се код нас и мужа крива и транспортовање млека обавља још увек на примитиван и нехигијенски начин, а и продаја млека у овом погледу не подлежи никаквој контроли. — Зато је кувано млеко код нас једино „асептично“ млеко. Најсигурнији начин да се добије „асептично“ млеко јесте кување, првенствено стерилизација. Потребно је напоменути да кување на високој температури (преко 100°) чини да млеко изгуби неке своје добре квалитете (извесни витамини су делимично или потпуно уништени, калцијумове соли су исталожене и т. д.).

За вештачку исхрану одојчади код нас се изузетно употребљавају конзервирана млека и млечна брашна. Све ове хранљиве творевине имају велику хранљиву вредност, али их због других недостатака (због теже сварљивости, због недостатка витамина и т. д.) треба употребљавати само онда кад нема природног млека или кад одојчад природно млеко не подноси добро.

При вештачкој исхрани одојчади треба нарочито водити рачуна о величини дневног obroка т. ј. о количини млека коју одојче треба да добије; при вештачкој исхрани оброк се не одређује ни по апетиту одојчета, ни по запремини његовог желуца; оброк одојчета треба да задовољи и потребе одржања и потребе растања које су нарочито велике у првим месецима.

Израчунато је да одојче у првим месецима треба да добија дневно око 90 до 100 калорија на 1 кг. телесне тежине; у доцнијим месецима (пошто је телесна тежина знатно порасла) број потребних калорија своди се на 80 до 75 по 1 кг. тежине. Обзиром на то да 100 грама крављег млека дају око 70 калорија, лако је одредити количине млека које задовољавају горње потребе.

Морће је одредити вредност obroка према узрасту одојчета; у случајевима где по-

стоји несразмера између раста и телесне тежине одојчета такво је прорачунавање чак сигурније. Израчунато је да је одојчету, почев од 2 месеца, потребно око 14 грама на 1 см. телесне дужине. — Понекад, код слабуњавих одојчади, треба водити рачуна и о добу старости при одређивању вредности obroka.

При вештачкој исхрани, код одојчета средње тежине, треба давати сваки пут око 75 грама млека почев од треће недеље, а 90 грама на крају првог месеца; после тог времена повећавати сваки појединачни оброк млека за 10 грама сваког наредног месеца.

Код одојчета испод 3 кг. тежине треба дати осам појединачних obroka на свака два и по сата преко дана, а девети преко ноћи, код одојчета до 4 килограма седам obroka, код одојчета преко 4 килограма шест obroka.

Ово су физиолошки основи вештачке исхране одојчади; јасно је да је за добар успех при овом начину исхране потребно придржавати се и многих других чисто хигијенских прописа, о којима је немогуће на овом месту говорити.

Саветујемо да се вештачка исхрана одојчета врши под строгим контролом стручних лица, првенствено лекара, пошто се врло често при овој исхрани чине грубе грешке; или су одојчад прехрањена, што повлачи за собом тешке желудачно-цревне поремећаје (веће количине жениног млека дете лакше подноси него веће количине крављег млека), или су недовољно храњена што повлачи за собом закрљалост.

Мешовит начин исхране називамо онај начин при коме сем жениног млека (по количини недовољног) одојче добија и другу погодну храну (кравље млеко, млечна брашна и др.); овај начин исхране може да буде повремен или сталан. — Све оно што је речено делом за природан делом за вештачки начин исхране треба да се примени и на мешовит начин исхране.

И мешовита исхрана треба да се врши под строгим контролом, пошто је техника овог начина различита према случају. По најчешће, или се после сваког дојења недовољне количине мајчиног млека оброк допуњава потребном количином крављег млека, или се једно или више дојења замењују потпуно obroком одговарајуће количине крављег млека.

Овај је начин исхране одојчади много бољи и много мање штетан, јер употреба жениног млека макар и у малим количинама у многоме побољшава нефизиолошке особине крављег млека; нарочито је препоручљив код радничког staleжа, где би жене, радећи ван куће, иначе биле приморане да своју децу исхрањују вештачки.

Исхрана одојчади млеком мора да се прекине после извесног времена. Ако је одојче,

дојено пошто се лучење млечних жлезда постепено смањује принуђени смо да млеко заменимо постепено другом храном; исто тако код вештачке исхране кравље млеко треба постепено заменити хранљивим материјама другог порекла.

Одбијање од сисе односно одбијање од млека не сме да буде ни превремено ни позно, нити нагло. — Одбијање од млека пре појаве првих зуба је врло опасно; у то доба прибор за варење одојчета није способан да вари другу храну осим млека; код сувише раног одбијања неминовно се јављају тешки желудачно-цревни поремећаји. — И сувише позно одбијање од млека исто је тако опасно. Детету које расте потребне су много веће количине гвожђа него што га млеко садржи; резерве гвожђа које се у организму одојчета налазе при рођењу крајем прве године већ су истрошене; после овог времена, искључиво млечна исхрана повлачи за собом немогућност стварања крвног пигмента, хемоглобина; дакле, при дугој млечној исхрани деца постају малокрвна. — Нагло одбијање од млека исто тако је штетно; нагли прелаз на нову храну повлачи повраћање и рђаво сваривање; треба желудца дететина постепено навикавати на нов начин исхране.

При одбијању од млека треба се управљати према порасту зуба: избијање првих зуба (најкасније у 8 месецу) праћено је обично већим лучењем пљувачке, која тада садржи довољну количину пталина да је сваривање угљених хидрата (брашна, поврћа и воћа) већ могуће; избијање првих кутњака (између 12 и 14 месеца) означава моменат кад је могуће дати детету већу количину поврћа, хлеба и јаја; појава очњака (између 16 и 20 месеци) допушта употребу животињског и рибљег меса.

Под нормалним околностима развитка, дете од 2 године има физиолошки готово потпуно развијен прибор за варење.

У добу кад се напушта млечна исхрана треба на исхрану деце обратити нарочиту пажњу; шаблонска упутства немогуће је дати: свако дете треба посматрати за себе, јер су индивидуалне разлике врло велике. Општи принципи које смо дали могу да послуже као доказ колико се много у овом погледу грешни. Пошто је немогуће у оваквом једном чланку о овоме расправљати у детаљима, корисно би било, нарочито за наш сељачки елемент, ово поглавље деце исхране посебно на један савсем приступачан начин обрадити.

Исхрана деце (и младежи) изнад 2 године па све до 20 година треба да се управља према физиолошким потребама одговарајућег доба старости.

По калоријској вредности, оброк исхране у добу тако званог другог детинства треба

да задовољи три врсте издатака: 1. Енергетски издатак одржања (научно, утрошак калорија на 1 метар телесне површине за 1 час, код особе која мирује и не храни се); овај је издатак код деце скоро 20 на 100 већи него код одраслих. 2. Енергетски издатак рада, који је код деце услед живости кретања и игара често напорних, ипак доста велики. Издатак на растење, чија је вредност у зависности од јачине самог развојног организма, а креће се између 2 до 10 на 100 од целокупне суме издатака.

Научним испитивањима утврђено је да деци треба давати хранљив оброк велике калоријне вредности, много веће него код одраслих особа; по јединицама око 60 до 80 калорија, по другима око 100 калорија на 1 кг. тежине: „деци треба давати сувише да би им било доста.“

Хранљив оброк у погледу материја треба да буде разноврстан, по количини и каквоћи уравнотежен; при састављању obroка као и код одраслих треба водити рачуна да хранљиве твorenине једнаких калоријних вредности нису у физиолошком смислу у свему замeњиве.

У добу растења потребе у калоријама треба да буду подмирене најрационалније на следећи начин: угљеним хидратима за 55 од 100, мастима за 30 од 100, протеинима за 15 од 100. Према годишњем добу (зими или лети) према климатским приликама, према величини извршеног мишићног рада подмиривање потреба може да буде и другачије: масти треба давати у већој количини зими; већи мишићни рад захтева већу количину угљених хидрата.

Угљени хидрати могу да буду дати у разним облицима (шећер, воће, тесто, хлеб, кромпир итд.); треба избегавати употребу великих количина пасуља, сочива, грашка и других твorenина богатих угљеним хидратима али тешко сварљивим; исто тако претерано велике количине хлеба изазивају желудачно-цревне поремећаје.

Беланчевине су још потребније у добу растења него код одраслих: у добу између 13 и 15 година хранљив оброк треба да садржи око 2,75 грама беланчевина дневно на 1 кг. тежине (одојчету је потребно 2,50 грама а одраслима само 1 грам 40). Од ове количине беланчевина може да буде 50 на 100 биљног а 50 на 100 животињског порекла: у добу растења животињске беланчевине имају скоро 2 пута већу физиолошку вредност од биљних беланчевина које, као што смо видели, не садрже оне аминокиселине које су за растење најпотребније (триптофан, лизин и хистидин).

Масти улазе у састав obroка код младежи у сразмери 2, гр. 50 до 3 гр. на 1 кг. телесне тежине; снабдевање мастима најрационалније се постиже давањем бутера, жуманцета, сира меса; уношење животињских масти корисно

је и потребно ради снабдевања организма витамином В.

У добу растења потреба за минералним солима, као што смо видели, врло је велика; најпотребнији су калцијум, натријум, калијум и гвожђе; (калцијум фосфат се фиксира свакодневно у количини 6 грама 40; од 3 до 10 године скелет код детета отежа за 3 кг.). — Биљна храна нарочито је богата минералним солима.

У добу растења потребе за минералним солима, као што смо видели, врло су велике; зори растења и равнотеже налазе се у многим хранљивим твorenинама.

Има хранљивих твorenина које су за децу испотребне и штетне: алкохолна пића, кафа, љути зачини, фазандирани меса, шкољке, ракови итд.

У другом детињству храну треба распоредити на 4 до 6 делимичних obroка највише: за доручак (22 на 100 од целокупног obroка), за ручак (30 на 100), за ужину (20 на 100 и за вечеру (28 на 100). Узмемо један пример:

Дневни оброк код детета од 7 година, тежине 26 кг.¹⁾

Доручак:

150 грама млека
25 грама кафе
5 грама шећера
75 грама хлеба
5 грама бутера
1 мала јабука

Ручак:

1 јаје (50 грама)
50 грама меса
250 грама кромпира
20 грама бутера
100 грама бораније
75 грама хлеба
15 грама сира
1 велика јабука (150 грама
(за топле воду)

Ужина:

75 грама хлеба
15 грама бутера
1 банан

Вечера:

супа (150 грама говеђе супе са 5 грама сира или нечег слатког)
100 грама спанаћа
омлет или колачи (10 грама брашна 1 жуманце 100 грама млека 5 грама шећера 5 грама бутера)

Калорифична вредност obroка према размери 76 калорија на 1 кг. тежине.

Као што се види из узетог примера добра и рационална исхрана деце захтева велику пажњу. Јасно је свакоме да се у већини случајева код нас исхрана деце не врши ни добро ни рационално; у главном двојачко се

¹⁾ Овај оброк састављен је према сразмери: беланчевина 2 грама 6 на 1 кг. тежине, масти 2 грама 8 на 1 кг. тежине, угљених хидрата 9 грама 4 на 1 кг. тежине.

грешни; или се деца слабо хране (недохрањују) или се и сувише хране (прехрањују). Деца се не хране довољно код сиромашних класа; храна је недовољна по количини, а по најчешће рђава, нерационална каквоће. Последице овакве недовољне исхране су закржљалост, рахитизам, цревни поремећаји итд.; недовољно храњена деца погодна су терен за туберкулозу и друге болести. Код имунијих класа обично се деца прехрањују, а често им се дају и хранљиве творевине штетне по детињи организам (велике количине чоколаде, слаткиша итд.), или извесне хранљиве творевине (хлеб, месо и др.).

Прехрањивање деце има исто тако штетних последица: поремећаје пробавних органа, цревна тровања, поремећаје јетре итд.

Обзиром на све што је по питању исхране деце у другом детињству речено, јасно је да је ово питање од капиталне важности не само са медицинског становиштва већ и са националног, важно можда исто толико колико и питање туберкулозе.

Исхрана деце треба да буде стављена под ефикасну контролу државе.

Режим исхране одраслих особа код нас (а вероватно и у многим другим земљама) још увек почива много више на стеченим и наслеђеним навикама него на физиолошким принципима.

По научним принципима, режим исхране одраслих (количина и врста хране) требало би да се управља према телесној тежини појединих особа и према величини извршеног мишићног рада. Сем тога климатске прилике морају се узети у обзир. Узмемо неке примере:

I. — Зимски дневни оброк за радника, тежине 60 кгр. који обавља напоран мишићни рад

Доручак: (у 6 сати)

млека	200 грама	Калорија 417
хлеба	100 грама	
шећера	15 грама	
кафе	15 грама	

Доручак: (у 10 сати)

хлеба	50 грама	Калорија 334
сира	20 грама	
вина	¼ литра	

Ручак:

меса	100 грама	Калорија 1260
кромпира	300 грама	
бутера	5 грама	
хлеба	200 грама	
сутлијаша	70 грама	
вина	¼ литра	
црне кафе	135 см³	
шећера	15 грама	

Ужина:

хлеба	50 грама	Калорија 334
сира	20 грама	
вина	¼ литра	

Вечера:

супе	300 грама	Калорија 606
поврћа	100 грама	
хлеба	10 грама	
меса (куваног)	50 грама	
хлеба	100 грама	
поврћа (свежег)	100 грама	
бутера	5 грама	
десер (воће)	100 грама	
вина	¼ литра	

Свега калорија 2900.

II. — Зимски дневни оброк за радника, тежине 60 кгр. који обавља умерен мишићни рад

Доручак: (у 6 сати)

млека	200 грама	Калорија 417
хлеба	100 грама	
шећера	15 грама	
кафе	15 грама	

Ручак:

меса	100 грама	Калорија 1158
кромпира	300 грама	
бутера	15 грама	
хлеба	150 грама	
сутлијаша	70 грама	
вина	¼ литра	
шећера	15 грама	
црне кафе	135 см³	

Ужина:

хлеба	50 грама	Калорија 334
вина	¼ литра	
сира	20 грама	

Вечера:

супе	300 грама	Калорија 606
поврћа	100 грама	
хлеба	10 грама	
меса (куваног)	50 грама	
хлеба	100 грама	
поврћа (свежег)	100 грама	
бутера	5 грама	
воћа (свежег)	100 грама	
или сувог	30 грама	
вина	¼ литра	

Свега калорија 2500.

III. — Зимски дневни оброк за службеника, тежине 65 кгр. који ради седећи

Доручак:

млеко	200 грама	Калорија 535
хлеба	150 грама	
шећера	15 грама	
црне кафе	15 грама	

Ручак:

меса	100 грама	Калорија 1158
кромпира	300 грама	
бутера	15 грама	
хлеба	150 грама	
сутлијаша	70 грама	
вина	¼ литра	
шећера	15 грама	
црне кафе	135 см³	

Вечера:

супе	300 грама	Калорија 685
поврћа	100 грама	
хлеба	10 грама	
меса куваног	60 грама	
хлеба	125 грама	
поврћа свежег	100 грама	
бутера	5 грама	
воћа свежег	100 грама	
или сувог	30 грама	
вина	¼ литра	

Свега калорија 2400.

IV. — Зимски дневни оброк за радницу и чиниоцицу, тежине 50 кг.

Доручак:

млека	200 грама	Калорија 361
хлеба	75 грама	
шећера	15 грама	
црне кафе	15 грама	

Ручак:

меса куваног	60 грама	Калорија 927
кромпира	200 грама	
бутера	10 грама	
хлеба	125 грама	
сутлијаша	70 грама	
вина	¼ литра	
шећера	20 грама	
црне кафе	135 см ³	

Вечера:

супе	300 грама	Калорија 617
поврћа	100 грама	
хлеба	10 грама	
меса куваног	50 грама	
хлеба	100 грама	
поврћа свежег	100 грама	
бутера	5 грама	
воћа свежег	100 грама	
или сувог	30 грама	
вина	¼ литра	

Свега калорија 2000.

Горе изложене бројне вредности узете су из таблица које су израђене у циљу васпитавања париских радника о њиховој рационал-

ној и економској исхрани. У Паризу, ове су таблице извешане по народним кујнама и ресторанима, радњицама и школама с циљем да се радници свикну на принципе и на праксу исхране. Било би корисно да се и код нас отпочне са оваквим начином васпитавања.

Свакоме је јасно да ми горње податке не можемо буквално да пренесемо на раднике наше средине. У таблицама израђеним за париске раднике калорифична вредност дневног obroka израчуната је на 1 кг. тежине, и то рачунајући: 35 калорија за раднике који обављају незнатан мишићни рад, 40 калорија за раднике који обављају мишићни рад средње јачине, 45 калорија за раднике који врше напоран мишићни рад. — При избору хранљивих творевина вођено је рачуна о свима другим потребама: о потреби минимума азота, о потребној количини минералних соли, о потреби за витаминима итд.

Рационалан оброк исхране може да буде састављен и на другојачи начин; према буџетским приликама, према добу старости, према климатским приликама земље, према привредном и културном стању средине итд., могуће је, држећи се постављених физиолошких принципа, одредити варијанте дневног obroka исхране код одраслих.

Писац овог чланка има намеру да, пошто потпуно прикупи податке о навикама исхране код нашег становништва (нарочито сеоског), изради сличне таблице о режимима исхране у циљу што бољег и бржег упознавања најширих народних маса са рационалном и економском исхраном.

В. — Исхрана болесних особа.

Исхрана болесника спада искључиво у домен рада лекара; давати савете шаблонског карактера у питању исхране болесника није умесно, утолико пре што писац сматра да исхраном болесника може да руководи само лекар.

Problemes de la nutrition

Dans son 3-ème article, le Dr. Miloutine Nchikovitch, professeur à la Faculté de Médecine de Belgrade, traite des régimes alimentaires c'est à dire il examine le côté pratique du problème de la nutrition.

Ce problème, déjà compliqué au point de vue médicale, se complique encore plus si l'on tient compte des circonstances économiques et sociales de la vie: les habitudes et les préjugées, les conditions d'approvisionnement alimentaire et les ressources budgétaires peuvent être les causes d'une alimentation irrationnelle.

Le mode dont on se nourrit est appelé en Médecine le régime alimentaire. Ce régime varie d'un sujet à un autre, d'une circonstance à une

autre; on peut distinguer les régimes des sujets sains et les régimes des malades.

En ce qui concerne l'alimentation des sujets sains, on peut prendre en considération l'alimentation des nourrissons, l'alimentation de la 2-ème enfance et l'alimentation des adultes.

Il existe trois modes d'allaitements: allaitement naturel, allaitement mixte et allaitement artificiel.

L'allaitement maternel est le seul allaitement naturel. Pendant les deux tiers environ de sa première année l'enfant doit être nourri du lait maternel, car le lait de femme, par ses propriétés chimiques et physiologiques, est la seule nourriture normale de l'enfant. — Après avoir donné

des règles générales sur la réglementation des tétées, sur la ration de l'enfant au sein etc., l'auteur a souligné les incidents les plus fréquents d'allaitement au sein: la suralimentation qui résulte de repas trop fréquents ou trop copieux et la sousalimentation résultant d'une nourriture insuffisante.

L'allaitement artificiel par du lait emprunté à un animal (lait de vache p. ex.) expose le nourrisson aux incidents nombreux, se qui exige une surveillance encore plus sévère de ce mode d'allaitement (choix du lait, correction du lait employé, stérilisation du lait, quantité de lait, le nombre de biberons etc.).

L'allaitement mixte rend de grands services; il est préférable à l'allaitement artificiel. Si pour une cause quelconque la tétée est insuffisante, il est préférable de la compléter par une quantité

de lait de vache que de passer à l'allaitement artificiel.

Le sevrage des nourrissons doit être accompli avec prudence.

L'alimentation des enfants dans la 2ème enfance est d'une importance capitale au point de vue nationale, beaucoup plus important que l'alimentation des adultes. Après avoir donné des règles générales, l'auteur recommande un contrôle sévère de l'alimentation de la 2ème enfance de la part d'Etat.

En ce qui concerne l'alimentation rationnelle et économique des adultes, le Dr. Nechkovitch donne un extrait des tableaux d'éducation alimentaire rédigés pour les travailleurs parisiens. Les menus des parisiens étant différents de nos menus, il sera nécessaire à rédiger les tableaux d'éducation alimentaire pour nos travailleurs.

Уређајни основи за Београд

— наставак —

(У првом делу нашег чланка, који је изашао у прошлом броју „Београдских општинских новина“ поред начелног објашњења у виду увода због чега је потребна популаризација Урбанизма, ми смо додирнули питања: регулационе линије, дворишта, светларника, станова у сутурену итд. Настављајући наша излагања у овом броју на исти начин, желимо да скренемо пажњу читаоцима да ћемо ићи дедуктивним путем полазећи од мањег ка већем и обимнијем и да ће због тога најшира излагања и закључци доћи тек на крају ових наших чланака).

Три услова у главном одређују висине зграда: однос висине зграде према ширини улице (Магдебург), климатске прилике у граду (Лисабон), и стабилност грађевинских конструкција. Већина градова је наследство из пре-машинског доба т. ј. пре 1850. год. отприлике од времена кад настаје преокрет у индустрији, појавом парне машине а затим појавом локомотиве, телефона, телеграфа, ауто, авиона, радија итд. У том периоду се јавља и армирани бетон као грађевински материјал. Пре-машинско доба материјалне културе условљавало је живот у градовима са улицама до 30 мет. ширине, са зградама наслоњеним једним на друге, и са бројем спратова према отпорности конструктивног материјала. Сматрало се за паметно да се не зида циглом више од 5—6 спратова, јер би се једна зграда од цигле од рецимо 15 спратова показала као врло нерационална у нижим спратовима због велике дебљине зида. Затим осутство лифтова ишло је у прилог мањим висинама. Тако да са једне стране сразмерно доста уске улице и брига да се због високих фасада не претворе у бунаре а са друге стране цигла као грађевински материјал, начинили су те уредбе готово свих европских градова нису допуштале веће висине фасада од 22—25 метара. Примери: Берлин 22, Хамбург 24, Минхен 22, Келн 20, Штутгарт 20, Беч 20, Пешта 25, Петроград 23,5, Брисел 21, Париз 20, Рим 24 итд.

И до ових висина фасаде дошло се помоћу разних начина схватања. Рим се ограничио на ширину и по улице са крајњом границом од 24 метра због питања сенке и свежине. Из истих разлога Лисабон допушта зграде од 20,00 мет. у улицама од 7,00 мет. ширине. Лондон тражи да од дна улице коса

линија до венца куће на суседној страни не затвара већи угао са хоризонтом од 67°, док Париз пропорционално ширини улице допушта и висине околних фасада без обзира на грађевинске зоне града итд.

Долази наше садање машинско доба и са њим и армирани бетон, као грађевински материјал. Јављају се смеле гвоздене конструкције.

Инжењер Ајфел својим мостом у Гарбиту и својом кулом у Паризу, показује да су рационално могуће веће конструктивне и ширине и висине но до тада. Појавили су се међутим естетски разлози. Једна висока армирано-бетонска или из гвоздене конструкције зграда, стрчала би у париским дугим и мирним перспективама, нарушавала би грађевински мир улица. Французи сматрају да се при данашњим наслеђеним схватањима из урбанизма не могу допустити облакодери у Паризу. Облакодер захтева више простора, шире улице и брисање досадашњих академских појмова о уређењу градова. Због тога Париз и данас, поред свих примера о могућим облакодерима на 60 спратова у Америци, задржава уредбу о највећој висини фасаде од 20 мет. (до главног венца) и одбија планове Белове компаније за Телефоне која је у предграђу Париза хтела да подигне себи фабрику на 15 спратова.

Берлин својом уредбом из 1925. год. попушта већ мало новом грађевинском материјалу и допушта да се у центру смеју подизати трговачке зграде и од 7—8 спратова, али како ће се оне још увек налазити у сразмерно уским улицама и неће имати довољно осветљења и ваздуха, уредба забрањује прављење станова у њима. Чак ни послуга ту не сме становати.

Па ипак у центру Штутгарта видимо једну узану зграду високу 15 спратова (Turmhaus). Она чини изузетак, њено зидање одобрено је да би дало карактер граду и да би се естетски завршила перспектива једне улице. Таква оступања дозвољена су немачким градовима т. зв. диспензијама или олакшицама у самом грађев. закону, да би грађевински одбор могао еластичније доносити решења, поглавито у питањима специјалних предмета.

Скупштина терена у Америци, могућност великих висина због нових конструкција и недовољна грађевинска свест у питању хигијене и естетике, довела је Америчке градове до облакодера. Сами то себи они су израз данашњег доба и културе и нису за одбацање, али збијени на начин Њу-Јорка или Чикага претстављају перед у урбанизму и свако осуство познавања савремене хигијене. Јер урбанизам и хигијена морају ићи руку под руку а не бити један против другог. Француски архитекта Корбизије, човек који свуда „пробија лед“ или како Французи кажу који пробија свуда „окна и ствара промају да би после њега и други прошли туда“ смело брише све досадање академске појмове из архитектуре и из урбанизма. Његове револуционарне теорије су реално основане јер се ослањају на нашу садању материјалну културу, на последњу реч из хигијене и на теорију да архитектура није декорација већ „осветљавање патоса“ просторија, при заштити од непогода и пуној хигијени. Простор и други наслов чланка нам не допуштају да се више заборавимо о њему али смо илустрације ради навели да има и других мишљења сем досадањих академских на које ми нарочито у Београду мораћемо бити још дуго упућени с обзиром на наше социјално и економско стање, правдеи паравно бар колико толико компромисе и са новим идејама.

Узевши све ово у обзир, наш Грађевински закон је одредио (§ 14) да се у земљи не могу допуштати вишње зграде од 5 спратова, дакле ако се за Београд мало и попусти због мансарди и мезанина то ипак значи да ми нећемо имати вишње фасаде од 20—22,00 мет., слично досадањим уредбама осталих европских градова. *Облакодери код нас нису законом дозвољени*. Наравно да ће се јавним зградама и споменицима дозволити и извесна прекорачења (§ 16) који ће још увек бити далеко од облакодера.

О најмањим димензијама појединих просторија за становање Хигијена је већ давно рекла своју реч. Човек треба чистог ваздуха, светлости и сунца и то су неопходне физиолошке потребе. За један сат један одрастао човек употреби 540 литара ваздуха трошећи при том 24 литара кисеоника, т.ј. 576 литара кисеоника за 24 сата. Количина кисеоника је приближно подједнака у ваздуху како у пољу тако и у граду. Обично има 21% кисеоника у ваздуху али у загушљивим просторијама, слабо проветреним, разних ноћних локалитета и клубовима тај проценат спада на 19, 18 и 15%. Научна истраживања су показала да у колико је човек млађи и лакши да потребује пропорционално више кисеоника, т.ј. у односу на тежину тела деца требају за сваки свој килограм тежине 26 грама кисеоника а старији само 11 грама.

Становање у нехигијенским становима по-влачи за собом велику смртност одојчади. Доктор Крувенјер тврди да смртност одојчади зависи од броја прозора у односу 22:12(1). Угљена киселина, чији се трагови једва налазе у атмосферском ваздуху јавља се у великим процентима у загушљивим просторијама. Обично је има 0,3% а може се јавити у позориштима и до 0,9%. Зна се да 2-хиљадити процента угљене киселине већ проузрокује озбиљне последице на организму, (куварице, пеглерке, ложачи ит.д.). Због свега овога закон прописује најмање димензије станбених простора узимајући да за ноћ један одрастао човек треба 25.00³ ваздуха, т.ј. 25000 литара ваздуха који са 20% кисеоника у себи имају 5000 литара кисеоника (деветострука сигурност од стварне потребе неопходна због микоба). Због тога се, рецимо, узима да је спаваћа соба од 4,50 метра дубине, 4,00 мет. ширине и 2,80 мет. висине, довољна за две особе. $4,5 \times 4,0 = 18,00$; $18,00 \times 2,80 = 50,4$ м³ дакле по 25,2 м³ ваздуха на особу. Наш правилник прописује најмање површине за поједине просторије овако: *кујна* 8,00 м² (око $2,70 \times 3,00$) *соба* 18,00 м² ($4,50 \times 4,00$); *клозет* (1,00 м²); *девојачка соба* (млађи) 6,00 м² ($2,00 \times 3,00$), док Закон прописује висине просторија (§ 30) на следећи начин:

1) за становање: у сутерену и мансарди 2,50 мет., у приземљу 3,00 м., у спратовима 2,80, а за домаћинске сирхе 2,25 м.

2) за трговачке и занатлиске радње у приземљу 3,50 мет.;

3) за радионице и то у сутерену и мансарди 2,80, у приземљу 3,50 а у спратовима 3,00 мет.;

и 4) за кафане и јавне локале 4,00 мет.

Наш Грађевински закон има један параграф § 22, који је врло значајан као појава. По њему администрација добија право да се меша у Естетику. § 22 захтева да свака грађевина мора бити архитектонски обрађена, да мора да је у складу са околином и да се дозвоља за зидање не може дати за оне грађевине које би ружиле слику краја, улице, места. Ако се узме у обзир латинска пословица *«De gustibus non est disputandum»* лако ће се разумети да ће се у том питању долазити до неспоразума. Међутим § 22 има пуно оправдања.

Данас се сматра као правило да се администрација може мешати у Естетска питања. Јер естетика града није луксуз за један народ већ иста онаква потреба као и чистоћа. Све оно што доприноси да се један град унакази огрубиће истовремено и душу становника, снижиће ниво његове интелигенције, разбиће му енергију и посејати обесхрабљеност.

Из разних грађевинских правилника видимо да се администрација, и поред тога што није залазила у естетска питања, нарочито заузимала за естетику у три случаја. Прво, захтевала је да зграде с времена на време обнављају и поправљају фасаде; да се исте чисте, премазују, перу, јер би иначе услед тврдичлука појединих газда град врло ружно изгледао; затим забрањивало се подизање зграда на накардним плацевима т. ј. прво су се они морали комасацијом уредити — и најзад због чувања старих постојећих споменика на трговима забрањивало се подизање зграда које би биле ван стила ансамбла целог трга (Праг, Брисел, Фриксфурт, Нириберг итд.).

У стара античка времена брига над достојанством и лепотом грађевина сматрала се као завидна магистратура. Као што су се до данас по градовима забрањивале грубе дисонације у подизању зграда, тако су антички народи забрањивали ружне изгледе својих грађевина и тиме заступали лепоту и доносили законске прописе о њој.

Ми поздрављамо § 22 нашег Закона и чл. 91 Министрове уредбе која га допуњује, желећи да није још шире обухваћен појам о лепоти у односу на целину града, на целину пројекта регулационог плана и т.д. Али је израда Правилника у овом смислу врло деликатна. Израда једног јако прецизног правилника о лепоти довела би до униформисањог града, довела би до тога да би карактер фасада, однос маса лично на какав град — касану. Било би међутим жалосно спутавати полете млађих добрих архитеката, јер је потребно да слободне иницијативе изађу на видело. Вежбе једне срећно схваћене слободе увек су изродиле прогрес. С друге стране пустити да се град изграђује без вођења рачуна о његовој лепоти довело би до нереди. И како ће ово место у будућем Правилнику бити обрађено ослањајући се не на неке научно-хигијенске утврђене појмове о урбанизму већ и на укус и на разне *parti-pris-e* појединих чланова комисије, вероватно је да ће бити једно од најделикатнијих за редакцију.

У најновије време Естетика је постала наука. Она се предаје по школама, што значи да има у себи нечег позитивног, нечег о чему се не да дискутовати. Тако и.пр. сви држе да су све природне појаве и естетски лепе: воде, језера, море, шуме, дрвеће, лепо хоризонти, брежуљци, конфигурације терена и т.д. У те природне лепоте нико не дира, нико не спори њихову вредност и администрација сматра да је дужна да их заштити. Међутим, кад је реч о лепотама које ће се уредити од стране једног човека ствар одмах добија други изглед. Мишљења су подељена, администрација се устручава да их прецизира, укуси су разни.

Ако размотримо досадање планове градова видећемо да су у главном изведени по два принципа који одговарају двема групама школа о урбанизму. Прва школа заступа гледиште да композиције градова морају бити правилне и методички изведене и назива се класичном школом. Друга школа заступа противно гледиште, препоручује слободне пјеторескне композиције и сматра да плановима градова не треба тражити симетрију и правилност. Расматрајући радове обеју школа долази се до убеђења да су оне излучиле из себе радове високе уметничке вредности, да су обе створиле неколико узор дела. Лепоте градова као Оксфорда, који тако рећи нема ни једну праву регулациону линију, или Ротенбурга, града без и једног правог угла, драге су туристима исто онако као и правилне монументалне композиције Париза, Хааса или Копенхагена, састављене од правих улица са геометријским трговима и униформисаним фасадама.

Слободна школа тражи инспирације за себе у природи: велика слобода која се показује у природним уређајима наводи је на закључке да су правилност и симетрија противни естетици у природи. Неки чак иду толико далеко те извлаче погрешан закључак, који је само користан да маскира њихово незнање, да у природи нема ничег правилног; природне лепоте, наводе они, произилазе баш из тога што су слободне и што нису спутане никаквим законом. На против, лепе форме које се налазе у природи произилазе из врло великог броја закона који их постављају: утицај времена, климе, земљине теже, хемиских реакција и отпорности материје, јер и брежуљци и долине, и кривине потока и силуете жбуња и дрвећа баш су такви какве их закони природе условљавају.

Па ипак су већина појмова из Естетике доста растегљиви и да би се познавали и осетили захтевају извесну културу духа. Због тога и посао око уређивања градова и израде правилника раде стручни људи са уметничком културом, људи свесни свога задатка и своје одговорности и људи који разумеју да се уметност не може схватити као приватна ствар већ као општа. Нама није потребна Естетика која у романтичним сањаријама тражи своја правила, него која стоји у зависности од хучнога данашњег доба. Али нам тако исто није потребна ни чиста техника која иде својим путем, већ она која за уметничке жеље данашњег времена има пуни смисао.

Радн лепог изгледа, како сваке зграде посебно, тако и целокупне улице допушта се на фасадама извесна пластика, допуштају се испадн: венци, пиластри, балкони, ризалити, еркери. Из дворишта су ти испадн свуда забрањени сем венца и балкона, пошто иду на рачун потребне кубатуре ваздуха за двори-

ште. Испади на фасадној страни дозвољавају се не детаљно, јер би то јако спутавало архитекте у пројектовању већ глобално у максимуму. Тај максимум је већи за шире улице а мањи за уже и то у вишљим спратовима се допуштају већи испади него у нижим. Испади у приземљу су сведени на најмању меру да би се што мање одузимало од тротоара, затим они главни почињу на висини обично преко 3,00 м. т.ј. да пролазницима не би сметали. Берлински прописи траже да сви испади на фасади преко 0,50 мет. не заузимају у сваком спрату више од $\frac{1}{4}$ дужине фронта и да морају најмање за 1,00 мет. бити удаљени од суседа али обично за дужину ипо свога испада.

У случају да је то „еркер“ и да има бочне прозоре, морају најмање бити удаљени 2,5 м. од суседа т.ј. 5,00 мет. од прозора до прозора на два суседна еркера. Испади се допуштају овако: у улицама широким 12,00 мет. највише 60 см. после за сваки метар ширине улице још по 10 см., али највише 1,00 мет. Цокле смеју највише 13 см. да испадају а венци од цокле 20 см.

Париска уредба се држи истог принципа и допушта у спратовима испаде од 80 до 120 см. за улице од 10 до 20 мет. ширине, у приземљу су ти испади сведени од 20 до 60 см. да би што мање сметали саобраћају. А горњи већи испади су допуштени на висини од 3—6 мет. од тротоара, према томе у колико се улица више сужава у толико испад мора бити на већој висини од тротоара. У односу на допуштену количину испада, док Немци траже линеарно да испади смеју да заузму $\frac{1}{4}$ од ширине фронта, Французи захтевају површински т.ј. да испади у горњем делу фасаде не смеју да заузму више од $\frac{1}{8}$ површине горње фасаде. А специјалне напомене допуштају олакшања за кубета и испаде који би се нарочито одржавали на небу.

Наша уредба од стране Мин. грађевина у својим члановима 23 до 31 говори о испадима детаљно и односно заузима фасаде држи се немачког принципа, линеарног, те зграде неће моћи имати шире испаде од $\frac{1}{8}$ фасаде.

Степенице служе у згради за саобраћај пешака и унос намештаја и морају бити пажљиво изграђене. Да се један човек слободно креће потребна му је стаза од 0,60 м. ширине (просечно) а да би се двојица мимоишли потребно је два пута толико т.ј. 1,20 м. Због тога се та мера узима као средња ширина степеница у згради. Уже или шире степенице су само знак допуштене штедње или потребног луксуза због већег саобраћаја. Односно висине и ширине газистица ту се води рачуна о човековом кораку, који је два пута дужи од ширине газистица једног степена (0,30 м.) али зато човек савлађује висину од 0,15 м. просечно, док кад прави нормални корак треба да иде хоризонтално. Сви пра-

вилници обраћају пажњу на горње захтеве али поглавито захтевају да степенице буду сигурне од пожара и да у случају пожара могу добро да послуже за спасавање. Због тога се махом забрањују дрвени степени. Правилници су разни: Франкфурт допушта дрвене степенице само у приземним зградама и захтева да ни једна особа не сме бити удаљенија од 20,00 мет. од степеница. Рим не допушта ни један једини степен од дрвета, а Лондон захтева специјалне помоћне степенице за сваку зграду вишу од 10,30 мет.; у Америци помоћне степенице долазе обично сасвим споља као прилепак.

Наш Грађевински закон (§ 40) допушта дрвене степенице у вилана на 1 спрат, иначе траже да се оне раде од несагорљивог материјала. Члан 19 Министровог правилника допушта да детаљно држећи се општих принципа.

У случајевима да је полицијска власт одвојена од општинске, као што је то код нас у Београду, брига о спречавању пожара и о старању како да се пожар избегне помоћу несагорљивог материјала припада полицијским правилницима. Тешко је, м.ђутим, тачно одредити делокруг рада општине и полиције у том питању и правилници општинско-грађевински и полицијско-пожарни мора да допуњају једна другог. Полиција обично захтева: да се зграде не смеју покривати сламом; (§ 39 Грађевин. закона говори исто о томе) да се не смеју подизати зграде од дрвета; прописује намештање хидраната у зградама; тражи да се димњаци уредно чисте и т.д., а општински правилници доносе правилник о дебљини пожарничких зидова, о њиховој изради, о зидању димњака и камина, о изради кровова ит.д. — При осигурању зграде од пожара води се рачуна да она према суседу има један зид без отвора, и да тај зид, кога видимо и у крову као бочни *калкански* зид, нарочито код слепог начина зидања, буде исто тако без отвора и да надвишује кров бар за 0,30 мет. Сви немачки новији правилници (Берлински из 1925 год.) нарочито воде о томе много рачуна. Значи да се зграда мора тако озидати да у случају пожара бочни зидови и калкани служе као какав окол и да спречавају ширење пожара на суседе. То је врло добра предохрана која је и код нас озакончена § 37 став 11 новог Грађевинског закона.

Код слепог начина зидања Французи допуштају средњи заједнички зид (*mur mitoyen*) који је озидан у конгломерату (камен и бетон), дебљина му је 0,50 мет. кроз све спратове. Он лежи на средини границе имања и дели подигнуте зграде у правом смислу речи као ограда која спречава пожар. На њега се не смеју наслањати никакве међуспратне конструкције, једино се димњачке вертикалне цеви смеју упуштати у њега. Користан је јер

од скупог терена заузима само половином наше имање т. ј. 25 см. и што је, кад има међуспратних конструкција које стоје поред њега, много стабилнији као један зид од 0,50 него ли два (по нашим прописима) од по 0,25 см. који се додирују а нису везани међусобно. Није за препоруку због његове наплате (кад сте ви прво сазидали зграду а сусед има празан плац онда сусед треба да вам плати одмах половину, па у случају да је то нека маса требате судским путем да тражите наплату што ствара административну спору процедуру итд.), али је у техничком смислу потпуно оправдан. Наш грађев. закон не допушта такво зидање и код нас ће свака зграда за себе морати имати своје бочне и калканске зидове, нарочито министров правилник (чл. 14 ал. 14 и 18) га потпуно избацују из употребе. Сем овога у дугачким крововима преко 30 мет. наш закон захтева (§ 37 став 11.) да се у крову имају озидати преградни зидови сваких 30 мет. ради локализовања пожара.

У опште узев, предохрана од пожара јавља се као иницијатор грађевинских правила. Најстарија правилница највише говори о чувању од пожара. Брига о хигијени

долази тек доцније и развија се од доба кад је Пастер пронашао прве бактерије. Још 1607 год., једна стара Париска уредба забрањује подизање фасадних зидова од дрвене грађе, разуме се не из хигијенских разлога већ да би спречила пожаре. Прописи о забрањивању покривања кровова сламом, о подизању дрвених барака и шупа, о стварању сењака близу насеља и т. д. спадају у најстарије грађевинске прописе за које се зна. Међу првим правима, које је француски законодавац дао својим општинама да их могу употребити према својим грађанима, спадају право забране подизања поменутих објеката. Безбедност од пожара, увлачи се због тога у све правилнике: димничарске од стране Мин. трговине, полициске, грађевинске и ватрогасне. § 39 Грађев. Закона захтева да кровови буду покривени несагорљивим материјалом а за остали материјал прописује нарочите услове. § 42 говори о димњацима а §§ 43 и 44. о ложиштима и о сигурности против пожара у опште. А Министрова упуства својим чл. 16, 21 и 22 допуњују законске одредбе детаља.

— наставиће се —

Beograder Bauvorschriften

Drag. M. Popovitch, architekt.

— 2 —

In diesem Teil befasst sich der Verfasser mit der Bauhöhe und weist daraufhin, dass Dasselbe hauptsächlich von folgenden drei Momenten abhängt. Sie hängt ab, von der Strassenbreite, von den klimatischen Verhältnissen und von der Art des Baumaterials.

Das Verhältniss der Strassenbreite zur Gebäudehöhe, die Frage des Schattens in den südlichen, wärmeren Ländern Europas und der Backstein als konstruktives Material haben die europäischen Städte zur Gebäudehöhe von 20 bis 25 m geführt.

In Amerika hat das Erscheinen der neuen Baumaterials des Eisenbetons und der Eisenkonstruktionen gezeigt, dass Gebäude von 60 Stockwerken rationell und möglich sind, aber die Inertion und die estätischen Gründe, da solche Gebäude in der Perspektive der Städte störend wirken würden, diktieren den europäischen Städten auch weiter die Maximalhöhe von 25 m.

Die Frage der kleinsten Raumdimensionen einzelner Wohnräume ist mittels hygienischer Bedingungen festgesetzt. Luft und Sonne ist dem Menschen eine unbedingte Notwendigkeit. Er verbraucht in einer Stunde 540 Liter Luft mit 24 Liter Sauerstoff. All dies in Betracht zie-

hend schreibt das Gesetz Minimalvolumen und Minimalhöhen vor.

Gemäss dem § 22 des neuen Baugesetzes hat die Administration das Recht sich mit den Fragen der Estätik zu befassen. Dies ist vollkommen berechtigt, denn die Estätik ist kein Luxus, sondern eine Notwendigkeit für das Volk, genau so wie die Reinlichkeit. Dies war übrigens schon bei den antiken Völkern der Fall. Wenn auch die Estätik in letzterer Zeit eine positive Wissenschaft geworden ist, so verlangt die Redaktion der Bauvorschriften zur Bearbeitung estätischer Fragen, ausserordentlich kulturelle Menschen.

Die verschiedenen Vorsprünge auf den Fassaden, sind im Prinzip fasst überall gestattet, damit man durch sie so wenig als möglich von der Luftkubatur der Strasse wegnimmt. Der Verfasser führt diesbezüglich verschiedene Beispiele aus europäischen Bauvorschriften an.

Der Artikel wird mit der Behandlung von Treppen und Feuermauern abgeschlossen, mit der Bemerkung, dass die ersten Bauvorschriften die grösste Beachtung dem Schutz vor Feuergefahr geschenkt haben, da die Fragen der Bauhygiene erst viel später mit Pasteur aufgenommen sind.

Професор Богољуб Н. Јањић,
претседник Друштва за уређење предграђа
Војводе Степе

Предграђе Војводе Степе

— Проблеми изградње Београда —

Предграђе Војводе Степе, познатије под старим именом Пашиног Брда, пружа се од Смедеревског до Крагујевачког Београда, и уздиже се између Чубуре и Неимара с једне стране, и Душановца и предграђа Петра Мркоњића с друге стране. Узгред буди речено, на неким плановима Београда погрешно је овај крај означен са оба горња назива, тако да изгледа као да су то два краја. Предграђе Војводе Степе и Пашино Брдо, један у пројекту другога. Ова се погрешка мора исправити.

Још пре рата почело је насељавање овог брда, дугачког око три километра, али је тек после рата, и специјално после 1923 године главно изграђивање његово било завршено. Људи који нису могли узимати прескупе плацеове у центру, долазили су на Пашино Брдо, да тамо себи подигну кућу, већином само за себе, а не за издавање, јер су их на то нагнале скупе кирије, тако да би се мало парадоксално могло рећи, да су велике, скупе палате из центра вароши створиле предграђе Војводе Степе. За овим првим кућевласницима дошли су затим они који су, подиравши кућу, хтели да кирију плаћају себи, а не другоме, тако да је данас предграђе Војводе Степе насељено људима свих професија и броји јачајем далеко преко 10.000 становника.

Међутим, све до ове године, предграђе Војводе Степе било је можда најзапостављенији крај Београда. Општинске управе су се ређале, али је мало која стигла да се позабави његовим унапређењем, — то се мора констатовати. Јер је за десет година после рата биланс калдрмисања био следећи: у целом овом крају, који има више становника него Шабач или Крушевац, калдрмисана је само једна једина улица, улица Престолонаследника Петра.

Стога се и осетила код грађана потреба удруживања у циљу да се сталним интервенцијама код Општине и других власти издејствује задовољење које било потребе. Тако је дошло до оснивања Друштва за унапређење предграђа Војводе Степе. Друштво је за ових десетину година свога опстанка имало своје моменте велике делатности, као и читаве го-

дине стагнације. Величина делатности Друштва за улепшавање предграђа Војводе Степе може се оценити по резултатима које је постигло ранијих година, када су чланови покушавали да својим сопственим средствима, независно од општине или у сарадњи са њом, подигну овај крај. Приређивани су концерти, забаве и кермеси, прикупљани су прилози, па је чак једном приликом и један аероплан био најмљен да баца летке по Београду, те да се тако остали суграђани заинтересују за становнике предграђа Војводе Степе који се гуше у блату, а немају ни воде честито да се напију. Тим и таквим радом успело је Друштво да прибави прилична материјална средства, из којих су израђени тротуари у извесном броју улица.

Грађани једне улице, Миклошићеве, пређе Велешке, отишли су још даље. Они су се подухватили да калдрмишу целу своју улицу о свом трошку. Од Општине су добили камен, а од Прашке банке (благодарећи г. Хуснику, ген. директору те банке) потребан кредит, па је сваки од њих жртвовао по коју хиљаду динара за остали материјал и радну снагу, независно од свих дажбина и терета које су као и сви грађани носили и даље, а који им међутим дају право да задовољење својих комуналних потреба захтевају од Општине без оваквих изванредних жртава. Овакав рад несумњиво је за похвалу.

Истина, успеси Друштва зависили су из првом месту од благонаклоности људи који су сачињавали разне општинске управе, јер овај крај није никад имао, нити има сада у одбору општинског свога претставника, човека из своје средине, који гази сваког дана пашинобрђанско блато...

Последња година дана може се сматрати за једну од најплоднијих година у историји развитка предграђа Војводе Степе. То је и констатовано у извештају управе Друштва за уређење на овогодишњој редовној скупштини, која је одржана у недељу 9 октобра 1932 год. Резултати постигнути за тих годину дана јесу углавном следећи:

Једино од главних комуналних питања, питање уличног осветљења, најзад је решено

рационално, тако—рећи дефинитивно: добивене су све тражене сијалице и боги-лампе у свима улицама, тако да се у том погледу за дуже времена неће имати шта да тражи. Предграђе Војводе Степе ослобођено је мрака.

И у погледу калдрме постигнуто је доста. Калдрмисана је најпре, добром модерном калдрмом, улица Војводе Глигора, која чини границу између Пашиног Брда и Душановца и која сада омогућује добар прилаз из вароши свима грађанима који насељавају ту падину брда. — Затим је израђена, такође добром калдрмом, најдужа улица Степиновица, улица Господара Вучића, која иде дуж целог брда, од Смедеревског до Крагујевачког Ђерма, односно од Цветкове механе до Тешићеве циглане. Међутим, како питање експроприације није решено повољно, или боље речено није ни решавано, с обзиром на тешку финансијску ситуацију, то је ова улица само на појединим добила ширину предвиђену генералним планом, док је у највећем делу остала неправилна и узана, и задржала понегде једва ширину коловоза. — Трећа је улица Крушевачка, која је још пролетос довршена од улице Војводе Глигора до Миклошићеве, док се сада ради продужење њено до улице Господара Вучића. И ту се понавља случај Господарског друма: први део, до Миклошићеве, израђен је добро и по прописима, док се у другом делу, због избегавања експроприација једног или два плаца, врши обилажење улицама Матавуљевом и Гарибалдијевом. Ова последња чак задржава своју немогућу ширину од валада свега три метра! — У очекивању је, такође, да се можда још ове јесени изради, истина само такозваном турском калдрмом, улица Војводе Пријезде, која устину претставља једну од врло живих артерија саобраћајних овога краја. Од ситнијих радова ваља споменути генералну оправку улице Престолонаследника Петра итд.

Што се тиче трећег крупног комуналног проблема, за овај данас врло насељени крај проблема водовода, ту се са жаљењем мора констатовати да се није добило тако-рећи ништа, тако да једна добра половина овога краја и даље остаје без воде. Постоје, истина, неколико јавне чесме, које је Општина, као палијативну меру, поставила, али је ипак велико незадовољство грађана који зими, блатњавим, тешко проходним улицама вуку у рукама воду, пешачећи понегде и по пола километра до најближе јавне чесме или до бунара којег милосрдног сопственика. Многи од њих не верују да Општина нити има цев, нити има могућности да их набави, већ погрешно има могућности да их набави, сматрају да је по среди само рђава воља Општине београдске, па чак банају кривцу и на Друштво, пребацијући му да се недовољно заузима за њих. — Међутим, баш ових дана,

ако сам добро обавештен, на дневном је реду проналажење кредита за набавку цеву за улице Струмичку, Тетовску, Краљевића Ђорђа и Виноградску, док је у плану рада за идућу годину предвиђено постављање цеву и у осталим улицама предграђа Војводе Степе, те постоји нада да је ово последња зима коју ћемо провести без воде. Напомињем такође, да и у оном делу предграђа, у којем има воде, цеву нису прописно постављене улицама, већ да иду преко имања, често испод кућа, чиме би несумњиво била јако отежана свака оправка, ако би — не дај Боже! — наступила...

И у погледу саобраћаја имамо нечим новим да се похвалимо: ускоро по доласку са-

Предграђе Војводе Степе: Крушевачка улица

дање општинске управе, установљена је аутобуска линија која везује наше брдо са Теразијама. Истина, ту линију сачињавају само једна једина аутобуска кола, која за један сат направе само једну туру, што несумњиво није довољно. Примећујем да се наша публика тешко и навикава на та кола која полазе сваког сата и на чији полазак треба мотрити као на полазак воза: ако се промаше, не вреди чекање, сувише је дуго, ваља ићи пешке или пожурити до друге аутобуске или трамвајске линије. Очекује се набавка нових кола од стране Општине, па да се и ово питање повољније реши.

Ових дана отворена је такође и једна јавна телефонска говорница, која је на заузимање Друштва постављена на раскрсници улица Престолонаследника Петра, Струмичке и Тетовске. То је још један успех више у раду на унапређењу предграђа Војводе Степе.

Од питања која су у току решавања и која имају изгледа на скоро решење, споменућу у овоме кратком чланку саветодавниште, обданиште, гимназију и апотеку.

Оснивање једног саветодавништа за матере и одојчад предложила је још пре неколико месеци г-ђа др. Марија Вајс, шеф Централног

уред за заштиту дене и матера. За саветовалиште има кредита, припремљен је намештај, предвиђено потребно особље, нађена подесна зграда, али још неке административне формалности одужују ствар.

За отварање једног обданишта у нашем крају специјално се заузимају г-ђе Хофмановић и Стевановић, које улажу велики труд у тај посао и које су уверене да ће, благодарећи Њ. Св. Патријарху и Општини, обданиште прорадити још пре Божића.

Од једног члана Суда добили смо званично саопштење да је Суд донео решење да се у нашем крају уступи или откупи потребно земљиште за подизање гимназије. Остало би дакле још да се код Министарства просвете издејствују потребни кредити за зидање зграде.

На брду, ни у близини нема апотеке, те смо ми покренули питање да се распише конкурс за отварање једне апотеке у предграђу Војводе Степе, али смо били одбијени из

разлога што по закону о апотекама приватна лица и установе немају чак ни право да подносе предлоге у том смислу. Стога је сада на Општини београдској да она то питање прихвати и узме у своје руке.

Скупштина друштва предграђа Војводе Степе је, најзад, решила да се при Друштву образује једна библиотека за чланове Друштва. Одмах је од појединих чланова понуђен извесан број књига на поклон.

Као што се види, напредак у београдском предграђу Војводе Степе за последњих година дана приличан је, а за то се у првом реду има захвалити садањој општинској управи, која је показала много добре воље да захтевима Друштва изађе на сусрет и која је становницима предграђа Војводе Степе улила пуно наде да ће идућа година бити још плоднија од ове, те да Пашино брдо неће више бити баук за оне који га не познају, а морају на њега да оду...

Problèmes d'aménagement de Belgrade

Le professeur Bogolioube Yagnitch expose les progrès réalisés au cours de cette année par les travaux d'aménagement d'une partie de Belgrade, le faubourg Maréchal Stêpa. Ce vaste faubourg qui compte, d'après le dernier recensement, plus de 10.000 habitants, et qui avait pour ainsi dire surgi en entier après la guerre, avait été presque complètement négligé pendant longtemps. C'est, à vrai dire, depuis l'année dernière seulement que la Municipalité, s'étant déchargée de la plupart des soins que nécessite l'aménagement du centre de la capitale, commence à s'occuper, en grand, des quartiers extérieurs en général et du faubourg Maréchal Stêpa en particulier.

En ce qui concerne ce dernier, les progrès

sont dignes d'être tout spécialement notés. Trois grandes rues ont été aménagées, ce qui facilitera beaucoup les communications jusqu'alors si difficiles dans ce quartier. Ensuite, une nouvelle ligne d'autobus a été établie pour relier le faubourg au centre de la ville. Enfin, le problème de l'éclairage des rues a été, pour le moment du moins, résolu. A part cela, quelques autres projets importants (gymnase, bibliothèque, crèche, goutte-de-lait, pharmacie, etc.) sont en voie d'exécution.

C'est là une nouvelle preuve de l'activité persévérante de la Municipalité actuelle de Belgrade qui consacre, dans une mesure toujours plus grande, sa bienveillante attention aux besoins des quartiers extérieurs de la capitale.

Штедња и Београд

I.

Ниједан народ није дошао до привредног благостања, у колико га има, преко ноћи него дугим и истрајним радом, који се настављао из столећа у столеће. У колико су поједини народи имали више могућности да своје народно добро проширују, више воље и смисла за систематски рад, више љубави и пожртвовања за бољитак свој и своје околине, у толико је то данашње народно богатство једнога народа веће од другог. Тачно је, да сви на свету не могу бити богаташи, а нити не могу сви бити сиромаси. Та подвојеност је постојала и постојаће са том разликом што се једино свесним, брижљивим и истрајним радом број сиромаша смањује и широка провалија између онога који има и онога који нема све више и више затрпава.

Услед великих националних и политичких борби наш се народ и није могао да довољно одгоји у духу привредно-социјалном, није могао да се свестрано посвети раду за боље, економно стање. До Карађорђевог устанка Србин није бацао пушку из руке. Кад се делимично ослободио од непријатеља, морао је пре него би помислио на ишта друго да мисли на осталу браћу који су још у ропству. И та га је идеја пратила све док ето не дође и 1918 година. А после? Знамо сви шта је било. Главно, на привредном, на социјалном, на будућем бољем нашем друштвеном стању, мало се радило.

Не треба сматрати да је дошао час кад са свима привредним питањима треба прекинути и упутити народ да мисли о себи реално, јер у ствари, ми то од нашег народа још увек и не можемо тражити. Он у својем данашњем стању није довољно способан да себи предочи све последице једне, односно друге радње. С тога је, једна од првих дужности грађана и грађана, свију оних који су дошли до сазнања да живот нашег народа треба подићи на виши степен привредног благостања, да народ уче, да му неуморно говоре о новом начину живљења, о новом животу, који ће у будућности да осигура, бољи, удобнији, социјалнији живот његових потреба.

Међу те проблеме васпитања народа спада и смисао о штедњи. Питање штедње, које обухвата у себи све проблеме око стварања народног благостања, једно је за наш народ

од необично важних питања; оно је основа за обезбеду привредно-социјалне самосталности народа.

II.

Штедњом не треба сматрати гомилање новца, страст за капитализмом, и томе слично. Штедња има у себи нешто много битније. Она у суштини сакрива у себи саму реалност живота. Штедети би значило, обезбеду живота плодом садашње привредне моћи пренети и у будућност. За онога, који живи са неким размишљањем, одмеравањем свог рада, са извесним програмом упослује своју моћ и способност, могло би се рећи да штеди не само новцем него и својим радом, својом моћи.

Сама природа упућује човека на штедњу. Време рада је доста кратко. Човек је за интензиван рад способан од 20 до 40 година, а у остало време, морао би највећим делом да живи од уштеђевине. Ако она није довољна тешко је наћи помоћи, јер нико никога не воли и не може волети више, нити не сме волети више, него самога себе. То би неки можда назвали егизмом, а у ствари то је животни реализам, односно свест човека о његовим потребама.

Штедња би се могла, у материјалном погледу, дефинисати, вишком примања нам издавањима. Другим речима речено, штедиша је онај који своје потребе живота одмерава, према својим приходима тако, да су његова примања већа од издатака и да увек један извесан део доходака, у разним формама, оставља за ванредне и будуће потребе. Штедети може свако, и треба свако да штеди. Штедњом се човек приближује више животном смислу. Кад човек штеди, што ће рећи, мисли на своју будућност, он тиме даје себи јак знак човечанске свести. Јер човек се одликује својим душевним особинама а међу те спада и поглед о материјалној обезбеди своје будућности.

Штедња је везана са културом народа. Културни народи свој живот прилагођују лакше и ефикасније стању у коме живи него народи који су културно заостали. То најбоље и доказује да је штедња везана за саму интелектуалну способност појединаца. Она није тековина него је особина која се трудом стиче. Ниједан народ није стекао народно богатство једним потезом, него су га

стварале генерације својим свесним радом. Данашњих око 84.000 милиона немачких марака, колико се цени да циркулира у свету, представља вековну делатност људства!

Народ који рационално употребљава свој рад, који је скроман у животним расходима, који настоји да не потроши све оно што заради, него осигурава своје дане изнемоглости, повећава тиме народну привреду, појачава народно благостање. Штедња није помоћ богаташу, него сиромашу невољнику. Једном штедњом сиромашни слојеви грађана могу да се кроз неколико генерација подигну из свог мртвила. То је једини пут, како да се сиромашни народ уздигне и оспособи за достојан живот.

За нас више него и за један народ у Европи, питање стварања јаког народног капитала је од пресудне важности. Родном земљом, шумом, рудом, врским радним народом богата Југославија ће бити сиромашна све дотле док свој народ не научи да штеди, да створи себи потребан народни капитал. Наш народ има својих великих врлина али зато му недостаје сазнање о потребама о начину данашњег живота.

Једна се врло неукусна антипатија уродила код нашег народа према штедишама, што најбоље доказује његову заосталост у просуђивању данашњице. Наш човек се чуди једном савесном одмеравању сваке паре код Француза, Чеха или Талијана. Он не може често да схвати да за човека, кад има 100 динара може да игра улогу један једини динар. Тај недостатак психичког васпитања и јесте највећа кочница која се код нас јавља при спровођењу покушаја око упознавања реалног схватања живота. Зато је потребно за овај рад код нас далеко више труда него је то било потребно код других привредно трезвених народа. Дан када ће се за наш народ моћи казати оно што је Snowden рекао за Енглески народ „да је раса који воли да штеди“ није близу, али смо уверени да ће и он доћи, ако се на томе буде с вољом и љубављу радило.

III.

На систематском раду штедње у народу почело се тек 18 столећа. Разлог томе лежи највише у претераним радовима који су тада букнули у Европи. Тако се у Француској 1787 године, јавља Lavoisier са идејом организовања штедње у народу. Али та његова идеја оживотворена је тек тридесет година касније, у Benjamine Delessertu, оснивачу прве штедионице. У Енглеској је први покретач штедње Dr. Duncan, свештеник из Ruthwell-a у Шкотској. Штедња се спроводила највише преко и у цркви.

У исто време се јављају штедионице и у осталим државама. Код нас је прва штедионица основана 1846 године у Загребу.

Табела број 1.

Стање улога на штедњу у штедионицама
(У милионима јединице земље)

Земље:	1927	1929	1932 (VI)
Немачка			
Државне и приватне штедионице	4839,1	9015,6	9717,0
Француска			
Поштанске штедионице	6281,7	10671,4	22161,0
Енглеска општ. штед.	398,6	402,0	437,2
Италија пошт. штед.	22510,3	26095,9	30520,0
Чехословачка			
Све штедионице у земљи	15420,7	18208,0	21677,0
Сјед. Држ. Америке			
Штед. у Њујорк	4164,0	4392,0	5282,0
Југославија			
Пошт. штед.	23	106,6	383,5

Врло је тешко доћи до тачног стања улога на штедњу у свету. Ми ћемо да се послужимо статистиком Друштва народа,¹⁾ према којој се улози деле на две групе: на улоге код трговачких банака и улоге код штедионица. На нашој табели број 1 видимо кретање улога на штедњу код извесних штедионица.²⁾ Од 1927 до 1932 године улози су нагло порасли код свих ту назначених држава. Тако су улози код немачких штедионица порасли од краја 1927 до 1932 године (јуна месеца) за 4878 мил. р. мар. односно за 100,8%; код француских Поштанских штедионица за 15,879,3 мил. фр. односно за 252,7%; код Енглеских штедионица за 38,6 мил. шв. штер. односно за 9,6%; код Италије за 8.010 мил. лира, односно за

Табела број 2.

Стање улога на штедњу код банака,
(У милионима јединице).

Земља:	1927	1929	1932 (VI)
Немачка	3.184	12.113	7.840
Француска	27.049	34.065	37.617
Енглеска	1.735	1.773	1.776
Италија	16.635	16.911	16.801
Чехословачка	27.454	29.486	28.288
			(1930 IX)
Сј. Др. Америке	32.870	32.182	25.076
Југославија	—	7.423	5.620

35,5%; код Чехословачке за 6.256,3 мил. Кч. односно за 40,5%; у Њујорку за 1.118 мил.

¹⁾ Bulletin mensuel de Statistique — Société des Nations — за месец август 1932 године.

²⁾ Овде нису узете у обзир све штедионице у земљи, него само оне о којима Друштво народа располаже са подацима.

долара, односно за 26,8%; код Југославије за 360,5 мил. динара, односно за преко 15 пута више.

Код табеле број 2, видимо друго стање. Стање улога код банака је веће него код штедионица. Код Француске (овде треба додати да све штедионице у Француској имају преко 40 мил. франака улога на штедњу) Енглеске, Чехословачке и Југославије, док су мањи код Немачке и Италије. Улози на штедњу код банака су опали од 1929 до 1932 године код Немачке, Италије, Чехословачке, Сјед. Држава Америке и Југославије, а јако су порасли код Француске и неосетно код Енглеске. То доказује да су се улагачи у ово време кризе више обраћали штедионицама него банкама — из банака се новац вадио и преносио на штедионице.

Ако саставимо једну и другу табелу можемо да бар приближно дођемо до стања улога на штедњу код наведених држава. Ако то обрачунамо на динаре, онда добивамо ово стање улога на штедњу (крајем месеца јуна 1932 године):

У Немачкој 17.577 мил. р. м., односно 241.002 мил. динара;

У Француској 59.777 мил. фр. фр., односно 135.275 мил. динара;

У Енглеској 2.213,2 мил. лив. шт., односно 440.161 мил. динара;

У Италији 47.321 мил. лира, односно 139.928 мил. динара;

У Чехословачкој 49.965 мил. кч., односно 85.290 мил. динара.

Из горњим цифара можемо лако доћи до стања улога према броју становника. Тако би на једног становника отпадало динара:

У Енглеској 9.622,89 динара;

у Чехословачкој 5.838,83 динара;

у Немачкој 3.759,54 динара;

у Италији 3.397,35 динара;

у Француској 3.276,21 динара.

Ако претпоставимо да у Југославији има улога на штедњу 13 милијарди динара¹⁾ онда на једног становника отпада 933,16 динара. То би значило да је према стању улога наш народ десет пута сиромашнији него енглески, шест пута него чешки, четири пута него немачки, француски и талијански. Ово је премг статистици са којом се располаже, а тачни статистички подаци о свима улозима на штедњу, дали би друге резултате који би били још неповољнији по нас. Јер суме француских улога на штедњу код штедионица би требало удвостручити. Уопште нигде нису узимани у обзир улози код задруга и сличних кредитних установа, док је то код нас све садржано у 13 милијарди динара.

¹⁾ Ми смо их у своје време ценили на 14,9 мил. динара, (стање 1930 год.) али се та цифра мора данас, како ћемо касније видети, кориговати на округло 13 милијарди динара.

IV.

Улозима на штедњу код нас се баве: државне и полу-државне банке (Државне хипотекарне банке, Привилеговане аграрне и Занатске банке), Поштанска штедионица, Општинске штедионице, задруге и приватне банке. Тачне статистике о стању улога немамо. Народна банка је у своме тромесечном извештају обухватила и стање улога на штедњу „код свих банака и штедионица“. Према њиховим извештајима саставили смо табелу број 3. Али код улога нису узети, ваљда ради

Табела број 3.

Кретање улога на штедњу свих банака и штедионица Југославије

(У милионима динара)

Тромесечје:	1929	1930	1931	1932
I	10.581	12.236	14.170	11.875
II	10.967	12.238	14.242	11.016
III	11.095	13.160	13.235	
IV	11.790	13.880	12.170	

Индекс улога на штедњу

(I тромесечје 1924 године = 100)

Тромесечје:	1929	1930	1931	1932
I	100	115	133	112
II	104	115	134	104
III	105	124	125	
IV	111	131	115	

немогућности прибирања статистичких података, улози на штедњу код задруга које износе око 1.800 мил. динара.²⁾ Ми ћемо се ипак послужити статистиком Народне банке. Према томе стању улози су у другом тромесечју 1931 године, били достигли свој максимум од 14 милијарди динара. Тада су за 30 поена стајали над стањем од две године раније, а за 34 поена над стањем од I тромесечја 1929 године.³⁾ Али од тада улози нагло опадају, и у току 1932 године су скоро пали испод тога стања, јер у 1929 години I тром. нису уврштени новчани заводи у Љубљани, чији су улози на штедњу износили око 700 милиона динара, док су садржани у стању 1932 године.

Улози на штедњу се код нас налазе највећим делом код банака. Према нашој ранијој статистици 69,05% свих улога на штедњу, отпада на приватне банке; 3,55% на Државну

¹⁾ Према извештају Главног задружног савеза било је 1930 године, у свима билансима ревизијских задружних савеза улога на штедњу 341.017,35 динара. Стање 1931 године није још познато. Код Главне задруге за пољопривредни кредит стање улога 1930 износило је 1338 мил. динара.

²⁾ Стање 1929 год. није потпуно, те је много опрезније узимати 1930 год. у оцену.

хипотекарну банку; 1,41% на Поштанску штедионицу; 12,29% на Регулативне градске и општинске штедионице; 13,31% на задруге.

Од улога код банака отпада на банке, чија су седишта у Загребу 40,4% од свих улога у банкама, 13% на Београд, 5,4% на Сарајево, 10% на Дунавску бановину, даље 3,7% на Савску, 2,7% на Вардарску, 2,1% на Дринску, 1,6% на Зетску, и 1,2% на Приморску и 0,5% на Врбаску бановину. Других података о уложима на штедњу код нас не постоје. Једино што је Поштанска штедионица, за део улога који се односи на њу, делимично разрадила. Тако, према извештају за 1931 годину, на свих 334 милиона динара, колико су износили улози крајем 1931 године, било је 177.252 улагача, односно на један улог отпада динара 1.884,67. Детаљнији преглед даје нам само Штедионица, према коме су улози били овако расподељени:

84.048 улога отпада на улоге до	100 динара;
55.995 улога отпада на улоге до	1000 динара;
22.922 улога отпада на улоге до	5000 динара;
12.071 улога отпада на улоге до	25.000 динара;
1.602 улога отпада на улоге до	50.000 динара;
416 улога отпада на улоге до	100.000 динара;
165 улога отпада на улоге до	250.000 динара;
20 улога отпада на улоге до	500.000 динара;
7 улога отпада на улоге до	1.000.000 динара;
2 улога отпада на ул. преко	1.000.000 динара.

Ко су улагачи?

69.344 ђаци;
15.667 жандарми и војници;
13.620 државни чиновници;
10.455 деца.

Ти су подаци од велике вредности, и ако се они односе на 1,41% од свих улога на штедњу. Поштанска штедионица је улоге на штедњу, схватила доста озбиљно, а ми се надамо да ће једном интензивнијом, смисленијом и ефикаснијом организацијом она моћи да успе још много боље. А то нарочито ради тога што Штедионица ужива поверење масе, што може да развије бољу организацију по земљу него и једна друга новчана, државна или приватна установа, што су друге штедионице код нас недовољно развијене, и најпосле, што то и треба да буде, као и код свих других држава, главни рад Поштанске штедионице, њезин „raison d'être“.

	1919	1923	1927	1931
код банака Чешке	1.267,7	6.332,4	9.192,1	10.848,2
код Штедионица	5.326,3	10.260,0	14.239,0	19.900,7
код задруга типа „Schulze — Deitzsche“	2.387,7	5.870,0	9.211,7	12.800,3
код задруга типа „Raiffessen“	1.346,5	2.924,5	4.151,7	5.306,2
код других задруга	3,7	13,6	43,2	58,4
код котарских заложних завода	807,9	1.908,7	2.902,2	4.187,9
Разне новчане установе у Подкарпатској Русији	1.235,8	2.167,9	2.975,1	3.736,3
Свега:	12.375,6	29.477,1	42.715,0	56.838,0

Према томе су Чеси повисили своје улоге од 1919 до 1931 године за 44.462,4 милиона Кч., односно преко три и по пута више. Друга је карактеристика улога Чехословачке, да од 54.838 милиона Кч., отпада на банке (на тих 24 који држе улоге на штедњу), свега 10.848 мил. Кч., односно 19,7%,¹⁾ док код нас, како смо раније видели отпада на банке скоро 70%. То даје сасвим други изглед уложима, сасвим други смисао улагача. Јер оно што смо ми видели код наше Поштанске штедионице, што нема никаквог значаја када се узме у обзир стање улога код осталих установа, видимо то код Чешких штедионица, које су успеле да за сакупљање улога на штедњу буду на првом месту.

У Чехословачкој има 366 штедионица. Од тога отпада на Чешку 242, на Моравску и Шлеску 115 и на Словеначку 9. 18.065.615.000 Кч., колико су износили улози на штедњу (на књижице) крајем 1930 године, распоређено је међу 3.948.070 књижица, тако да на једну књижицу отпада просечно Кч. 4575,80 односно 7757 динара. То је према стању наше Поштанске штедионице замашна сума. Али када детаљније прегледамо статистичке податке видимо да на износ до 500 Кч., отпад 1.913.658 књижица, што је скоро половина свих уложних књижица, док на оне преко 100.000 Кч., отпада свега 13.140 књижица. Дакле и овде је штедионица окупила око себе гро најсиромашнијих слојева.

IV.

Београд заузима важно место у нашем новчарству. Он се налази на челу новчаних завода у Југославији по броју завода — има 61 новчани завод — по главници и по резервама, док осетно заостаје за Загребом у уложима на штедњу. Његова уплаћена главница има

Ми ћемо, ради боље илустрације рада око улога на штедњу да кажемо неколико речи о уложима на штедњу у Чехословачкој, тако је стање улога на штедњу (на уложне књижице) било код њих ово крајем године:

¹⁾ У ово нису убројене банке у Словеначкој и Подкарпатској Русији, чији су улози и иначе незнатни.

1,4 милијарде динара, док укупан износ уплаћене главнице свих банака Југославије износи нешто преко 10 милијарди динара.

Банке су највећим делом средњег капацитета. Тако их има, са капиталом до 1 милион динара 1; од 1—5 мил. динара 15; од 5—10 мил. динара 20; од 10—25 мил. динара 17; од 25—50 мил. динара 4; од 50—100 мил. динара 2; а преко 100 мил. динара 2.

Стање улога на штедњу у Београдским банкама кретало се овако (крајем године) у хиљадама динара:¹⁾

1926	531.960
1927	727.913
1928	811.818
1929	741.271
1930	912.461
1931	751.595

Ово је стање без оних филијала разних банака, чије се централе налазе изван Београда.

Захваљујући Удружењу банака, које води статистику наших новчаних установа, дошли смо за „Београдске општинске новине“ и до стања улога у току 1932 године. Тако би стање улога поделили овако:

	По књижицама:	По тек. рачуну:	Свега:
I-I-1932 год.	728.843.282	428.699.952	1.157.543.234
I-II-1932 год.	856.935.478	466.593.078	1.323.528.556
I-III-1932 год.	878.420.458	480.946.177	1.359.366.635
I-IV-1932 год.	903.304.054	504.264.115	1.407.568.169
I-V-1932 год.	869.658.871	473.705.375	1.343.364.156
I-VI-1932 год.	853.186.093	473.897.370	1.327.083.460
I-VII-1932 год.	857.996.222	521.768.956	1.379.765.178
I-VIII-1932 год.	836.828.907	527.148.414	1.284.133.073
I-IX-1932 год.	806.204.984	477.928.089	1.284.133.073

Међу ове податке су убројене и оне банке чије су централе изван Београда, а које су из нашег приказа годишњих стања улога изостало. Укупан износ улога на штедњу тих банака износи 211.176.565 динара на улоге по ул. књижицама, и 187.970.514 динара на улоге по тек. рачуну, свега 399.147.079 динара. Ако тај износ одбијемо од стања улога на дан 1 септембра 1932 године, добићемо суму од 884.985.994 динара. Према томе су се улози на штедњу у току ове године поправили у Београду за 133,3 мил. динара, што је, с обзиром на прилике у другим местима Југославије, од великог значаја.

И ако су у овим сумама садржани износи који се односе на штедионицу Општине београдске, ипак није без интереса о њој рећи неколико речи више.

Општинска штедионица је отпочела са прикупљањем улога на штедњу октобра месеца 1929 године. Крајем тога месеца стање њених улога износило је 1.705.076 динара. Тек крајем 1929 године, улози се дижу на

3.683.954, а годину дана касније на динара 16.866.801. У току 1931 године, улози се нагло дижу до месеца августа када су достигли висину од 33.553.994 динара. — То је био максимум улога на штедњу Штедионица. 1931 године је завршила са 27.963.469 што је с обзиром на стање од годину дана раније веома замисна сума. У току 1932 године стање улога на штедњу је доста варијало. Тако је априла месеца износило 30,1 мил. динара, јула 29,9 мил. динара а септембра 27,8 мил. динара.

Улагача на 27,8 мил. динара имала је Штедионица 3.994, тако да на једнога улагача отпада 6.737 динара. То је знак, да у Штедионицу не улаже претежно ситни штедиша. Зато је Општинска штедионица организовала тако зв. „Омладинску штедњу“ која се води засебно. Крајем 1930 године било је на тој омладинској штедњи 1.194.155 динара са највећим износом на књижицу од 8.216,20 динара а најмањи од динара 6.— 1931 године завршила је са салдом улога од 2.410.768 динара, а септембра месеца 1932 године од 2.889.352 динара. Тај износ је расподељен на 11.667 ђачких књижица, односно просечно на сваку књижицу по динара 247,65 што не претставља незнатну суму, с обзиром на свега две године њеног рада.

Табела број 4.

Стање улога на штедњу у Београдским банкама
(У хиљадама динара)

	1930	1928
1) Опште Југословенско банкарско друштво а. д.	163.094	80.994
2) Београдске задруге	56.435	34.094
3) Београдска založna банка	48.929	46.567
4) Јадранска подунавска банка	48.728	159.339
5) Београдска трговачка банка	36.474	32.680
6) Српско-Американска банка	35.643	27.949
7) Врачарска задруга	34.331	32.702
8) Занатска банка Краљевине Југославије	32.475	8.029
9) Прометна банка	26.905	21.075
10) Врачарска штедионица	25.460	24.675
11) Београдски кредитни завод	24.497	24.842
12) Банкарско-трговачко д. д.	19.410	12.117
13) Штедионице и založни завод Општине града Београда	18.877	—
14) Југословенски кредитни завод а. д.	18.383	14.607
15) Дунавска банка	17.893	20.999
16) Земаљска банка	16.684	15.744
17) Есконтна банка	16.168	18.146
18) Генерална банка за трговину и индустрију	15.301	10.853
19) Централна банка	15.095	9.503
20) Чиниовничка банка	14.979	17.143
Свега	685.761	612.058

¹⁾ У ове податке није урнута Државна хипотекарна банка, Поштанска штедионица, ни задруге.

Како су улози на штедњу распоређени код београдских банака приказује нам табела број 4. Од њих 61, код 20 нових завода налази се 685 милиона динара улога односно више од 1/3 свеколиког улога. Од 1928 до 1930 године, улози су опали код 5 банака, од тих двадесет најосетливије су опали код Јадранске подунавске банке, а највише порасли код Опште Југословенског банкарског друштва.

V.

На другом међународном конгресу штедионица — конгрес штедње, како се уобичајено зове — одржаноме у Лондону између 7 и 11 октобра 1929 године, закључено је, да се, као успомена на први одржани међународни конгрес штедње у Милану 31 октобра 1924 године, сваке године на дан 31 октобра приреди у целој свету „дан штедње“. Тај дан, неће бити дан дангубе, него дан рада прожетог идејом штедње — то ће бити дан посвећен ширењу идеје штедње, примером, речју и сликом.

На предлог Општинске штедионице у Београду да се и код нас одржи дан штедње, Савез штедионица је решио 9 октобра, да се дан штедње у целој Југославији одржи на дан 31 октобра. Пропаганда опште штедње пригодно дана штедње, према закључку Савеза штедионица вршиће се, путем плаката, предавања младежи у школама, путем филмова и јавне штедње.

Општинска штедионица у Београду је необично активно схватила ову дужност, и разним плакатима упозорила београдско грађанство на тај велики међународни дан.

Београд би требао да на дан штедње што моћније одговори својој обавези. Његово преимућство у привреди Југославије још увек

није загарантовано, нарочито недостатком воље појединаца да се Београд привредно још више издигне, и да тако, као што је некада био срце за привреду предратне Србије, буде то данас за Југославију.

То је нарочито потребно када је реч о нашим финансијама. Београд треба да живоради на томе да Југославија што пре дође до потребног капитала. Тај капитал треба стварати. Треба народ одгојити у духу штедње. То ће, без сумње, захтевати, да се његови досадашњи обичаји донекле замене новим, који ће бити по његов живот кориснији.

Зато би Београд требао да истим примером покаже да је свестан тога великог задатка. Требало би не само школску омладину него и радништво и чиновништво убедити да ће једино разумном штедњом моћи поправити своје лоше материјално стање. Штедњом треба да је прожет њихов цео живот, све оно што ради. У њој треба гледати своју будућност, као што и цела привреда Југославије види своју будућност у томе новом народном капиталу. Штедити се не сме преко мере и преко моћи, али зато треба штедити при свакој и најмањој могућој прилици. Тиме ће појединац, и ако неби створио новчане резерве, удобније, боље, спокојније живео. А штедња, како смо рекли, није гомиљање новца, а још мање стварање рентијера, него је њена сврха да свакоме појединцу створи удобнији живот, да га очува од незгода, да му помогне у време његове изнемоглости, да му обезбеди мирнији поглед у неизвесности будућности. Штедња није непријатељ нијичији. Напротив, она помаже свакоме, како сиромашу тако и богатоме, како општини тако и држави.

Не заборавите на изреку: „Ко штеди тај има“.

L'épargne et Beograd

Comme suite aux conclusions arrêtées sur le congrès international d'épargne qui a eu lieu du 7 à 11 octobre 1929 à Londres la Caisse d'Épargne de la Municipalité de Beograd a eu l'idée d'organiser une propagande pour l'épargne et a fixé le 30 octobre comme jour d'épargne dans toute la Yougoslavie. L'Union des caisses d'épargne à Zagreb a décidé au cours de sa séance du 9 octobre d'adopter cette proposition. A ce propos M. le Dr. Relja Aranitovitch nous parle dans un article sur l'épargne des bénéfices que la Yougoslavie pouvait avoir de la croissance de l'épargne et il nous donne en même temps un tableau actuel d'épargne en Yougoslavie et particulièrement à Beograd.

Avant comme après la guerre, le peuple Yougoslave fut entravé dans son développement d'esprit économique par des continuelles luttes

politiques. C'est delà d'ailleurs que provienne la restriction du déploiement de la richesse économique en Yougoslavie. M. Aranitovitch pense que le peuple doit être, en premier lieu, éduqué d'estimer les éléments économiques, dans lesquels entre aussi l'épargne, en ajoutant que la question d'émancipation économique a une grande importance pour notre peuple.

D'après les données de la Société des nations l'épargne est beaucoup plus développée dans les autres états de l'Europe qu'en Yougoslavie. M. Aranitovitch a calculé que par un habitant revient en dinars des dépôts:

en Angleterre	9.622,89
„ Tchécoslovaquie	5.838,83
„ Allemagne	3.759,54
„ Italie	3.393,35
„ France	3.276,21

tandis qu'en Yougoslavie il n'en revient que 933,30 dinars.

Les dépôts dans toutes les institutions financières de la Yougoslavie sont évalué à 13 milliards de dinars, dont $\frac{2}{3}$ reviennent aux banques privées et $\frac{1}{3}$ aux Caisses d'Epargnes, aux coopérations et à la Caisse postale.

Les dépôts dans les banques privées de Beograd avaient ce mouvement (en mille de dinars)

en 1926	531.960
„ 1927	727.913
„ 1928	811.818
„ 1929	741.271

en 1930	912.461
„ 1931	751.595

Au cours de l'année 1932 les dépôts dans les banques de Beograd avec les succursales ont atteint le montant de 1.248.133.873.— dinars.

A la fin de son article M. Aranitovitch fait appel aux habitants de Beograd qu'au „jour d'épargne”, qui sera une manifestation mondiale, ils donnent par un bon exemple, l'assurance qu'ils sont prêts d'aider au peuple de former son capital national, qui est une nécessité de premier ordre pour le développement économique de la Yougoslavie.

Економски фрагменти Београда

— Годишњи податци о понудама предаја и продаја радњи у Београду —

I.

Према Општинској пописној статистици у Београду — чији су детаљни податци познати и отштампани у броју 23—24 „Београдских општ. новина“ од 15 децембра 1930 године — интересантан је привредни састав београдског становништва. По тој статистици и у томе добу учествовало је у производњи, директно и индиректно, само 21.54% становништва, а у привреди изван производње још 10.06% Београђана. Или, заједно 31.62% од свега становништва. Међутим, број разноврсно запослених био је поменуте год. 117.351 становник, од 226.289 укупно живелих у Београду. Или, 51.85%.

Продуктивни део становника, који учествује у производњи, трговини и саобраћају, био је изражен у броју од 71.535 лица оба пола и свих годишњих узраста. Од тога броја било је економски самосталних 18.78%; чиновника 8.52%; радника 72.70%.

Непродуктивни део становника се (у економском смислу речи), према томе, испољавао године 1929 у броју од 143.728.

У продуктивном делу становништва су самостални 13.439 лица, између којих су занатлије 4.803; кафеџије и хотелијери 1.264; трговци 4.558, и т. д. Сва ова лица администрирају најразноврснијим продукционим и трговачким објектима, са најразличнијим производним и прометним капацитетом. Има ту „предузећа“ са 10.000 динара капитала и предузећа са 1.000 запослених радника...

Према једној статистици Радничке коморе у Београду, 6.951 предузеће, од 7.419 овом статистиком обухваћених, запославало је просечно по 1,9 радника; 420 предузећа по 27,6, а 48 по 248,6 радника. Ове разлике, које цифарно показују: 1:14:130, економски су далеко веће, јер 130 радника су продуктивно далеко већи од 130×1 , и од 9×14 радника у средњим и малим предузећима.

Каква реално изгледају и од каквога су економског значаја многобројна — према поменутој статистици Радничке коморе 93.69% — мала предузећа, види се свакодневно из огласних страна дневне београдске штампе. Тамо се врло често налазе овако стилизоване објаве:

1) Тражим ортакињу, способну да пођење кифане, са готовином од 5.000 динара. („Политика“ 17-X-1931 године).

2) Финансијера или ортака са 6—10.000 динара треба рентабилно предузеће са или без суделовања. („Политика“ 20-VII-1931 год.).

3) Стручњак белог рубља, самац, са локалом на прометном месту и малом киријом, протоколирана фирма, тражи компаниона са 3.000 динара. („Политика“ 10-VIII-1931 год.).

4) Штампарија и књиговезница, потпуно уређена, тражи ортака стручњака са 15.000 динара. Посао уведен. („Политика“ 27-IX-1932 г.).

5) Ортакињу самосталну, добро писмену, са 10—20.000 динара, тражи бакалка за разрађену радњу. („Време“ 21-X-1931 године).

6) Потребан ортак за једно мало индустријско предузеће, добро и рентабилно. Капитал потребан 20.000 динара. („Политика“ 15-XII-1931 године).

7) Тражи се компанион, који евентуално може и преузети сав посао у једној најзакривљенијој и најуноснијој фирми, чија инсталација и очувано добро уведено име, као и текући већ у раду послови, са одличним намештајем, телефоном и т. д. престављају вредност више од 150.000 динара, док лицу, које би желео ступити или преузети ову фирму, не треба више од 45.000 динара. Загарантован чист приход од 6—8.000 динара месечно. Фирма је усред центра града Београда, без иједне паре дуга. („Политика“ 8-XII-1931 год.).

8) Тражим ортака за кафану, са 8.000 динара. („Политика“ 27-I-1932 год.).

9) Тражим једног компаниона са 30—40.000 динара, за добро разрађену радњу. Зарада 100/100. Јавити се Терзије бр. 15. („Политика“ 27-I-1932 год.).

10) Компаниона за један сигуран посао тражим. Зарада месечно 2—6.000 динара. Копитал 5.000 динара. („Политика“ 20-III-1932 год.).

11) Тражим ортака са 5.000 динара, за добар посао. („Политика“ 20-III-1932 год.).

12) Мајстор кобасичар, протоколисан и добро уведен у Београду, тражи поштена и способна ортака за напољички посао. По могућности да има 8—10.000 динара. („Политика“ 30-VII-1932 год.).

13) Тражим ортака и нудим да се подигне кантина и млекарска индустрија. Копитал до-

вољан 10.000 дин., зарада осигурана. („Време“ 8-IV-1932 год.).

14) *Ортакињу*, са 2—3.000 динара, за бољу кућну тражи особа која има право и инвентар. („Политика“ 7-II-1932 год.).

15) *Ортак* потребан за уведу радњу. Сигурна зарада. Потребно 5—10.000 динара. („Политика“ 14-II-1932 год.).

16) *Ортака*, са 5—7.000 динара. Тражи добро разрађена народна кућа. („Политика“ 6-V-1932 год.).

17) *Ортака* потребујем, добро писменог, са капиталом 10—15.000 дин., за сигуран и рентабилан трговачки посао, који доноси месечни приход од 5—10.000 динара. („Политика“ 12-XII 1931 год.).

Ови аутентични примери, према којима се највећи број радњи у Београду оснива на капиталу од 10—17.000 динара, односно на ортачком капиталу од 20—34.000 динара, показују нам сву тежину беде ситних „самосталних“ привредних јединица у Београду. Не треба ни доказивати да ова предузећа, која траже овакве ортаке, ни сама немају ништа више, а често пута ни толико. На пример, оно под бројем 3), које од свега што има то је протоколација, или оно под бројем 14), које има право и инвентар за кућу.

Па ипак, сопственицима ових радњи и предузећа није нимало недостајао оптимизам: они су, што се из приказа види, истицали да су њихове радње разрађене, уведене, са сигурном зарадом и рентабилне за 100, 300, 400 и 700%!

Да би трагедија ових многобројних београдских економских дилитантера била очигледнија, треба се осврнути само на њихове кирије. Они плаћају — како ћемо доцније изложити — просечну месечну кирију по 764.— динара; односно годишње по 9.168.— Или, за 17% више но што су оне минималне суме које потражују од својих евентуалних ортака...

Предајне понуде

Дуга болест — готова смрт, каже се за нездрава човека. Дуга криза — готова ликвидација, могло би се рећи за привредна предузећа. Међутим, код овако слабо фундираних привредних јединица, како се овде показују у светлости цитираних примера, узетих из прегршти од стотина истих, није ни потребно да криза дуго траје. За њих је доста само неколико месеци стагнирања у раду, па да се поизваљују из свога плитког и лабилног лежишта. Њих најпре и неизбежно исцрпу кирије и други неотклоњиви издаци. А они су главни гро београдског привредника.

У години 1931/32 била је већа понуда за предају радњи и предузећа у Београду за 15.70%, но у години 1929/30. Бројно та је

разлика изражена у 117 понуда. (Види раније податке у бр. 16 „Београдских Општинских новина“ од 1930 год.)

(Види табелу на стр. 652 и 653).

Кафана и бакалнице са колонијалним радњама чине и у овој години највећи број понуда.

Њих је било по годинама овако:

	Број понуда		Више +
	Пре	Сада	Мање —
1) Кафана	144	169	+ 17.36%
2) Бакал. и колон.	119	163	+ 36.97%
3) Народне куће	67	97	+ 44.77%
4) Дуванџиџица	45	30	— 33.64%
5) Бифеи	42	69	+ 64.28%
6) Бербернице	39	53	+ 35.89%
7) Хлебарнице	28	17	— 39.29%
8) Млекаре	12	42	+ 250—%

Хлебарнице и дуванџиџице су овога пута знатно мање нуђене. Узроци тога су двојаки. Са *слабљењем исхране уопште* — што је у Београду доказано — појачава се потрошња хлеба насушног. Хлебарској производњи ишло је на руку и *прошлогодишње повећавање цена* хлеба, у вези са истовременим озакоњењем цена брашна и пшеници. „Житни режим“ одлично је конвенирао интересима београдских хлебара, о чему би се могло расправљати само у једноме посебном чланку, што ћемо у идућем броју „Београдских општ. новина“ и учинити.

То су стварни разлози мањег садашњег нуђења предаја и продаја код хлебарница.

Код дуванџиџица је сасвим други случај. Оне су сада мање нуђене због следећих разлога: 1) што је та врста „трговине“ у 90% случајева последња на лествицама спуштања већ раније пострадалих самосталних економских егзистенција. За ову се „трговину“ хватају без мало само они који су већ истиснути из стварне трговине. Последњи новац, можда продај женин накит, или, остатак новца од продате презадужене и недовољно рентабилне куће, улаже се обично у дуванџиџицу за коју треба врло мало инвентара и неколико хиљада динара за тродневну набавку робе... Код ових радњи су врло ретки сопственици са 20—25.000 динара капитала; 2) дуванџиџице су прошле године ослобођене порезе, што је сасвим оправдано и уместо, с обзиром на чињеницу што дуванџиџице и пису никакве трговине, већ просте агентуре дуванског монопола. Суштина у свакој трговини је слободна набавка и продаја: купити јефтиније и продати скупље. Дуванџиџице то не могу: *љима монопол одређује и цену куповине и цену продаје*, урачунавајући притом само 5% провизије.

Ослобођени пореског терета и притешњени рђавом општом привредном ситуацијом, београдске дуванџије су се грчевитије но обично држале свога малог посла са танком

Врсте и број радњи чија је предаја нуђена у

У КОМЕ МЕСЕЦУ ?	Разне трговачке радње																			
	Бакалнице	Бакалско бифеинске	Бакалско магацинске	Бакалско пиларске	Бакалско дувачице	Бакалско деликатес дувачице	Колонијалне радње	Колонијално деликатесне	Колонијално бифеинске	Колонијално фарбарске	Деликатесне радње	Деликатесно кофаре	Деликатесно бифеинске	Деликатесно подрумске	Кисел деликатес	Радња са животињним намирницама	Мануфактурна	Галантериска	Кратке робе	Шешира
Јули 1931 г.	10						2	1	1							1			1	
Август "	10	2					2	2	1	1						1				
Септембар "	6		1	1	2		1	2								1		1	1	
Октобар "	7				2		8	2									2			
Новембар "	3			1			5	3			1									
Децембар "	2				1		3	3								1				
Јануар 1932 г.	2						3	4									1			
фебруара "	2						1	2				1					1			
Март "	9						5	1						1						
Април "	11			1			6											1		
Мај "	6	2					5	3		1										
Јуни "	8	1					4													
Укупно радњи у 1931/32 год.	76	2	4	1	6	1	45	25	2	1	2	1	1	1	1	1	4	5	1	1
У години 1929/30 било:		87					32				4				6	10		5	1	3

У КОМЕ МЕСЕЦУ ?	Пиће и поврће										Хране									
	Бифеи	Бифе деликатес	Пудрум и бифеи	Бифе, кујна и дувачица	Ужички производи	Подруми	Винарско ракијске	Винарско бифеинске	Винарско са кујном	Радња алкохолних пића	Хотел	Пансион	Пиларнице	Воћарско пиларске	Воћарске	Тезге на пијали	Укупно ових радњи	Месарнице	Кобасичарнице	Инукулатори (производи живине и јаја)
Јули 1931 г.	1			3								1	1				5			1
Август "	4										2	2			1		5			
Септембар "	3	1										1		1			6	1		
Октобар "	2		3									2	3				8	4		
Новембар "	1					1	1						3				5			
Децембар "	3	2				1	1						4				10		1	
Јануар 1932 г.	7	1				1	1		1								6	1	1	
фебруара "	10						1						1				4			
Март "	3		1	1	2		1				1		1				7	1	1	
Април "	10			1						1			2				2			
Мај "	7						1					1	2				4			
Јуни "	1	1	1			1					1		3				7	1		
Укупно радњи у 1931/32 год.	52	3	2	2	10	5	5	4	1		1	4	2	1	4	2	120	8	2	2
У години 1929/30 било:	42	3		14	8					1	6	12			2			7	8	

зарадом. Уосталом, и њихове су овогодишње ликвидације биле тишије и нечујније, јер је поодмакло оно време када се и за сваку београдску дуваницицу наплаћивао уступ.

Нарочито велико погоршање претрпеле су овога пута београдске млекарне, јер су нуђене за предају и продају три и по пута више но раније! Раније су млекарне нуђене у 12 а хлебаре у 28 случајева. Овога пута су млекарне нуђене у 42 а хлебаре у 17 случајева.

Потрошња млека и млечних производа у Београду већ годинама опада, а ова чињеница околико повећаних понуда предаја и продаја радњи са млечних производа, показује неуздржани даљи пораст тенденције опадања ове млечне потрошње. То је највећа штета не само за млекарске радње, већ и још много већа за добру и хигијенску исхрану широких маса београдског становништва.

Статистички подаци о понуди предаја и продаја радњи у Београду далеко су од тога да прикажу укупно стање кризе у овој области, јер они не обухватају све случајеве ликвидација. Прво, сва ова предузећа неће ликвидирати, јер се сва неће моћи ни предати ни продати, а нека ће и даље на неки начин вегетирати; друго, врло велики број их је међу оваквим радњама и предузећима која безгласно ликвидирају, не нудећи се ни у предају ни у продају. О томе сведоче примери распродаја инвентара: једика. По тим распродајама се доцније — после свршене ликвидације — види, да су то остатци неког ликвидационог бродолома. Често пута те распродаје врши не њихов бивши сопственик, већ сасвим неко трећи, или кућегазда коме су те ствари остале за дужну кирију.

У огласима београдских листова често, посведневно, излазе овакви огласи:

1) *Рафови и тезге* са фијокама за колонијал и гвожђаре на продају. („Политика“ 16-VII-1931 године).

2) *Продаја столарских машина*. Дихт, Абрихтер, Бансег, фресер-циркулар-бургија, Кирихерове са моторима. („Политика“ 19-VII-1931 год.).

3) *Продајем картонашке машине; растер машине, шиваће машине за брошуре, месингана слова и шаре за позлату*. („Време“ 26-VII-1931 године).

4) *Продаје се хитно шпорет кафански, астали, столице и разне кухињске ствари*. („Политика“ 29-VII-1931 год.).

5) *Продаје се типалерска тезга са алатом*. („Политика“ 12-VIII-1931 год.).

6) *На продају целокупан кројачки алат*. („Политика“ 20-VIII-1931 год.).

7) *Берберски намештај* распродајем. Велика огледала са жутим рамом, столице бечке, гарнитуре никлене, чивилук, преграда, каса за радњу. („Политика“ 23-VIII-1931 год.).

8) *Нов комплетан браварски алат*, продаје се из слободне руке. („Политика“ 19-IX-1931 год.).

9) *Продајем комплетне машине за израду безалкохолног пића*. („Политика“ 9-IX-1931 г.).

10) *Важно за колонијалисте*. Продаје се целокупан једик за радњу. („Политика“ 25-XI-1931 године).

11) *Продаје се једик за пекару јевтино*. („Политика“ 6-XII-1931 год.).

12) *На продају целокупан шеширски алат, са машинама, врло јевтино*. („Правда“ 7-XII-1931 године).

13) *Продајем машине: комплетну ткачицу, плачаре, рајсове, све остале текстилне машине веома јевтино*. („Време“ 2-III-1932 год.).

14) *Апарат за соду, лимуну, крахер и пиво, са прибором, продајем јевтино*. („Време“ 8-IV-1932 год.).

15) *Мермерне астале попластичарске, столице, казан са фуруном за алну, леденицу за сладолед, продајем одмах*. („Време“ 12-V-1932 год.).

16) *Столарске машине за продају, исправне*. („Политика“ 13-V-1932 год.).

За ове понуде упућивани су свентуални рефлектанци често пута на разне адресе. Тако је речено код случаја под 15, да се треба обратити на спрату првом Кр. Миланова 22. Очигледно је да су ово само остатци већ ликвидираних радња.

Поред оваквих распродаја има их и тежих и необичнијих. Тако се често пута могу читати у београдским огласима и овакве понуде:

„Дајем у најам кафанско лично право. Хонорар споредан. Исто бих и продао“.

„Продао бих сапуницку радњу са алатом и са целим правом, у случају и са целим знањем“.

„Госпођа са личним правом, тражи компаниона или финансијера за бифе или гостионицу“.

Ови појмови о кухињском и крчмарском праву, инспирисани свакојаком нуждом, идентификују се у своме значењу са улогом права на истраживање рудних блага, или, рецимо, нафте.

Укупна овогодишња понуда предаја и продаја радњи у Београду, дели се по вредносној групацији овако:

а) Трговина заузима прво место са 28.07; б) кафане друго место са 19.60; в) занати треће место са 15.19; г) кујне су на четвртм месту са 11.25; д) бифеи, подруми, и друге алкохолне радње са 9.86; е) млекарне са 4.87; ж) ресторани и гостионице са 3.13; з) разне радње са жив. намирницама (поглавито пиљарнице) са 4.92; и) индустрија са 1.50; и) разне друге радње (већег економског значаја) са 1.61 од сто свих нуђених радњи и предузећа.

Мање строгом деобом добијају се ови резултати: кафане, пивнице, ресторани, (без хотела) и бифеи са подрумима; све радње у којима се точи алкохолно пиће, достижу процент од 32.59 од сто од свих нуђених радњи.

Кујне, млекарне, и друге радње са разним животним намирницама, достизале би до 21.04 од сто свих понуда, а занати, индустрија и друго (биоскопи, банка, санаторијум и

слично) достигали би 18.30 од сто понуда. Трговина би остала на реченој висини од 28.07 %.

У години 1929/30. био је однос између појединих понуђачких група *друкчији*, но што је сада у години 1931/32.

Један једини од заната — *који нема никакву производну улогу* — ипак је испољио све знаке појачане предајно-продајне кризе, јесте берберско-фризерски занат, чије је погоршање сада према ранијем стању за 13.59 %. То погоршање је још веће када се оцењује са

	Трговина:		Пиће и храна:		Занати:		Индустрија	
	Број понула	%	Број понула	%	Број понула	%	Број понула	%
У години 1929/30	221	29.66	343	46.17	166	22.28	15	2
У години 1931/32	242	28.07	462	53.59	143	16.58	13	1.5
Разлика:	+ 21	- 1.59	+ 119	+ 7.42	- 23	- 5.70	- 2	- 0.5

Види се одмах да је погоршавање пословног стања, а тим у вези и опстанка, наступило понајвише код групе београдских радњи са храном и пићем, па потом код трговина. Напротив, код групе заната и индустрије наступило је и релативно и апсолутно побољшање: *смањен је број познатих понуда предаја и продаја.*

Када се у групу радњи хране и пића додају и радње занатског значаја: хлебаренице, месаренице и слично, онда се ова група радњи диже са понудама до 55.30 у првој, а до 58.93 од сто у другој периоди двају обухваћених годишта. Иначе, посебно упоређиване, ове понуде су *сада веће по раније* за 34.69 %.

Објашњења за видно побољшавање предајно-продајног стања код заната, знатно погоршавање код трговина, и велико појачавање кризе код групе радњи са храном и пићем, извесно су у следећим околностима:

1) последње две до три године имамо интензивно изграђивање привреднога законодавства баш у односу на занате, а последња трошаринска реформа у Општини београдској жртвовала је многе друге интересе занатској заштити;

2) теорија о субконзуму нашла је у овој нашој повећаној кризи свој конкретан изражај, јер, ето крахирају више радње потрошње, но предузећа производње!.

За прво објашњење имамо еклатантан пример у случају житнога режима и хлебареница, чије се стање побољшало према години 1929/30 — када тога режима није било — за 35.85 %, а за друго објашњење имамо примере у већ познатом општем слабљењу исхране код Београђана, и, у овде већ маркираној *наглој кризи код млекарства.*

гlediшта стања целе занатске групе. У години 1929/30 била је берберско-фризерска предајно-продајна инсолвентност у општој занатској предајно-продајној инсолвентности као 17 %, а сада је као 37.07 %! Док се стање целе занатске групе видно побољшало — за читавих 13.86 % — *дотле се стање овога једног заната силовито погоршало...*

Постојаност ове берберско-фризерске кризе огледа се и у свакодневним огласима београдске штампе. Рекламирање фризерских салона, начин на који се то чини и форма у којој се реклама изражава, довољни су да нас упозоре на тешкоће у којима се велики број тих београдских берберских радњи налазе. Тамо се обично истичу *снижене цене*, које су у ствари фиктивне, јер се најчешће код дамен фризераја и ондулације истиче једна, а код учињене услуге наплаћује друга: за 40—50 % *већа цена!* То је један од главних разлога који убијају основне интересе овога заната. Други разлог негативних последица у начину рекламирања је оно уобичајено *истицање* свога стручног персонала; где се поименце истиче у којој се радњи од тада налази овај или онај стручни радник или радница. На тај начин се умањује укупни углед радње и везује све поверење муштерија за нестални радни персонал итд. Приређују се сваке године у Београду фризерске уметничке изложбе са утакмицама и наградама. Стиче се из дана у дан све већи круг муштерија, који само за једну естетску услугу плаћају више *но што се раније плаћало за хигијенску* кроз две године дана. Рекламира се са „специјалитетима“, са „париским прваком света“, *налазећим се у овој или оној београдској фризерници*, са „Henry-ондулација“ методом, *па ипак све узалуд...*

Летњиковач за београдску децу у Кошутњаку

Ове је године Београд у старању за здравље своје деце и побољшање хигијене имао једну пријатну новину. И поред многе београдске деце упућене у планине и на море ради летовања, — о чему су „Београдске општинске новине“ донеле опширан извештај — остао је велики број деце у Београду, чији родитељи нису имали сретства да их са другом децом пошаљу ван Београда, а ни општина није могла да их уврсти у списак оних који су о њеном трошку послати. За такву децу, потребиту чистог ваздуха и добре хране, учињен је ове године један покушај, који је дао одличне резултате и који својом вредношћу мора побудити меродавне да се за догодине спреме за проширење ове благотворне акције по здравље многобројне београдске сиротне деце.

У чланству месног Одбора Црвеног Крста за кварт Варошки, а на предлог члана тог одбора госпође Љубице др. В. Кујунџића, донета је почетком ове године одлука да се у Кошутњаку крај Београда, а у старом децјем Павиљону, отвори летовалиште, за сироту децу из Београда под најповољнијим условима и за најсиромашније породице.

Одлука је пала, требало је остварити.

*

Овде ћемо, у уводу, дати мало историјата пошто је потребно да у ступцима часописа „Београдских општинских новина“ као органа Београда, остане забележено како се развијало питање децје заштите у Београду, а нарочито питање подизања децјег летњиковца у Београду.

7 октобра 1903 године на предлог д-р Вукадиновића оснивача Друштва за чување народног здравља, одлучено је да се у Кошутњаку за београдску сиромашну и слабу децу подигне летњи санаторијум. Поред предлагача буде одређен да се о санаторијима брину Д-р Рибникар и потписати, и они после неколико недеља изиђоше са конкретним предлогом: да се на првој узвиштини при улазу од главног друма у Кошутњак подигне први децји павиљон као Летњиковач за слабу децу београдску децу.

Кошутњак је у то време био понуђен и предат Његовом Величанству Краљу Петру

на уживање и овај дошавши први пут у средину главног одбора Друштва за Чување народног здравља 15 новембра 1903 године својим потписом на записнику ове заиста свечане седнице утврди и усмену мало час дату реч: да потребно земљиште у Кошутњаку подарије за грађење Летњиковца за слабу децу београдску децу.

Рано пролеће 1904 године употребљено је да Београдска општина на молбу Друштва подигне први Павиљон дужине 15 метара а ширине 6 метара, како би се деца у случају непогоде имала где склонити и где би ручавала. Иза павиљона подигнута је одмах од најлакшег материјала кујна са још два одељења, једно за оставу а друго за становање послуге, која је остала и преко ноћи да чува друштвено имање.

Лето 1904 било је прво годиште Летњиковца.

У првом почетку похађало је Летњиковач само 25 деце месечно. Уплата је износила 50 пара дневно а за превоз трамвајем до Топчидера наплаћивано је 3 динара месечно. Нас трајница, д-р Вукадиновић, д-р Рибникар и ја, имали смо као општински лекари бесплатне трамвајске карте и ми смо их заиста употребљавали, јер није прошао дан а да сва тројица нисмо били код деце у Кошутњаку.

1906, под уредништвом новонабраног председника Друштва проф. д-р Милана Јовановића—Батута, почиње да излази друштвени орган „Здравље“ који још и данас излази. Из првих бројева „Здравља“ видимо врло важна обавештења о раду у Летњиковцу, које ћемо ми у најкраћим потезима овде навести:

„Прошлог лета (1906), била је већ друга година, како је „Летњиковач за слабу децу у Топчидерском Кошутњаку“ примио слабу децу и неразвијену престоничку децу, да се уз добру храну и другу негу, игром и забавом на чистом и свежем ваздуху а под надзором лекара, опораве и ојачају. Успеси у томе правцу били су и ове године доста сјајни. Публика се тој установи толико одазвала да се половина пријављене деце због скучености простора у зградама није могла примити. Око 90 деце провело је лето на пољу, и сва су се знатно поправила, тј. добила су и тежином и свежином. Било их је која су се одмах пр-

вога месеца толико поправила да су за 2—3 килограма отежала. Сем тога показао се Летњиковац и као веома згодан за васпитну страну. Деца — вазда под стручним надзором — учила су се реду, дружељубљу, пожртвовању, слободи, одлучности и т. д. Према томе Друштво за чување народног здравља може бити задовољно са успехом те своје установе.

Јуна 1907 доноси „Здравље“ ову белешку: „Наша три летњиковаца за слабуњава децу: у Београду (Кошутњак), Крагујевцу (Кошутњак), и Шапцу (Беђино Брдо), раде и ове летње сезоне. Београдски има знатних приноса. Озидан је још један нов павиљон, а стари је изнова објен; озидана је нарочита кућа за лекара и за прибор за прегледање деце ради вођења сталних бележака о њиховом телесном напредовању; проширена је кухиња и набављено је ново велико огњиште; нађена је вода, и озидан је бунар на шмрк који ће давати воду за пиће и купање; озидано је купатило са четири туша за децу; оправљени, посути и калдрмисани су поједини путеви и реновиранни су нумици.

Август 1908 доноси: И ове године је одзив београдске публике према тој установи нашег Друштва тако обилат, да са задовољством можемо говорити о сјајном успеху друштвеном у томе правцу. Број деце, која су ове сезоне посећивала санаторију у Кошутњаку, био је у јулу месецу 230. То је велики напредак, кад се узме, да је прве године било само око 40 посетилаца.

Јули 1909 доноси: Друштвени летњиковац за слабуњава децу у Кошутњаку прорадио је. 3 јуна ове године и наилази и ове године и од стране публике и Општине на исти одзив. Половином јула уписано је већ око 190 деце (међу њима 60 општинских питомаца). Напредак је одличан. Деца су на чистом ваздуху и уз добру, здраву храну, чистоћу и игру и кретање, приметно развијају и од своје слабости опорављају.

Август 1910 доноси: У прошлом броју „Здравља“ стр. 223 изнели смо како наша слабуњава деца у свежем и мирисном ваздуху топчидерске шуме при одмереној игри и одмору, а уз добру и здраву храну приметно телесно јачају и напредују. (Мушка су добила за 25 дана просечно 1048, а женска 1154 гр.).

*

1911 године добио је београдски летњиковац и свога сталног лекара у лицу д-р Борисављевића, санитетског пуковника у пензији, који је увек показивао наклоности и воље за социјални рад на општем добру.

Извештај д-р Борисављевића између осталог вели:

„Општина је свакога месеца упућивала 50—60 деце обојега пола. Свако дете било је прегледано кад је дошло и после једномесечног бављења — при изласку. Општинска деца су већином слабуњава, тако, да 4/5 имала су

увекане лимфне жлезде око врата, слузокоже бледе или бледуњаве, мишићи мантиви и ситни. Ова слика деце јасно нам говори да су им хигијенски услови рђави а и исхрана, јер после једномесечног бављења у летњиковцу 4/5 дечака и девојчица изгубиле су жлезде, крв је се појачала од 60 на 70 и 80 по скали Tallquist (на хемоглобин), мишићи су чвршћи и већи и у опште су бодријега и свежијега изгледа. Свако од ове деце добило је и у тежини од 1½ до 2½ килограма.

Деца из бољих кућа, која су плаћала, такође су се сва поправила у сваком погледу, а може се поуздано тврдити: да негативан резултат није био ни код једнога детета.

*

Овога лета добија Летњиковац и своје сунчано купатило па се о њему овако вели: (1911 године):

Слободне игре београдске деце у Кошутњаку

„Летњиковац за слабуњава београдску децу у Кошутњаку развио се полако у једну јаку, трајну и врло потребну институцију. Београђани су увидели вредност једне такве установе за здравље свог подмлатка, пригрлили је и унапредили.

Сећам се, када смо нас неколицина из главног одбора Друштва за чување народног здравља први пут ишли у Кошутњак у пролеће 1904 године да бирамо место за подизање Летњиковца. И изабрасмо га и подигосмо. У почетку само један летњи павиљон и зградицу за кујну и оставу, доцније још један летњи павиљон, па онда велики бунар са јаком пумпом за вађење воде и летње купатило са тушевицама, затим добро зидану кућу са четири простране одаје и напослетку, ове године пространо купатило за сунчање. Ваздух и сунце, та два моћна пријатеља болноме човечанству, извили су се на прво место и у нашем Летњиковцу. Ту су слабуњава деца по цео дан у чистом ваздуху, ту се играју, ту одмарају. Поред обилне хране и одличног ваздуха уведено је ове године и сунчање.

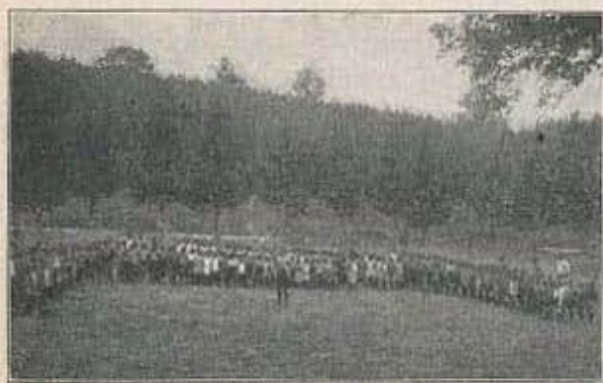
На пространом децем игралишту, заграђено је високим платном једно место од 50 квадратних метара у површини. На то место

навучена је потребна количина крупног колу-барског песка и растурена свуд по заграђеном земљишту.

При сунчању код деце није се десила никаква рђава последица, шта више, деца су сунчањем очврснула своја млада тела и добила свежију боју лица и једрије мишице, кожа им је спољна променула боју, те им је при растанку с Летњиковцем била жута, мрка и црвена. Таква ће кожа лакше сносити промене у топлоти, које се дешавају у нашем поднебљу. Летњиковачки лекар, који је увек контролисао сунчање, изразио се у своме извештају, да је сунчање одлично утицало на тело слабуњаве деце у београдском летњиковцу.

*

Ево на крају и последњег извештаја о раду Летњиковца у Кошутњаку преко лета

Збор деце за ручак

1912. Извештај је штампан у последњој свесци „Здравља“ 1912 и гласи:

„Летњиковац за слабуњава децу у Кошутњаку крај Београда отворен је једанаестог јуна, а затворен 30 августа ове године. За то време, провело је у Летњиковцу ради опорављања здравља 354 деце и то: 178 мушке и 176 женске деце. Од ове деце, од стране Општине града Београда упућено је у Летњиковац као њени питомци 71 мушко дете и 87 женске деце, укупно 158. Али осим ове деце, која су свакодневно долазила у Летњиковац, било је и такве, која су Летњиковац похађала као гости на цео дан; такве деце било је 267 за све време летњиковачке сезоне. У Летњиковац су примана само слабуњава, лимфатична и малокрвна деца, од 6 до 12 година узраста, а са заразним болестима нису никако ни примана. Свако је дете, пре приманја лекарски прегледано и онда тек у Летњиковац упућено, али и у самом Летњиковцу сва су деца била под сталним лекарским надзором. За све време трајања летњиковачке сезоне здравље у деце било је повољно и сва су изишла из Летњиковца знатно опорављена у снази и крви.“

*

Када је 1913, требало отворити Летњиковац, водно се је крвати рат са Бугарима, до тадашњим нашим савезницима у Балканском рату.

После тога рата изби и Арнаутска побуна и цело лето (1913) прође у ратном окршају.

1914 нас уведе у велики Светски рат и наш рад у Летњиковцу би сасвим прекинут.

Окупаторске власти су једно лето отвориле Летњиковац, али о томе на жалост немамо никаквих стручних података.

Вративши се срећно из рата прва је дужност старе управе Друштва за чување народног здравља била да обиђе имање у Кошутњаку.

Зграде су биле очуване. Павиљон децји на свом месту. Само доњи Павиљон на ливади, према жељезничкој прузи, где су непријатељи држали стоку морао је бити срушен, јер је био већ дограђао и веома загађен.

Главни одбор је уступио бригу над Летњиковцем Месној дружини за Савиначки крај још 1912 године. Одбор је Савиначки изгубио многе чланове и никако се није могао да обнови.

Било је прошло неколико година, док се госпођица д-р Мафел није одлучила да направи летовалиште за своју болесну децу из Енглеско-српске болнице. И заиста Друштво јој уступи све летовалишне зграде и она ту проведе два лета.

После тог Летњиковац би уступљен Подмлатку Црвеног Крста али га и овај не крену у живот.

Изгледало је као да Београд нема више потребе за такву једну установу.

У новој великој Отаџбини изражавана је све чешће жеља за упознавање и осталих делова наших нових крајева. Алпнска Словенија и сиње Јадранско море све су више к себи привлачили наше Београђане. Летњиковци се претворише у Летовања, а слабуњава деца иђаху у опоравилишта у планине или на море. Разуме се, само змућнија деца!...

А и промена надлежности над Летњиковцем савим угуши идеју летовања у Кошутњаку. Неко је време њиме господарио Пољопривредни факултет, па после опет Министарство пољопривреде, све док данашња управа не преузе опет бригу над Кошутњаком.

Последњих година остајао је летњиковачки павиљон сасвим празан и напуштен.

И тако је све било до овог лета 1932, док није један члан Месног одбора Црвеног Крста за кварт варошки поднео свом одбору предлог о отварању Летњиковца за београдску децу у Кошутњаку.

Тај је члан госпођа Љубица Кујунџић, која је знала цео историјат летњиковачких павиљона у Кошутњаку и која је радећи годинама у Црвеном Крсту, у Одбору госпођа за хитну помоћ, увидела, да поред великог броја београдске деце, која иду преко лета у

Феријалне колоније, на Соколска и друга ђачка летовања, која иду за скупе паре на Ло-крум, Краљевицу и остала приморска места, да ипак остаје у Београду врло велики број баш оне најсиромашније деце, чији родитељи немају сретстава за слање своје деце ван Београда и чија деца силом таквих околности остају преко целог лета на ужареној и прашњавој београдској калдрми.

Њен је предлог срећом био примљен, и убрзо остварен.

Резултат овогодишњег летовања је био овако по речима саме иницијаторке госпође Љубице Кујунџић.

*

Радећи као члан Црвеног Крста, а и Соколског друштва у исто време, видела сам да за време летњег распуста много више деце остане у Београду него што оде на летовање.

Летовање ван Београда стаје доста скупо, како родитеље, тако и друге установе, као н.пр. Београдску општину, те према томе веома мали број деце одлази на летовања, док маса њих остаје и даље у Београду често пуштена сама себи, на улици и прашини.

Сматрала сам да би се у околини Београда, са много мање новца, могао постићи исти успех. Разгледала сам где и под којим условима би то било најзгодније. Први корак ка природи и лепоти био је Кошутњак. Непосредно од вароши, управо рај од природе, који је остао неискоришћен. Зар плућа Београда, која дају живот и окрепу сваком живом бићу зврји празно и без живота, мртво. Док су улице, каване, биоскопи пуни и у овом најлепшем добу године.

Кошутњачки павиљон је био празан и неискоришћен, а Друштво за чување народног здравља је још пре рата у њему организовало своја прва летовања. Распитала сам се да ли се може за исти циљ употребити. Наишла сам том приликом на веома велико разумевање и потпору од стране управе Кошутњака, па кад сам и са те стране осигурала летовање, кренула сам даље јер још треба помоћи.

У Београдској општини сам такође наишла на добре људе који разумеше потребу тог летовања и одмах на заузимање Потпретседника г. Д. Богдановића, а на молбу нашег Одбора доделише нам као сталну помоћ по 100 литара млека и две трамвајске композиције свакодневно за превоз.

Цео свој предлог изнела сам пред одбор Црвеног Крста кварта Варошког, чији сам члан. Изложила сам целу организацију о спровођењу летовања како се има спровести.

Сматрајући када се споји Црвени Крст и Соколство да ће деца дупло добити јер ће поред хране и ваздуха, васпитавати се у духу заједнице, једнакости, љубави и рада.

Главни одбор Црвеног Крста изишао нам је у сусрет, дајући за тај циљ као прву помоћ од 6.000.— динара и његов Потпретседник го-

спођа Нака Спасић са 1.000.— динара и пуном њеном сарадњом, много нам је допринела те смо могли са сигурношћу почети летовање.

Цео рад спроведен је потпуно по Соколском систему и по угледу на соколска летовања, која су имала увек пуно успеха, што је доказано и са овим летовањем. Рад око исхране имао је наш Одбор који се је са пуно пажње старао да храна буде што боља.

Упис у летовање почео је 12 јуна 1932 г., и утоку летовања стално и за то цело време било је уписано 251 дете. По улозима плаћала су деца односно родитељи за месец дана летовања по групама и то:

Уписаних 111 по динара 200.— од ког броја је Радничка комора платила за 23 деце, Друштво за чување народног здравља за 10 деце; д-р Љуба Стојановић за 5 деце и Лига против туберкулозе за 5 деце.

Ручање деце. — Горњи део павиљона

Уписаних 58 по 100.— дин.; уписаних 67 по 60.— дин.; и бесплатних (најсиромашнијих) 15 деце.

По занимању родитеља деце било је: радничке деце 150; чиновничке 81; и трговачке 20 деце.

Апеловали смо и на Соколска друштва, којих има у Београду осам, на жалост, просечно су се слабо одазвале, пошто су у то време све соколане биле распуштене. Али ипак можемо бити задовољни што смо имали и поред тога леп број уписаних соколића, свега 73, који су много помогли соколизирању и остале деце што доказује леп успех нашег јавног часа, одржаног на завршетку летовања.

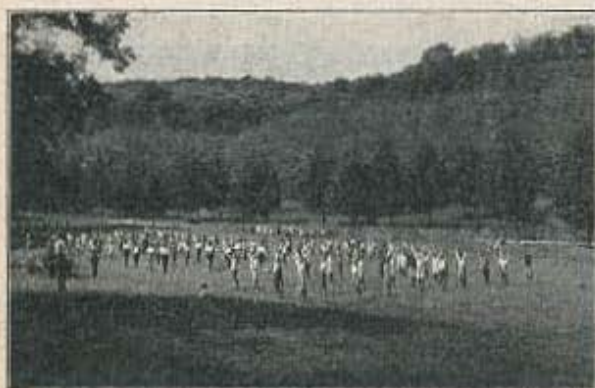
Према правилу и угледу на соколску организацију деца су доносила свој прибор за јело, који је држан у нарочитим кесама обележен редним бројем да се међусобно не мешају, ћебад за спавање и гаћице за купање. Одело као и ћебад деце носила су обележје истог броја.

Превоз деце вршио се је трамвајима који су полазили од Кнежевог Споменика тачно у 7 часова у јутро, где су их соколске вође при-

мале од родитеља, а увече у 7 часова деца су се враћала кући, односно до излазне станице где су их родитељи поново примали и одводили кући.

По доласку у Кошутњак, одмах се доручковало. После доручка прање судова, куварице су прале а деца — редари и редаре (који су се смењивали сваког дана по редном списку) свесрдно су им помагали.

После доручка, кад је било лепо време деца су се скинула у што лакша одећа и спрема за гимнастику. Часови гимнастике одржавани су на пољани и сунцу, по соколском систему Мирослава Тирша, који обухвата све радње телесног васпитања. Најлепши и најрадоснији часови београдске деце на летовању били су за време вежбања. Цео дан по састављеном распореду радило се је слободно,

Час гимнастике

онако како само природа може да да, да живот постаје безбрижан и леп, јер у игри и цесми у лепом братском расположењу, заборавља се на све недостатке, које иначе и деца данас осећају када су сама и скучена.

После свршених вежби и играња, крећу се у лаке шетње у шуму уз песму, вику и необуздану галаму, од које јечи цела шума. Пред ручак силази се у ладовину да се одморе, причајући разне приче са водницима, док их не прекине звук логорске трубе са знаком „збор“. За тиличас постројени су водови и спремни за полазак у логор.

Тачно у 12 часова на зборном месту постројени су водови. У 12 и 15 трубач даје знак „мирно“, по том се отсвира молитва и редар чита Оченаш у скрушеном миру. Примање ручка обављано је по водовима, тако да сваки вођ дође у наредном дану на ред први. После ручка и прања судова, обавезан је био неопходни одмор у лежању и спавању на ћебадима у шуми. Одмор је био од 1,30 до 4 часа а од 4—5 часова слободне пољске игре. Тачно у 5 часова прекида галаму и живот опет труба, „збор“ за ујину, истим редом као и ручак. После ујине спремање за полазак кући, у редовима и шетњи уз песму до трамвајске станице.

У току целог летовања исхрана се састојала из поврћа, меса, млека, теста, воћа и бутера. Према томе за цело време летовања од уписаних 251 детета било је 7871 оброк што значи просечно на дан 166. За време летовања утрошено је хране:

1) млека (поклон Београдске општине), 4500 литара;

2) поврћа 1749 килограма;

3) меса 614 килограма;

4) масти 151 килограм;

5) хлеба 2515 килограма;

6) воћа 833 килограма;

7) шећера 269 килограма;

8) бутера и кајмака 88 кгр. и 500 грама.

Доручак се је увек састојао из млека или какао у млеку, а ујина млеко, какао, јогурт и увек на хлебу кајмак или бутер.

У почетку летовања било је првих дана уписано око 100 деце, који је број сваког дана растао док није достигао максимум од 251 детета.

При ручку су увек били дежурни чланови Одбора.

У току летовања деца су добила просечно у тежини од 1 до 3 килаграма (једна девојчица добила је 6 кгр.), док је морални успех био много већи, што доказује свесрдни и братски растанак деце на крају летовања.

На дан 27 августа 1932 године одржан је јаван час на коме су наступила сва деца са летовања у 7 лепих и живописних тачака, које су саставили сами водници. Није потребно даље говорити о успеху самог летовања, већ ко је видео тај јаван час могао је из њега закључити колика је дисциплина и ред био на летовању и како је схваћен тај рад са децом из свих слојева београдског грађанства, од којих већина нису никад видели живот у заједници, а камо ли заједничког рада у једној вежби и игри у којој се сви сливају у једну целину и једну мисао.

Летовање је трајало пуних 45 дана, који су прошли брзо као сан једне летње ноћи, и остала лепа успомена, како деци тако и свима нама, који смо спровели ту организацију пуну успеха и свежине са којом су београдска сиромашна деца пошла много окрепљенија и срећнија, на дневни школски рад, који их је очекивао после красног одмора у Кошутњаку.

Тако је прошло летовање београдске деце у Кошутњаку 1932 године.

Истиче се данас питање, сме ли се више идеја оваквог летовања напуштати?

Горњи редови јасно изражују сву вредност боравка београдске деце на шумском здравом ваздуху.

Позвани чиниоци у Београдској општини имају задатак да сад, благовремено спреме да догодишње летовање буде не за 300, већ и за сву хиљаду две београдске деце сиромашних својих грађана.

То се мора учинити.

Београдски књижевни салон Јове Илијћа

— Прилог културној историји Београда деветнаестог века —

У другој половини деветнаестог века Београд је имао један прави литерарни салон, можда не тако отмен по званицама, по декору и начину пријема, али прави по духу, духу народа, по школи коју је формирао и по боемији. То је био један отмено-боемски литерарни салон. Тај салон то је била кућа старог државника и поете Јове Илијћа. Била је то стара угледна кућа београдске Палилуле, чији је патријархални мир и тишину реметила само бујна и жива, млада боемија тадањег Београда.

Млада боемија није реметила мир само те куће, већ читаве Палилуле и читавог Београда.

Тај „салон“ се састојао из куће и баште у београдској Палилули, у Видинској улици, преко пута кафане „Седам Шваба“, а нарочито су познати у тој кући „диванана“ и „хошка“. Диванана је био трем кућни, где се седело удобно као у салонима савремених парижана, а „хошка“ је један кноск у башти, кноск у коме је обично седео и радио сам Јова Илијћ, где је ретко, врло ретко примао посете. Кад би ко од млађих литератора или Београђана, гостију куће, био позван староме Јови у „хошку“ то је био знак особите наклоности према њему.

„Диванана“ је служила синовима Јовиним за пријем гостију, где се је ретко задржавао Јова Илијћ, али и то је била част ако се стари Илијћ задржи на диванани са млађима, част и особито одликовање.

Било је то доба златне простодушности или боље рећи срдачности и искренности. Јова Илијћ био је човек благе, добре и веселе душе, по мало оштар на изгледу и човек који је пазио да млађи увек буду на пристојном одстојању. Васпитавао је своје синове искреношћу, добротом и строгашћу. Он сам, може се рећи, био је вечити младић. Увек ведар и пун младићске снаге, чак и онда кад су му прилике и године превлачиле физиономију борама, бригама и оштрином. Он је у души и духом својим био младић пун заноса и жеље за животом и стварањем. У својој шестог години испевао је ону своју:

„На престолу калиф — седи,
Харун Ал Рашид...“

Није чудо што је тако песнички и свежи дух ревносно пратио живот и рад своје деце и давао им подстрека за даљи напредак. Тако је он и васпитавао своја четири сина и увео их у литературу и живот.

Милутин, Драгутин, Војислав и Жарко, сви су се огледали на перу, сви су оставили за собом творевине. Још има њихових необјављених, па и незавршених рукописа. Жарко је понајмање писао. Код њега је преовлађивао хумор и козерија. Био је у стању да причом скупи око свог стола целу кафану и да се сви тресу од смеха. На молбу другова обешава да то стави на хартију, али врло ретко испуњава. У опште су сви Илијћи, и отац и синови, изгледа живели од хумора. Можда трагедија те београдске песничке династије и лежи у одвећ великом хумору, који им није давао да живот посматрају као трагедију. Такав је био у животу и суморни лиричар Војислав, такав и елегични писац трагедија Драгутин, а по готову су такви хумористичари Милутин и Жарко.

Бујна је и плодна та београдска кућа, у којој отац и у дубокој старости још чврсто држи лиру, а деца му у раној младости већ запису њене струне. Војислав је почео да пише у четрнајестој својој години, то је био први резултат салона Јове Илијћа у Палилули на почетку друге половине деветнаестог века.

Као што је Југ Богдан учио своја девет сина јунаштву и мачу, тако је и Јова Илијћ учио своје синове песништву и перу. Учио их је да мисле поштено, да раде отворено и говоре искрено.

Колико је тај свет у кући Илијћа био осећајан и душеван најбоље се може видети из овога. И ако то није била нека кућа са неисцрпним финансијским изворима, живело се од плате, а доцније од пензије Јове Илијћа, ипак дешавало се да ко од младих Илијћа дође из школе бос без обуће. Устребало неком сиромашном добром другу обућа и један од Илијћа је скинуо са својих ногу и отишао бос кући. Стари Јова би одмахнуо главом, упитао би коме је обућа дата и набавио би сину другу обућу. Старог Јову звали су у кући „Таткана“ (то је аугментатив од деминутива Тат-

ко), али тај је назив прешао и преко домаћег прага, и преко кућевних вратница и разлио се по тадањем младом литерарном Београду.

Позната је била Татканина диванана на којој су гости дочекивани, са које се испраћало, где се дебатовало, веселило, полемисало, Србовало, да и Србовало, али не само у оквиру Шумадије, већ и преко Вардара преко Дрине, преко Саве. Резултат је тога био и доцнији одлазак Војислава на Југ и позније путовање Драгутина на Запад. Татканина диванана је била позната и преко граница тадашње Србије.

нећи се да не види на диванани Јову Илијћа, повика:

— „А је ли ово кућа Милутина, Драгутина, Војислава и Жарка Илијћа, мојих другова?“

Јова на то мало љутито одговори:

„Какав Милутин и Драгутин, ово је моја кућа, чапкуну, један. Него, улази унутра.“

Чика Љуба је хтео мало да дирне Јову, као да он не тражи њега већ своје „другове“, његове синове. Дабоме сва се лица разведрила на ту посету. Чика Љуба је ушао у кућу и није могао тако лако да изађе, то јест да отпује из Београда после неколико дана. У

Војислав Илић

Била је то кућа гостољубива за путника, намерника, друга и пријатеља, па ма са кога краја он дошао. Стицало се у ту београдску кућу друштво из свију југословенских покрајина. Било је ту старих и младих, вршњаци Јовини дружили су се са његовим синовима, другови синова били су пријатељи и Јовини.

Чика Љуба Ненадовић је друговао са Јовом, кога је по жељи мајке му Стане вратио кући из Мађарске буне, јер је Јова у духу ондашњег националистичког покрета био добровољац у Мађарској буни 1848 год.. Али, исто тако је чика Љуба друговао и са Војиславом и Драгутином. Једном приликом чика Љуба дође у Београд, стаде пред кућу и чи-

кући Илијћа био је као у својој и кад је хтео поћи нашао се без одела, јер су му га Илијћи за време спавања сакрили и закључали и дали му тек кад је чика Љуба обећао продужење боравка у тој кући.

Разлика је између тог нашег старог, београдског литерарног салона и неког страног у томе, што се по страним салонима бавило сатима, а овде данима, недељама, па и више.

Ако би дошао у Београд какав омладинац, литератор или националиста, са ове или оне стране границе, он је дотле ван тога литерарног салона, докле га не упозна један од укућана или пријатеља куће и одмах затим води га Таткани на диванану и уводи у друштво.

Било је то као на хабу. Прво се водило код Таткана, па кад се дошљак представи Таткани и овај га пусти својим синовима, онда је то био знак да је новајлија ушао у најбоље боемско и литерарно друштво тадањег Београда. Колико је било срдачности у тој кући и колико се у њој и странац осећао као и код своје рођене куће најбоље се види по Матошу, добро познатом Београду, који је уживао толику слободу у кући Јове Илијћа, да је увек протестовао кад се у кући кува пасуљ, јер он га није марио! Улазило се у ту литерарну боемску кућу без церемонија и женирања, скоро исто онако слободно као у тадању боемску кафану „Дарданели“ (где је данас Државна хипотекарна банка) која је окупљала скоро исто то друштво.

Али, било је још два члана у кући Јове Илијћа, које ваља поменути. Жена Смиљана и кћи Милица. Оне су исто толико доприниле добром гласу гостољубиве куће и литерарног салона. Оне су надгледале кућу, кувале, месиле, сачекивале и испраћале. Кад поменуемо кување, од интереса је рећи да се у тој кући непрекидно кувало, месило и ручавало. Ручавало се управо од ручка до вечере, вели стари публициста Никашинић, који је као младић дошао из „прека“ и чудно се тој кући, како издржава тај неред, јер гости пристижу и сами и довођени синовима Јовиним, а синови су долазили кад ко стигне, зависило је од дискусије или хумора код „Дарданела“.

Велика је листа гостију који су прошли кроз литерарни салон београдске књижевне породице Илијћа, али се може рећи да су у тој листи сви савременици литерарног и уметничког и млађи нараштаји политичког света. Ни вечером кућа није била без гостију. До дубоко у ноћ на дивану или у башти, или по собама дискутовало се, певало, веселило, препирало.

Ако би се стари Јова Илијћ и повукао у своју собу, па примети тишину код друштва својих синова, он их подстакне на разговор, на песму, а он са својом Смиљом са стране слуша и ужива. То је био салон за упознавање, за дружељубље, за подстицање на рад, за дискусију и за севдах. Поред руских генерала за време рата 1876 и 1878, поред руских политичара кроз ту кућу прошли су многи и многи познати литератори: Љуба Ненадовић, Влада Јовановић, Матош, Васа Целагић, Никашинић, Никола Ђорић, Јанко, Брзак, Јакшић, Шапчанин, д-р Владан, Милорад Митровић, Домановић, Сремац и млади Алко, данас уважени г. Нушић, који сјајно репрезентује својом ведрином школу салона Јове Илијћа и многи други, други.

Али у томе салону нису се стварале котеорије и подвојености, па ипак време чини своје. Ништа није вечито. Почетком деведе-

сетих година друштво је већ растурено. Синови се оженили и разишли. Кћи Милица се удала, стари Јова са својом Смиљом одржали традицију дома колико може. Та стара добричина ужива у чисто наивним забавама. Познате су његове „дуге возње „модерним“ средством Београда — трамвајем. Попење се у кола — тада је била пруга трамваја са коњима Калемегдан — Славија, да пола динара с тим да га кондуктер опомене кад буде исцрпљена сума, он неће да броји колико пута пролази кроз Београд, упушта се у сањарења и кад га кондуктер опомене, или се њему досади, силази и иде својој Палилули и својој кући.

Познат је био београдски књижевник и домаћин Јова Илијћ са својом кућом од Москве до Цариграда, а о томе и о његовом литерарном салону најбоље сведочи писмо његове кћери Милице из Ниша, која је тамо била удата за Петра Радивојевића пуковника.

То писмо упућено Јови Илијћу гласи:

Ниш 1 октобра 1900 г.

Драги мој таткице,

Пера је синоћ био код г. конзула Чахотина после вечере да се картају. И у разговору о раду песничком наше куће у опште највише га интересује твој песнички дар, па и политички карактер и држање. Желео би, каже да видим тог српског великана, ја ћу се трудити да ме прими, и унапред се радујем. Колико политички рад, толико и карактер, каже, његов поштујем, што се није поклатио западној култури, него задржао фес. „Ах, такти типични ја волим“. И ако га је Пера одбијао, да си ти стар и неће ни бити могуће, да га онако примиш, као што би то некад; али руски самодур остаде при своме, да ће за њега бити највећа срећа, да посјети „тај отмијени дом београдски“ и да ти се поклати што је из те куће изашла така омладина, и т. д.

Што се тиче њега лично он је високо образован човек, а са популарношћу није утекао од Мансурова, тако се говори. У осталом он је врло скроман човек и скромно дочекује те и ви нећете морати да се много излажете, његова је скромност може бити и отуда да је приступачнији нама.”

Ово писмо које је потписала Јовина кћи Милица не завршава се овде, али ми износимо само оно што се односи на литерарни салон Јове Илијћа, један од првих београдских салона, који је трајао скоро педесет година.

Нежна кћи и сестра четири песника завршава своје писмо са: „Рукице слатке што су ме одгајиле љубим ти по хиљаду пута, твоје најбоље дете — Милица”.

Такав је био један литерарни салон деветнаестог века у београдској Палилули.

Пре сто година завладала је у Београду велика скупоћа

За београдски град нуђено је 4—6 милиона гроша, односно 34—51 милиона динара данашње вредности

Скупоћу стварају два узрока: 1. Скакање цена намирница у односу према јединици новчане вредности; 2. Опadaње куповне моћи потрошача без обзира на скакање или пад цена према јединици новчане вредности. Да би постојала скупоћа у апсолутном смислу треба да цене не буду у сразмери са куповном моћи потрошача.

Данас се у целом свету појавила скупоћа изазвана другим, горе наведеним узроком, јер је куповна моћ потрошача, изазвана општом привредном кризом и беспослицом, опала. Ни велики пад цена извесних намирница (пољопривредних производа), није у стању да ублажи ту скупоћу, јер куповна моћ опада много више и брже, него ли цене намирница према јединицама новчане вредности.

Занимљиво је, да се баш равно пре сто година, године 1832, Београд нашао у околностима незапамћене скупоће. Разлика између узрока садашње и тадашње скупоће била је у овоме: сада скупоћа није изазвана скоком цена, него опадањем куповне моћи; пре сто година скупоћа је настала услед рапидног и огромног скакања цена намирница, што је следствено повукло и опадање куповне моћи потрошача, нарочито варошких.

У другој деценији 19 века Србија је била, у погледу јевтиноће, права обећана земља. Таква јевтиноћа у данашњем времену, код овако развијених саобраћајних и трговачких путева, не да се ни замислити. Онда, кад се саобраћај у Србији вршио за путнике мезуаким (поштанским) коњима, а за робу искључиво рабадијским колима или дереглијама на Дунаву и Сави, Србија је могла да очува своју јевтиноћу далеко испод светског паритета.

Јединица српске новчане вредности био је онда грош, који се делио у 40 пара.

Разлика у ценама главних намирница између Београда, тадашњег крупног центра

балканске трговине и Цариграда, тадашње метрополе Балкана, била је следећа:

Намирница 1 ока*	У Цариграду	У Београду
Хлеб	0.32 гроша	0.68 гроша
Месо говеђе	1 „	0.12 „
Месо овчје	1.25 „	0.14 „
Пасуљ	0.28 „	0.18 „
Вино	0.22 „	0.11 „
Ракија	2.13 „	0.20 „

* Једна ока има 1.280 гр.

Дакле, Цариград је био скупљи од Београда у процентима: за хлеб 300%, за говеђе месо 233%, за овчје месо 364%, за пасуљ 55%, за вино 100%, за ракију 365%.

Но, искључујући Цариград, који је тада био велика метропола целог балског Истока, и у осталим, скромнијим крајевима, јевтиноћа није могла да се упореди са јевтиноћом у Београду, односно у целој Србији. Године 1830, на пример, у Видину, једна ока брашна у продаји на велико стајала је 25 пара, ока пшенице 21 пару, ока кукуруза 13 пара; у истом времену у Београду ока брашна стајала је 13 пара, ока пшенице 10—13 пара, ока кукуруза 6 пара. Дакле, брашно, пшеница и кукуруз били су у Видину просечно за 93% скупљи, него ли у Београду.

Од 1820 до 1828 године, српски грош био је у сталном паду курса према металној монети. Тако на пример царски дукат, који је 1820 год. по званичном курсу вредео 15 гроша, 1828 год. вредео је 24 гроша. За то време цела турска златна мамудија попела се од 25 и по на 30 гроша, а сребрни талир кретао од 7 на 10 и по гроша. Па ипак, то није утицало у први мах готово ни мало на скакање цена и ми видимо да су цене за главне животне намирнице: пшеницу, кукуруз, месо, пасуљ, пиринач и зејтин порасле укупно, између 1820 и 1828 год. свега за 17%.

Први знатан скок цена појавио се тек 1828 године. Идуће године цене су поново порасле, да би тај скок године 1832, дакле равно пре сто година, достигао алармантну висину. Од године 1828 до 1832 главне намирнице, и то: хлеб, гшеница, кукуруз, месо, пасуљ, пиринач, јаја, зејтин, вино и свеће, поскупили су просечно са 100%.

Наравно да је година 1832 многе у Београду, а и у осталим варошима Србије, ставила пред проблем хлеба свакодневног.

Тај скок цена осетили су нарочито државни службеници, као што се код таквих појава скупоће увек дешава. Године 1832 добар део варошког становништва, нарочито државних службеника, грдно се мучио, надајући се да ће са том годином и скупоћа проћи. Но, наде су биле варљиве. Идућа, 1833 година, не само што није донела јевтиницу, него су цене ишле још на више. Тада су почеле да стижу Кнезу Милошу многе очајне молбе службеника.

Учитељ Илија Мандић имао је плату од 3 гроша дневно. Услед наглог поскупљивања намирница дошао је у такав положај, да није могао да живи. А и шта је могао да уради са 3 гроша, од којих је морао и породицу издржавати, и кирију плаћати, и хаљине набављати, кад га је само килограм хлеба, килограм меса и килограм пасуља стајао дневно 2 гроша и 6 пара. У то исто време мајстори занатлије имали су надницу 5—6 гроша, калфе 4—5 гроша, а чираци 3½—4 гроша.

Мандић је упутно Кнезу следеће писмо:

„У сиротињи тешкој налазећи се, усуђујем се овом понизном молбом пред Светлост Вашу предстати, и милости ради побољшање садашњег мог стања тражити, пошто су тако скупа времена настала, да са ова моја три гроша, која на дан имам, нисам у стању мојој фамилији храну пружити, а камо ли друге које ствари кући потребне набавити. Због тога најпокорније Вашу Светлост молим, да би ме од зла избавили, и мене сиромаша каквом било помоћи одарити не заборавили...

Ваше Светлости верноподани

Илија Мандић
учитељ”

*

* *

Први званични српски топица био је неки Јанаћко Николић, родом из Старе Србије, који је у Другом устанку учествовао у борбама као добошар. Пошто је код Турака научно да рукује топовима, Кнез га је поставио 1832 године за топицу у Београду и руковаоца два највећа српска топа (од којих је један био крнав). Јанаћкова је дужност била, да из тих топова пуца приликом великих празника и свечаности, а његова плата одређена је у 240 гроша чаршијских

годишње, т. ј. 20 гроша чаршијских месечно. То је било заиста јадно, кад се узме у обзир да је Јанаћко био и жењен. Због тога је Јанаћко упутно Кнезу следеће писмо:

„Ваша Светлости, свемилостиви
Господару!

Ја долепотписани усуђујем се Вашој Светлости приступити, нужду моју показати и за милост просити. Пошто сам ја већ годину дана у службу Ваше Светлости ступио и никакве помоћи ни од куд осим једног талира плате имам, од чега морам кирију, брашно и дрво куповати, а пошто су сад године скупе настале, то се усуђујем Вашу Светлост покорно молити, да би се Ваша Светлост на мене покорног роба нашег смиловала, да ми плату мало повисите, с којом бих могао сиротињски живети. У кући у којој сам до сада седео не могу више седети, јер газда од куће тражи више кирије, а ја више плаћати не могу, а немам куд да идем од вас. Како Ваша Светлост извиди, онако нека буде.”

Ово писмо наишло је на одзив. Кнез је повећао Јанаћку плату са 100% и поклатио му у Београду кућицу са баштом.

*

* *

Свештенички бир постојао је и онда, као и данас. Но, сељаци су га плаћали у натури, по 12 ока жита од главе. За Београђане и становнике варошке био је одређен бир у новцу и то, уместо 12 ока жита по 1 грош од главе. Ова стопа важила је по уредбама од 1818 и 1825 године, којима су биле прописане и остале таксе за свештеничка чинодејства.

Наравно да је ова тарифа, услед велике скупоће која је настала почетком треће деценије прошлог века, постала сасвим недовољна и свештеници су почели да наплаћују више. То је изазвало жалбе грађана против њих, и Кнез се обратио Митрополиту београдском, да поднесе предлог нове тарифе. По том предлогу Митрополит је поставио стопу за бир од 12 ока жита по селима на 1 и по грош у варошима.

Суд народни, који је по овоме решавао у марту 1833 године, узевши у обзир велику скупоћу, не само што је усвојио предлог, него је чак сам по свом нахођењу многе ставове тарифе повећао, а бир од 12 ока жита проценио са по 3 гроша готовог новца у варошима, додавши следеће објашњење:

„Што смо сваку рубрику у грошевима према одредби од 1818 и мишењу Г. Митрополита повисили, то смо учинили, што су паре од 1818 на много већу цену дошле, и што је од оно доба свашта тако поскупело, да се по нашем мишљењу ни ова њихова плата не може упоредити у вредности с првом, коју је имала 1818 год.”

Упоредјујући цене главних намирница од године 1820—1825 са ценама од 1832—1833, видимо да је процентуално највише поскупило месо говеђе, са просечно 400%, затим пшеница са 333%, месо овчје и козје са 318%, кукуруз са 300%, млеко са 212%, пиринач са 166%, пасуљ са 100%, вино са 77%, сочиво и зејтин са 75%, сапун са 71% и ракија са 52%.

Просечно поскупљење свих наведених намирница износило је 176%.

Упоредјујући цене од године 1830 са ценама од године 1832—1833, дакле свега за две до три године, видимо следеће поскупљење: пшеница 13%, кукуруз 33%, месо говеђе 166%, месо овчје и козје 142%, месо свињско 33%, маст 55%, сочиво 5%, пиринач 54%, сир 45%, кафа 78%, вино 34%, ракија 34%, зејтин 16%, свеће 17%, сапун 71%, јаја 150%.

Појевтинио је једино шећер за 21%, док је пасуљ остао просечно на истој цени.

Скупоћа се највише осећала у Београду, где су цене појединих намирница често много превазилазе цене у унутрашњости. Тако, док је у земљи цена пшенице на велико била 8—18 пара ока, а кукуруза 4—12 пара ока, у Београду је 1832 године једна велика партија пшенице продата по 22 паре ока, кукуруза по 17 и по пара, а брашна по 25 пара. Та иста партија купљена је у Митровици Сремској и то: пшеница по 16 пара ока, кукуруз по 12 пара и брашно по 12 пара.

Неће бити незанимљиво, ако овом приликом поменем колико је у том времену цењена вредност Београда (т. ј. београдског града). Кнез Милош, у „наставленијима“ упућеним српској депутацији у Цариграду 1829 године, између осталог вели:

„Да се представи (Порти) нужност тврђаве за резиденцију Владе (Правитељства). И због тога, ил' да прода Порта овој за готове паре (4—6 милиона гроша), Београд, а ако не Београд, оно Смедерево (за 2 милиона гроша), или да прими, за Београд, Пазарску и Старовлашку опет натраг....”

По данашњој куповној вредности, за Београдски град онда је нуђено око 34—51 милиона динара данашњих, а за Смедерево око 17 милиона динара данашњих.

Финансијска операција Кнеза Милоша са поделом гроша на чаршиски и порески, односно обарањем вредности турске монете при наплати порезе на половину, донела је државној благајни велике користи, али у погледу цена животињних намирница, скупоћа је и даље расла, успоравајући само каткад свој темпо, према времену и приликама.

Ново, али доста кратко време сјајног благостања настало је за време Кримског рата, да би доцније опет настале прилике врло сличне данашњим, по својим узроцима и околностима.

Конгрес Савеза југословенских градова и Закон о градовима

Почетком овог месеца у Скопљу је одржан конгрес — главна годишња скупштина Савеза свих Југословенских градова.

Наш Савез Градова је установа новијег датума, али је он и за ово кратко време од 5—6 година свога живота успео да афирмира своју апсолутну потребу и своју непобитну корисност као највиши форум и арбитар за сва питања комуналне политике. Савез Градова својом активношћу оправдао је у нашој земљи пуно право на живот. Многострука је активност Савеза градова практична при спровођењу комуналних програма наших градова; научна при испитивању свих манифестација градског живота; политичко-репрезентативна пред иностранством; иницијативна при стављању многобројних комуналних проблема на дневни ред и т. д.

Овогодишњи конгрес Југословенских Градова специјално је значајан по томе што се на њему једнодушно истакла витална потреба хитног доношења једног савременог Закона о градовима.

Уосталом, конгреси градова треба да представљају једну врсту парламента градова, широку комуналну скупштину, на којој има да падају не само крупни предлози него и крупна, по градове животна решења.

*

Скопска скупштина градова, одржана 1—3 октобра т. г., била је подељена на два дела: на Пленарну пословну седницу, која је одржана у Скопском манастиру *Матке*, и на Свечану седницу конгреса, која је одржана у Скопљу, у Просветном Дому.

Одлуке пленарног Пословног скупа Савеза градова

Пленарна пословна седница Савеза Градова одржана је 1 октобра т. г. у манастиру *Матке* код Скопља. Отворио ју је и њоме председавао в. д. председника потпредседник Савеза г. Доброслав Богдановић, потпредседник О. Г. Београда.

Дневни ред био је врло обиман а пословна седница жива и по квалитетима дискусије на висини угледа и ауторитета Савеза Градова. Расправљано је највише о многобројним проблемима самоуправних финансија и изналагању социјално што правичнијих извора прихода. Истакнута је свестрана

потреба хитног доношења како закона о градовима тако и закона о комуналним финансијама, као и потреба да се до доношења закона о самоуправним финансијама остави општинама пуно право убирања свих досадашњих облика прихода. Нарочито је подвучено да се не укида право убирања т. зв. „Најамног филира“ у градовима преко Саве. Исто тако подвучена је жеља да се једном законском одредбом регулишу закупни односи између министарства војног и појединих градских општина, чије су зграде узете за касарне и друге војне потребе.

Са финансијских питања прешло се на тачке дневног реда о социјалним питањима, међу којима је неоспорно било најинтересантније питање забране ноћног рада у пекарницама по свима нашим градовима.

Пошто је секретар г. Шарић прочитао извештај управе по овоме питању, развила се врло жива дискусија, у којој су учествовали, између осталих, и г. г. председавајући Добр. Богдановић, инж. Чавдаревић, председник Ниша, Глајхер, потпредседник Марибора, Слоб. Видаковић, отправник послова Савеза Градова, и други. Г. Чавдаревић стао је на гледиште да би ово тешко питање требало оставити да се решава према месним приликама појединих градова, јер се рад у ноћним пекарницама обавља у највише случајева ноћу, пошто је народ научио да има свеж хлеб, те би ова измена ишла на штету самога посла. Ми имамо — вели г. Чавдаревић — мале пекарнице а не велике модерне пекаре и ту је потребно доста времена да се хлеб произведе, да тесто укисне и друго. Председавајући г. Богдановић истиче да гледиште Савеза по овом питању мора да буде базирано на хигијенским потребама градског становништва и верује да ће се од 4 сата ујутру имати довољно времена да се задовоље потребе грађанства за свежим хлебом. Г. Богдановић предлаже да се донесе закључак о потреби забране ноћног рада у хлебарницама сходно Међународној конвенцији о забрани тога рада. Г. Слободан Ж. Видаковић подвлачи да је питање ноћног рада у пекарницама један првостепени и социјални и комунални и хигијенски проблем. Зато овај проблем представља живи интерес градске општине јер од њега великим делом зависи здравље широких маса грађанства. Анкетама,

које су вршене и у Социјално-здравственом отсеку Београдске општине и у Социјалном бироу Савеза Градова утврђено је да је 54% од све произведене хлеба нездраво и нехигијенско. Н. пр. од 340 београдских пекарница, нађено је само девет потпуно исправних; све остале претстављале су легла прљавштине и заразе! Хлеб наших градова у огромној већини случајева је квалитативно страшен, далеко испод нивоа и најосновнијих захтева и прописа јавне хигијене, што је на првом месту резултат лошег рада. Г. Видаковић је завршио овим речима: У интересу социјалне правде према ропски експлоатисаним пекарским радницима, у интересу здравља свију нас и наше деце, у интересу, најзад и нашег националног угледа, ми морамо захтевати забрану лошег рада у пекарницама свих градова без разлике!

Глајхер, потпретседник Марибора, придружује се гледишту г. Видаковића и подвлачи потребу да се предлог о забрани лошег рада у хлебарницама једногласно прихвати.

После опсежне дискусије донет је закључак: Пленум је једногласно усвојио предлог о забрани лошег рада у пекарницама свих градова Краљевине Југославије и у вези тога донео одлуку да Савез градова затражи ратификацију Међународне конвенције о забрани тога рада.

На предлог секретара г. Шарића решено је да се од Министра финансија затражи ослобођење од трошарине на бензин, потребан за терање општинских моторних кола, за померање јавних саобраћајних површина, за санитарске потребе и за гашење пожара.

На предлог Загребачке инжењерске коморе а по питању израде општих услова за општинске грађевинске лицитације решено је једногласно: да се стави у дужност Управи Савеза Градова да прикупи хитно сав потребан материјал за израду општих услова за грађевинске лицитације и издавање грађевинских радова па да потом Управа Савеза уз стручну сарадњу органа појединих градова изради текст тих општих услова. Њих ће дефинитивно редиговати и примити Пленум Пословног Одбора Савеза Градова.

Поводом извештаја о раду Отправништва Послова Савеза Градова и потребе доношења једног правилника о пословању Социјалног бироа Савеза, основаног прошле године при Отправништву Послова Савеза у Београду, са циљем научних проучавања и иницијативних покретања многобројних комуналних и социјалних проблема наших градова, и то путем анкетирања, испитивања на лицу места, сређивања и упоређивања статистичког материјала, писања и публиковања научних комуналних и социјалних студија и т. д. развила се жива дискусија, у којој су сви говорници истакли досадашње успехе и резултате рада Отправништва Послова и Социјалног бироа Савеза, које води г. Слободан Видаковић.

На крају је Пленум одао захвалност и признање г. Видаковићу на досадашњим успесима у спровођењу послова Савеза и дао му најшира овлашћења и пуномоћја како за даљу делатност у Отправништву Послова Савеза, тако исто и за даљи рад Социјалног бироа на пољу анкетирања и проучавања свих социјалних и комуналних проблема Југословенских градова.

Између осталих решења Пленума Савеза, треба напоменути још одлуку да се Савез Градова придружи оправданој акцији Савеза градеких аутобуских предузећа код г. Министра трговине и индустрије, да се прописи о обавезном осигурању путника у аутобусима промене, јер ће се иначе довести у питање сав аутобуски саобраћај у нашим градовима, као и угрозити интереси градеких општина, које имају своја аутобуска предузећа.

Такође решено је да се часопису „Савремена Општина“, као органу Савеза Градова, даје и даље годишња субвенција од 70.000 дина, а часопису „Наша Самоуправа“ дата је субвенција од 10.000 динара.

На овоме пленарном скупу примљен је елаборат Савеза градова по питању закона о градовима, који је елаборат у изводу већ објављен у „Београдским Општинским Новинама“ (свеска 7 од јула 1932 год.).

Конгрес Савеза Градова

Сутра дан, у недељу 2 октобра т. г., одржана је свечана седница Конгреса Савеза Градова у сали Просветног Дома у Скопљу. Конгрес је био одлично посећен. Поред делегата, претседника и претставника скоро свих наших градова, скупштини су као гости присуствовали: Изасланик Њ. В. Краља генерал г. Рад. Јовановић, делегат г. Министра унутрашњих дела начелник г. Љуб. Петровић, изасланик Господина Претседника Краљевске Владе г. Красојевић, делегат Министра финансија виши саветник г. Адам Максимовић, делегат Министра социјалне политике начелник санитета г. др. Ж. Миленковић, делегат Радничке коморе г. Турк и многи други.

Београд су заступали потпретседник г. Доброслав Богдановић и референт г. Слободан Ж. Видаковић, отправник послова Савеза градова.

Конгрес је отворио в. д. претседника и потпретседника Савеза г. Доброслав Богдановић, поздрављајући елитни скуп званичних претставника и делегата свих Југословенских градова. Затим је претседник конгреса г. Богдановић подвукао пробраним речима старење Њ. В. Краља за што снажнији просперитет југословенских градова и прочитао телеграм Њ. В. Краљу, који је прихваћен са одушевљењем и овацијама Њ. В. Краљу. Скупштина је такође упутила поздравни телеграм претседнику владе г. др. Милану Сришкићу а дато је обавештење да није по-

требно слати поздравни телеграм Министру унутрашњих дела г. Жив. Лазичу, пошто ће он још истог дана допутовати у Скопље, на Конгрес.

Истичући значај градова у социјалној и привредној политици једне савремене државе, председник конгреса г. Богдановић извршио је свој програмски говор овим речима:

— Савез Градова као највиши арбитар и као водећи форум Југословенских градова био је, пре свега, у овој години снажан иницијатор за комуналну и социјалну политику наших градова. Са високим ауторитетом он је ставио на платформу решавања најбиталија питања комуналног живота, међу које спада на првом месту питање Закона о градовима и Закона о комуналним финансијама и газдовању самоуправних тела. Градови су централне ћелије државног организма; зато здрави градови претстављају грађителни темељ и каријатиде на којима почива зграда савремене државе. И у колико су ти темељи снажнији, у толико је држава поноснија и моћнија. Целокупни културни живот данашњице, испреплетан свим динамичним манифестацијама: економским, привредним, националним, социјалним и политичким — има своју матицу у градовима. Они су за то носиоци не само привредног и културно-националног него и социјалног и политичког живота и прогреса.

Ова тешка економска криза само је појачала мисију градова у животу целог нашег народа. Наше село под ударом мучних привредних односа преживљује тешке потресе. Читави легиони малих сеоских газдинстава пропадају под ударом привредне кризе. Та војска бескућника, гоњена потребама живота и жељом за одржавањем своје егзистенције, гравитиру граду, јури за радом, за хлебом!

Градови примају ову плим нових осиромашених становника, који на проширеним градским периферијама стварају привредна радничка предграђа и читаве квартове беде и сиротиње. И тако из осиромашених села, из економски умртвљених паланки, појуриле су масе пролетаризованог становништва у наше градове као снажније економске центре. И сада село својом пауперизацијом ствара све веће градске агломерације са хиљадама осиромашених и пролетаризованих породица.

Тиме се социјалне прилике у градском животу све више компликују, постају тешке, скоро несавладљиве, и у овим даима кризе оне све више и све изразитије заузимају једно од централних места у животним проблемима народа и државе.

И тако социјални проблеми градског живота из дана у дан постају све актуел-

нији, све оштрији, све експлозивнији. Оштрина форме, у којима се они појављују, потреса снажно друштвену организацију и диктује хитно стварање једног здравог регулатора, коме ће се поверити спровођење једног брзог и снажног програма за уређење социјалних и привредних односа у нашим набујалим градовима.

А регулатори тога тешког, социјално компликованог градског живота, једино могу бити њихове општине. Одавна су пале старе предрасуде о општинама; данас постоји једно ново и потпуно правилно схватање општине, која није више административна станица за регистровање њених грађана. Њена животна и конструктивна снага лежи данас у сасвим другим атрибуцијама. У свестраној, тешкој али благотворној, акцији за економско и физичко здравље народа, за његово културно подизање, за његово социјално благашање, једном речју, за бољи стандард живота за све нас, за све редове и класе градског живља.

Примивши тако најтеже задатке данашњег живота на своја плећа, градска општина мора да се оспособи за здраво извођење свих тих својих мисија и дужности.

Први услов да се наше градске општине правилно развију и оспособе за спровођење својих савремених дужности, јесте доношење Закона о градским општинама и Закона о комуналним финансијама.

Све док се не нормира и не регулише положај наших општина, оне ће лутати по мраку, у хаотичном, непречишћеном а често чак и погрешном схватању комуналне политике.

Прелазећи даље на витални значај доношења закона о градовима г. Богдановић је подвукао:

„Са највећим задовољством хоћу да са овог места подвучем факат, да ће југословенски градови у најскоријем времену добити Закон о градовима. Акција Савеза Градова за доношењем једног савременог закона о градским самоуправама, примљена је са најнапреднијим разумевањем. Са Највишег места, у самој Престоној беседи нашег великог Краља, подвучен је најлепше значај уређења наших општина и доношења Закона о општинама и градовима. И Народно представништво у својој Адреси, и Краљевска влада у својим изјавама, поновили су више пута првостепену важност изједначења комуналног законодавства. Министар унутрашњих дела уважени г. Жика Лазич, са пуним разумевањем значаја доношења таквог закона, прихватио је пројекат Савеза Градова као основу за израду Закона о градовима.

Поздрављајући ово правилно становиште Краљевске Владе и Народног Претставништва, ми их са овог места молимо, да се ова два елементарна питања наших градова, питање доношења Закона о градовима и Закона о самоуправним финансијима, што пре реше и оживотворе, ради просперитета наших градова и будућности нашег народа.

Као што знате, господо, наш се рад у Управи Савеза у овој години највише кретао око питања Закона о градовима. Док смо ми формулисали своје гледиште у свима најтананијим финесима, израдили у детаље своје одређено и јасно становиште, ми смо морали дуго и напорно радити. Свој елаборат за предлог Закона о градовима ми смо предали Краљу. Влади која нам је обећала, да ће јој исти служити као основица. Наши предлози базирају на најсавременијим принципима, рационални су и демократски. Њима је тражена несметана самоуправа, као основни услов за здрав развитак наших градова, а затим статутарно право градова. Правилно је ту распоређен делокруг рада, дужности и права градских управа у пословима опште управе, где су за њих одређени сви управни послови, хуманитарног и социјалног старања, санитета и јавне хигијене, ветеринарства, школства, све манифестације културног и духовног живота градова, као и саобраћаја, провизације и надзора над животним намирницама, питање регулисања градске трговине и индустрије, изградња насеља, регулације, свих проблема урбанизма, затим, репрезентације државних власти у месту, статистика и евиденција градског становништва и т. д.

Исто тако, добро је регулисано питање спајања градова и присаједињења околних општина, као и сва имовинско-правна питања општине.

Савез Градова у свом елаборату није хтео да се детаљније упусти у питања комуналних финансија, која се морају регулисати посебним законима, и то на принципу пуне финансијске слободе градова, основане на социјално-правичним наметима.

Говор г. Богдановића топло је поздрављен од целог Конгреса.

Како је досадашњи председник Савеза Градова г. др. Сркуљ дао оставку на овај положај због одласка за члана Краљевске Владе, то је конгрес једногласно решио да на положај председника Савеза дође до истека мандата данашње управе (која се бира на три године) градоначелник Загреба проф. г. др. Иван Крбек, који је одмах и заузео председничко место.

Пошто се захвално на поверењу и почаст г. др. Крбек рекао је:

— Ја знам, да та почаст, коју сте мени указали, није почаст мени лично, већ граду Загребу, који ја имам част данас да заступам. Будите уверени, да ће град Загреб бити веран идејама, које руководе наш Савез. Ако их резимирамо, те идеје јесу: јака држава, са здравим градовима. Ово гесло испуњавао је увек град Загреб. Као што је град Загреб у прошлости био горд и поносан на своје Хрватство, он је исто тако гајио љубав за Југословенску државну и националну мисао. Тој идеји он ће бити веран и у будуће. Његови грађани могу се разликовати у појединим питањима, како ће се држава организовати, али у главном питању, да град Загреб може и мора живети у једној јединственој великој Југославији, на радост наших пријатеља и велику жалост наших непријатеља, сви су одлучни у томе. Град Загреб може живети само у великој, јединственој и недељивој Југославији, а нарочито, кад на челу наше државе стоји велики ауторитет, нашег узвишеног и љубљеног Владара, Њ. В. Краља Александра Првог...

Према нашим правилима, као што је и сам г. предговорник у своме говору рекао, једна од главних брига, главни интерес јесте доношење Закона о градовима. То питање може се решити двојачко, и то доношењем једног закона о општинама, у коме би биле издвојене градске општине од сеоских, или доношењем посебних закона о сеоским општинама и закона о градовима. Код нас се стало на ово друго, савременије гледиште, и донеће се посебан закон о градовима, који ће регулисати целокупни културно-економско, социјални и привредни живот наших градова. Ово издвајање градских општина од сеоских, не значи, да ми не желимо да са њима сарађујемо. Напротив, наша је жеља, да и сеоске општине видимо удружене у један јединствен савез, као што је овај наш...

Ми се нисмо ограничили само на стварање Савеза Градова, него смо остварили и Савез Градских штедионица. Наш је Савез приступио међународном Градском Савезу у Брислу. Ми тражимо доношење закона о градовима, и налазимо да би требало надлежност градских општина проширити тако, да оне у будућности врше и функције управних, општих власти првог степена, јер то најбоље одговара нашим тежњама и потребама. Разумљиво је, да би за ову нову функцију држава градским општинама требала дати извесну субвенцију. Када истичемо доношење јединственог закона о градовима,

као што предviђа наш Устав, са широким самоуправама, ми налазимо, да би сви самоуправни закони требали да имају међусобне повезаности и једнообразности. Нама је споредно, и ми ту не правимо питање, да ли ће се прво донети Закон о бановинским самоуправама, или ће то бити Закон о општинским самоуправама, главно је, да ти закони треба да одговарају савременим потребама градова, а боље је, да један закон буде добар, па макар се и доцније донео, него да има празнина, које се, као што и сами знате, доцније врло тешко исправљају, јер је много теже исправити недостатке и грешке, него донети један добар закон. Кодификација нашег самоуправног законодавства треба да буде једнообразна, са тачно предвиђеном надлежношћу појединих самоуправних тела.

После свршеног уводног говора г. др. Крбека, секретар г. Дана Шарић, сенатор града Загреба, поднео је извештај о раду Управе Савеза Градова у прошлој години, из кога се види да је наш Савез Градова врло снажно и успешно развио своју делатност на свима пољима комуналне политике. (Услед ограниченог простора у овоме броју извод извештаја о раду Савеза градова објавићемо у идућем броју нашег часописа).

Извештај секретара као и благајника г. др. Богдановића, сенатора Загреба, затим извештај председника Надзорног одбора г. Васа Исановића, градоначелника Панчева, и предлог буџета за 1932 годину, једногласно су усвојени. Исто тако конгрес је једногласно прихватио и одобрио сва решења донета на Пленарном скупу градова, одржаном један дан раније у манастиру Матке.

Решено је да се идући конгрес Савеза одржи у Новом Саду.

На крају конгреса одржао је г. инж. Јосиф Михаиловић, председник Скопља, једно врло лепо и интересантно предавање о улози градова у електрификацији Југославије, које ћемо предавање у изводу објавити у идућем броју нашег часописа као чланак — студију г. инж. Михаиловића. Предавање инж. г. Михаиловића поздрављено је са најтоплијим одобравањем и једном живом дискусијом, која је још једном више показала да је проблем електрификације значајно питање за све наше градове.

•

Конгрес Савеза Југословенских градова донео је, на крају свога рада, резолуцију, коју ће председник Савеза градова предати Краљевској Влади. У овој су резолуцији између осталих, и ове тачке:

„1) Скупштина Савеза Градова, одржана дана 2 октобра 1932 год. у Скопљу, усвојила је у целости преставку, коју је по предмету новог закона о градовима израдио и Краљев-

ској влади поднео Пословни одбор Савеза Градова са своје седнице, која је одржана 25 јуна ове године у Загребу;

2) Скупштина Савеза Градова, стојећи на гледишту, да се градови могу тек по напредним и најширим самоуправним основама закона о градовима развијати, онако како то тражи не само њихов животни интерес, него специјално, интерес и читаве државе, а градови су у држави жаришта читавог културног и економског напретка, наглашава потребу што скоријег доношења таквог закона, којим би се омогућило остварање многобројних задатака градова.

Како се слободна делатност градских општина у горе описаном правцу неможе замислити без сигурне базе основних градских финансија, истиче скупштина Савеза Градова неминовну потребу доношења таквог модерног закона о самоуправним финансијама градских општина, који ће им омогућити да на свим пољима комуналног рада развијају све своје снаге, како би могли радити у интересу своје државе.

4) До доношења Закона о самоуправним финансијама потребно је да остану и даље на снази сви досадашњи градски приходи, као нарочито трошарине, најмање у својој данашњој висини, најамни ватрогасни прирез (филир) и слично, и с тим у вези да се на општине не стављају никакви нови терети, а нарочито да се за идућу годину одложи извршење Закона о јавним болницама, у погледу доприноса градова о издржавању државних болница, и коначно, да се на све набавке општина, које се врше у социјалне, санитетске и саобраћајне и ватрогасне и остале јавне потребе, не наплаћује порез као на укувал;

5) Савез Градова сматра за потребно, да се што пре донесе јединствен закон о пожарницама у целој држави;

6) Правилно решење питања електрификације државе од првокласног је значаја, како за државу тако и за градске општине.

Зато Савез Градова моли, да се што у краћем времену донесе Закон о електрификацији државе. Хитност тога закона је оправдана и тиме, што разни домаћи и страни приватни капитал жели искористити данашње несеће стање у питању електрификације и то на штету градских општина и грађана. Тај капитал жели искористити данашње несеће стање у питању електрификације и то на штету градских општина и грађана. Тај капитал настоји, да стекне преко електрификације државе нове концесије или да продужи старе.

Моли се Краљевска Влада, да свако овакво искоришћење онемогући, било неodobравањем таквих концесија, било давањем директне помоћи појединим општинама, кад ове то затраже.

Свечана предаја награда и похвалница културно-просветним радницима Београда из Фонда Његовог Величанства Краља

— Предају је извршио кмет-правник г. Јован Л. Јовић —

Још 1926 године Њ. В. Краљ основао је Фонд из кога се сваке године у целој земљи награђује, почастицама наградама и похвалницама, већи број предних и истрајних културно-просветних радника, који неуморно раде на народном просвећивању.

Ове године Београд је из Краљевог фонда добио седам награда, и то: једну другу од 10.000 динара; четири четврте од по 2.500 динара; и две похвалнице.

Свечана предаја ових награда извршена је на свечаној седници Одбора Београдске општине, која је одржана у свечаној општинској дворани на дан 1. октобра 1932 год., у 11 часова пре подне.

Свечану седницу је отворио и награде награђенима предао кмет-правник г. Јован Л. Јовић, у присуству одборника и многобројног грађанства, нарочито великог броја културно-просветних радника из Београда.

Отварајући ону свечану седницу, председавајући кмет-правник г. Јовић, обратио се присутнима овим речима:

„Господо Одборници, Госпође и Господо! Отварајем свечану седницу Општинског Одбора!

Управа Двора и Управа Краљевог фонда упутила је Општинском суду наредбу број награда, да се на свечан начин разделе награђеним личностима, која ћу мало доцније прочитати и о свима од тих лица по нешто рећи. Ја сматрам за дужност да вам ово напоменем, а ви сви то добро знате, да Њ. В. Краљ, коме народно просвећивање лежи на срцу, готово сваке године приређује награђивање оних, који раде на народном просвећивању. Њ. В. Краљу, који је после рата провукотом све наше крајеве, нарочито је стало да се наш народ просвети, јер се Он лично уверио, свуда и на сваком месту где је био, да народно просвећивање није онако какво би требало да буде. Да би дало потстрека, да би људе заинтересовало и да би људи са пуно поље и љубави радили на народном просвећивању. Он је 1926 године основао Фонд из кога се готово сваке године по један повећи број радника на културном пољу награђује, нарочито људи, који раде на народном просвећивању. И ове године био је велики број људи, који су учествовали у том раду и велики је број људи одликован. У Београдској општини има неколико награђених личности.”

Пошто је прочитао извештај Управе фонда Краљевог, г. Јовић је наставио:

„Од Београђана одликовани су они: Прво је одликован Главни одбор подмлатка Црвеног крста, и то другом наградом од 10.000 динара, за рад који је у току ових пет последњих година био врло активан. У том раду, који је развијен у свима правцима, нарочито се истиче његова делатност на оснивању бачких кухиња, летовалишта, у организовању курсева за будуће мајке, курсева за домаћинство, курсева за учитеље и учитељице, као и других културних и социјалних задатака.”

Честитајући на високом одликовању, кмет-правник г. Јовић, предао је награду председници Главног

одбора подмлатка Црвеног Крста г-ђи Лепосави Петковић, која је у име Подмлатка и одбора топло захвалила Њ. В. Краљу, износећи опширно његодишњи рад Подмлатка у целој држави, истичући његов користан успех у народу.

За овим је кмет-правник г. Јовић предао остале четири почастица награде од по 2.500 динара, следећим личностима:

Група награђених културно-просветних радника са кметом-правником, г. Јованом Л. Јовићем у средини.

Г. Антониу Скали, учитељу на раду у Министарству просвете, који је награђен зато што је на северној граници наше државе отворио 42 народне библиотеке. Он је, такође, био председник Савеза културних друштава за мариборско окружење и обласни секретар Народне одбране;

Г. Николи Остојићу, учитељу основне школе у Београду, који је радио на анафалетским течајевима и обучио 5.386 одраслих особа. Поред тога он је радио и у свима хуманим друштвима, у свима гранама националног господарства, а у пређашњој Аустро-Угарској радио је на народном јединству;

Г. Влади Липчевићу, учитељу основне школе у Београду, који је уложио пуно труда у раду на подизању школа по селима, на унапређењу пољопривредних подружница, организовању изложби пољопривредно-сточарских, пчеларских и домаћинских течајева;

Г. Милуу Михајловићу, учитељу основне школе на Бишани, који је радио у војсци на анафалетским течајевима, у XVIII пешад. пуку и у пуку Краљеве гарде, кроз пуних четири године. Такође је радио на отварању народне књижице и читаонице у Обреновцу и на народном универзитету, на отварању дијалектског позоришта и т. д.

По примљеним наградама, у име свих награђених г. г. учитеља, г. Антон Скала, бираним речима захвалио је претставнику Београда, кмету-правнику г. Јовану Јовићу, умоливши га да на Највишем месту

буде тумач њихове дубоке захвалности и оданости, кључући: Жигео Краљ!

После овога председавајући, г. Јовић саопштио је да су похвалницом Фонда Краљевог награђени за свој културно-просветни рад: Јеврејско-женско друштво и г. Лазар Бркић, инспектор Министарства просвете у пензији.

Изnoseћи, укратко, историјат рада Јеврејског женског друштва, његова председница, г-ђа Јелена

Демајо, дубоко дирнута овом великом пажњом срдечно је захвалила Н. В. Краљу на указаној почасти, што је исто учинио и г. Бркић, кључући: „Хвала Господару на Његовом дару“!

Кмет-правник г. Јовић, закључујући ову ретку свечану седницу, у име Суда и Одбора Београдске општине честитао је свима одликованим са жељом, да они, а и сви остали, у овоме раду истрају и да у идућој години свечана дворања буде много пунија.

Четврта редовна изложба Библиотеке и Музеја Општине града Београда

У Београдској Општинској библиотеци приређују се сваке године, поред ванредних и редовне изложбе на којима се излажу нове књиге Библиотеке и нови часописи. Приређивање ових изложби одговара општем раду Библиотеке, која настоји, да и на тај начин пробуди код својих читалаца што веће интересовање према доброј књизи. То је метода рада, који у пракси показује најбоље резултате. После сваке изложбе запажа се не само пораст посетилаца Библиотеке, већ и нарочито интересовање за читав низ дела и појединих грана науке, преко којих су дотле редовни читаоци прелазили занемарујући их сасвим или показујући веома ограничен интерес.

Поред изложбе књига, сваки пут се приређују изложбе појединих предмета Музеја Београда, да на тај начин грађанство дође у прилике да се бар делимично упозна с материјалом, који је до сад прикупљен у Музеју, а који се не може у целости изложити ради недовољних простора. Овога пута је приређена изложба слика и планова из богате колекције дародавца Музеја господина Ђорђа Вајферта. Своју богату колекцију, која укупно износи 264 слика и слике старог Београда, поклонио је господин Вајферт Музеју приликом осећења Библиотеке и Музеја, 11 јануара 1931. године.

Редовне се изложбе приређују најмање два пута годишње и то једна у почетку читалачке сезоне, у октобру, а друга у јануару, у вези с годишницом отварања Библиотеке и Музеја. Материјал се на изложбама тако распоређује, да је јануарска изложба у главном посвећена домаћој књизи, нашим делима и делима на нашем језику, нарочито делима, која се односе на Београд, нашу Општину, историјску и друга научна дела и лепу књижевност; октобарска изложба има општи карактер, излажу се и наша дела и друга значајна дела на страним језицима, која је Библиотека добила текућем године, као и она дела, која се редовно излажу обзиром на важност и актуелност питања на која се односе, или ради њихове посебне опреме и интереса, који посетиоци према оваквим делима показују на свим изложбама. Принцип је да на свакој изложби свака грана науке мора бити претстављена бар с извесним бројем књига, тако да се код читаоца одржава интерес према свим питањима и да се омогући сваком посетиоцу да међу изложеним књигама нађе и оне књиге које нарочито привлаче његову пажњу и интерес.

Као млада установа и установа која мора задовољити многоструким захтевима Јавне библиотеке, наша Библиотека настоји, да прикупи што више дела из наше историје и литературе о Београду, сву комуналну литературу на нашем и на страним језицима. Из комуналне литературе нарочита се пажња посвећује делима, која могу корисно послужити у нашој урбанистичкој политици, делима која се односе на социјалну заштиту, архитектуру, хигијену, статистику. Међу осталим делима, нарочита се пажња посвећује дечијој књижевности, као и посебним делима, која се односе на дечију књижевност. Тако наша Библиотека већ данас располаже великим бројем де-

чијих књига и то на првом месту нашом дечијом литературом и свим главним делима из светске дечије литературе. На тај се начин употпуњују празнине у нашој дечијој књижевности, која је још млада и незадовољана велику потражњу за добром дечијом књигом. Како деца не владају страним језицима, садржај страних дечијих књига редовно се износи на дечијим селима, која се приређују у том циљу, да се деца на лак и разумљив начин упознају с извесним културним питањима, историјом Београда, а нарочито с dobrим делима из дечије књижевности.

Као што је међу појединим делима посвећена пажња свим гранама науке и лепу књижевности, није је утицај огроман у правцу формирања укуса, развоја естетског смисла, упознавања психологије човека и читавог низа социјалних проблема, који се с много научне дубине, дубоког опажања, расправ-

Изложба књига Библиотеке О. г. Б.

љају у савременим приповеткама, путописима и романима, исто је тако посвећена велика пажња и књижевним и научним часописима, међу којима заузимају главно место наши домаћи часописи који се односе на нашу књижевност, а међу научним часописима комунални, технички, медицински и други поједини стручни листови из широког подручја социјалне заштите. Наука иде тако ратним кораком, да се данас више ниједна Библиотека не може ограничити искључиво на појединачна дела. Богатство и значај поједине библиотеке манифестује се подједнако и у књигама и у часописима, који имају могућност, да нас брже упознају с појединим новим питањима, и да нас на критичан начин информишу о новим делима, која су изашла или која ће изаћи. То негу у великој мери вреди и да савремене дневне листове у којима се често с великом исприпошћу третирају најтежа питања. Број разних периодичних листова, часописа и дневних листова, достигао у појединим Јавним градским библиотекама огромне цифре од неколико стотина.

Овогодишња јесена изложба наше Библиотеке отворена је 9 октобра у 10 часова пре подне у присуству многобројних угледних гостију. Његова Величанство Краља Александра I заступао је пуковник Крстић. Дародавац Музеја господин Ђорђе Вајферт присуствовао је лично. Министра Војске и морнарице заступао је генерал г. Бошковић. Од г. г. одборника Општине града Београда присуствовали су г. г. адвокати Стојадиновић и Попс, затим проф. Универзитета Шаховић. Од Страних дипломата присуствовали су: Чехословачки посланик господин Флидер са госпоњом, аустријски посланик господин фон Пленис са госпоњом. Од стране наших угледних грађана присуствовали су председник Академије наука Д-р Богдан Гавриловић, Д-р Јовановић-Батут, бив. председник општине града Београда Коста Главинић са ћеркама и проф. Милан Нешкић са госпоњом, норвешки конзул господин Ђ. Рош са госпоњом, г. т. књижевник Цијановић, Стефановић, Пеликан и Бенеш, председница друштва негигије Љубице госпођа Нана Спасић, председница Удружења универзитетски образованих жена госпођа Албала, делегаткиње Кола српских сестара, председница Уметничког удружења

осетили су се и странци побуђени да нам изађу у сусрет. Наша Универзитетска библиотека створена је из Карнегијевог фонда.

Ове две установе наше општине су још младе, још нису навршиле ни две године од дана њиховог освећења, али је у њима прикупљен већ велики број књига, велики број докумената из историје нашег града. За њихово стварање ми смо нарочито захваљни прошлој општинској управи, господину проф. Нешкићу, који се данас налази у нашем кругу и његовим сарадницима. Данашња ће сплитивска управа наставити започето дело. Постараћемо се да ове две установе што пре добију свој дом, да буду што боље смештене, што ће на сваки начин бити од највеће користи за њихов даљи рад и развој."

Износећи у овом смислу још цео низ драгоцених мисли, потпредседник г. Богдановић се још једанпут захваљно дародавцу Музеја Општине града Београда господину Ђорђу Вајферту, а затим је дао реч референту-управнику Библиотеке и Музеја Д-р Марији Илић-Агаповој, која је у облику кратких цртица одржала предавање из културне и војничке историје старог Београда. Предавање је слушано с интересом и с пажњом. На крају свог предавања г-ђа Илић осврнула се на карактер изложбе, упозоравајући нарочито, да је изложен само један део књига Општинске библиотеке и то поглавита књиге, које су прибављене у овој години. Исто је тако нагласила, да су из богате колекције господина Вајферта изложене само најкарактеристичније слике и планови, који се односе на историју и изглед Београда од XVI до XVIII века.

После довршеног предавања госпође Илић, потпредседник г. Богдановић, створио је изложбу.

Изложба је приређена у обема великим читаоницама Библиотеке. У читаоници одраслих читалаца приређена је изложба домаћих и страних часописа, а у децијој читаоници изложба књига, слика и плахова из колекције г. Ђорђа Вајферта. Обе сале, ванредно лепо украшене зеленилом са својим столовима и орманима за излагање, на којима су укусило и по појединим групама размештени часописи и књиге, произведле су на све присутне најлепши утисак. Посетиоци су с великим интересом прилазили свакој групи књига, заустављајући нарочито поглед пред извесним групама, које привлаче интерес нећ и самом споласном, естетском, опремом књиге. Нарочито је интерес код сањих посетилаца побудио сто на коме су се, око минијатурне бронзане фигуре нашег великог препородитеља Доситеја, рад нашег скулптора Валдеца, налазили размештени поједини албуми са сликама Београда, Мирослављево Еванђеље, посебна значајна издања на нашем језику, планови наше прве Велике школе, спомен књиге. Исто је тако велико интересовање побудио историјски део изложбе и деце одељење.

Док су на прошлим изложбама највише излагане деце књиге наших домаћих писаца, на овој је изложби нарочито изложена велика група страних децијих књига, којима се библиотека служи у свом раду с децом.

У социјалној је групи нарочито заступљена педагошка, с великим нивоом познатих дела. Као и на ранијим и на овој је изложби била посвећена нарочита брига литератури, која се односи на део шта културних и социјалних питања, која занимају жену: учешће жена у јавном и културном животу, монографије и есеји о појединим истакнутим женама, које су у историји играле велику и познату улогу. Лепа књижевност била је заступљена главним делима наше и стране књижевности, појединим нашим издањима целокупних дела, Нушића, Шеное.

Међу комуналним делима нарочито су често заузимали опширни извештаји Интернационалних конгреса градова, који представљају неспорно врло комуналне документације у свим доменама рада савремених градских општина, којима припада тако велика улога у општем културном животу. Поред ових дела била су изложена и некоја специјална немачка

Поглед на изложбу књига Библиотеке Општине града Београда

"Данајета Зузорић" госпођа Кристина Ђорђевић и многи други угледни грађани, госпође и господа.

Свечаност је започета нашом народном химном, коју је отпевало Радничко удружење "Електрич. центра Општине града Београда "Никола Тесла". После отпевања народне химне одржао је потпредседник Београда г. Доброслав Богдановић предавање о културној улози савремене општине и значају књига и Библиотека у културном човековом животу и напретку. Између осталог, потпредседник г. Богдановић подвукао је једном лепом ерудицијом и ово:

"У данашњим тешким временима само нам се по себи намеће питање о раду општине на културном пољу. Економска криза притиште свет. У њој је садржана највећа опасност за културу. Али ипак, ма како била тешка наша времена, ипак ће и у најтежим приликама духовне вредности привлачити нашу пажњу, јер човек не може живети искључиво материјалним животом, нити је његов циљ искључиво материјално задовољење. Књига нас прати од детињства. Сви се ми сећамо с таквом смо великом радошћу узимали у руке књижнице, што смо их у школама добијали, као награду за добар успех у науци. То су били наши најсретнији дани, они су везани уз наше најмилије и најрадосније успомене.

Велики значај библиотека не може се порећи. У овим нашим младим установама траже духовне хране толики наши омладници, безбројно много драге, марљиве деце. Ми библиотека немамо. Имамо их одмах мало за наше прилике и потребе. Да би се на том пољу бар донекле попунила празнина,

и италијанска издања, која могу корисно посаужити сваком оном, ко се бави актуелним комуналним питањима.

Међу изложеним сликама и плановима из колекције г. Вајферта нарочито се истичу портрети појединих војсковођа из доба великих ратова под Београдом: Максимилијана Банаарског, Евгенија Савојског, Лаудона, а затим цео низ напредно занимљивих планова и слика, који нам приказују наш стари Београд у прошлости.

Од дана отварања ове корисне изложбе књига, планова и слика нашег Београда, непрестано се пуне сале наше Библиотеке. У савршеној тишини и реду посетиоци проматрају изложене књиге, заустављају

се дуго на једном месту, читају некад озбиљна а некад насмејана лица, већ према садржају књиге. Толико се пута чују пријатне изјаве признања нашој Општини, што је мислила на своје грађанство и у овом правцу. Библиотеке су, данас више него икад, постале неопходна потреба сваког културног човека и сваког човека, који хоће да постигне извесни циљ у своме животу.

Заслужни дародавац нашег Музеја г. Ђорђе Вајферт, чија је збирка предмет великог и општег интересовања, може бити уверен, да му је грађанство — као и сама Општина — дубоко захвално за његову љубав, коју је својим поклоном показао према Београду.

Свечано отварање новог Народног универзитета, задужбине поч. Илије М. Коларца

Једну велику просветно-културну свечаност имао је Београд у среду, 19 ов. мес. Отворен је нови Народни универзитет, задужбина великог Србина и родољуба, Илије Милосављевића—Коларца. Београд је тиме добио један нов, велики храм науке, у толико значајнији, што је намењен свима друштвеним редовима од најсиромашнијих до најбогатијих, од најнепросвећенијих до најученијих, од најмлађих до најстаријих. У њему ће се, у приступачном облику за све, отворати врата науке и њених тековина свима који само буду за то имали мало воље и жеље.

Свечаност је отпочела на Гробљу, поменом за-служном покојнику, у 9 часова пре подне. Присуствовали су: Министар просвете г. др. Којић, професори Универзитета и чланови Одбора Коларчеве задужбине г. г. Богдан Поповић, др. Александар Белић и остали, поред претставника наших патриотских културних и просветних институција и друштава.

У 11 часова пре подне обављено је свечано отварање Универзитета, у новој згради Коларчеве задужбине, на Краљевом тргу. Велика, лепа сала, са страним галеријама у дрвету, примила је најугледнији скуп београдске интелектуалне елите. У палмама и зеленилу, поред велике катедре, изложена је бронзана биста оснивача ове значајне тековине, поч. Илије М. Коларца.

Његово Величанство Краљ упутио је на свечаност свог изасланика генерала г. Павла Павловића. Лично је дошао Министар просвете г. др. Драгутин Којић. Затим заступници Патријарха, Министра војске и морнарице, Министра унутрашњих послова, Министра социјалне политике и народног здравља, Београдске општине, католичког надбискупа. Врховни рабин г. др. Акалај присуствовао је лично. Од стране Београдског универзитета присуствовао је ректор г. др. Влада Петковић, са великим бројем професора свих факултета. Били су ту, између осталих, дојавени Универзитета г. г. др. Јовановић—Батут и др. Јован Жујовић, Богдан Поповић, др. Хенрих Барић, др. Ибровић и други. Од стране дипломатског кора дошао је његов дојави, амерички посланик г. Принс, па чехословачки посланик г. Флидер са саветником посланства г. Рајсером, полски посланик г. Гинтер, аустријски посланик г. Пленис, грчки посланик г. Мелас, француски отирањик послонца г. Дивај; чехословачки и полски аташеи за штампу. Примећени су још бивши гувернер Народне банке г. Ђорђе Вајферт, садашњи гувернер г. Игњат Бајлони председник Касационог суда г. др. Душан Суботић, управник Војне академије г. Триковић, бивши председник Београдске општине г. Милан Нешкић, народни посланик г. Мита Димитријевић, архитекта пројектант Задужбине г. Бајаловић и претставници и претставнице готово свих патриотских, просветних и хуманих друштава.

Освећење зграде извршио је београдски прота г. Божић, уз асистенцију свештеника. Одговарао је мушки хор академског певачког друштва „Обилић“.

После освећења узео је реч председник Задужбинског одбора Коларчеве задужбине професор г. др. Александар Белић. Поздравио је најпре изасланика Њ. В. Краља све остале изасланике и присутне. Истакао је значајност тог дана за наш просветни и културни напредак. Затим је прешао на историјат развика Коларчеве задужбине.

Протекле су 54 године од смрти Илије М. Коларца али је требало много година рада, док се задужбина привела свом циљу. У том раду могу се одредити три епохе: прво време од 1877 до 1886. У ово прво време задужбину су водили четири члана: др. Никола Крстић, Милан Милићевић, Чедомир Милјатовић и Милан Пироћанац. Сви судови упорно су порицали важност тестамена и само Касационом суду имамо захваљујући што се Задужбина спасла.

Тек осам година после Коларчеве смрти сви спорови око Задужбине су завршени и она је могла да отпочне рад. То је била друга епоха. Најпре је тај рад отпочео Књижевни одбор, коме је за првог председника изабран Никола Крстић. Помагао је издавање књижевних дела и скупљање прилога за Универзитетски фонд. До 1912 помагао је издавање 113 дела, а издао 36.

Трећа епоха настаје после рата, године 1923, кад је нови одбор отпочео свој рад. У Књижевном фонду задржане су старе традиције помагањем наше народне просвете штампањем и награђивањем корисних и добрих књига. Али, највећа је брига била питање Универзитетског фонда.

Цело задужбинско имање, које је 1878 године процењено на 724.000 динара, порасло је тридесетих година овога века на вредност од 50 милиона динара. Одбор је био пред дилемом: да подигне Народни универзитет, за који је било довољно сретстава, или да одложи подизање Универзитета до оног времена, док Универзитетски фонд не би нарастао до суме довољне за један Универзитет оне врсте, каквих у нашој земљи већ има три.

Међутим, како је потреба змије у том погледу задовољена, сматрало се да подизање једног Народног универзитета одговара баш најбоље смислу Коларчеве задужбине. Године 1930, на предлог тадашњег Министра просвете г. др. Косте Куманудина, Краљевим указом дозвољена је употреба Коларчевог фонда у ту сврху.

Услед тешкоћа техничке природе решено је, да се Народни универзитет не зида на Коларчевом плацу у Милетиној улици, него је откупљена зграда са плацем на Краљевом тргу, где је сада нови Народни универзитет подигнут.

А родољубиви, заслужни творац ове велике народне тековине, за све добро које је свом народу учинио, тражио је само, да на његовој Задужбини стоје речи:

„Илија Милосављевић Коларца,
који је за Српство свој век провео.“

Конференција о штедњи у сали Београдске општине

— Дан штедње у Београду ће се одржати 31 октобра 1932 године —

У одборској дворани Београдске општине одржана је, под председањаштвом г. др. Драгољуба Новаковића, потпретседника Општинске штедионице, б. одборника Београдске општине и директора Народне банке у пензији, шира конференција, на којој су присуствовали и узели учешћа у одлукама претставници неколико Министарстава, Народне банке, професори гимназија, управитељи београдских основних школа и многи други.

На овој конференцији расправљано је о штедњи и том приликом решено је да се и код нас, у Београду, уведе и одржи „Дан штедње“ на дан 31 октобра ове године.

Приликом отварања конференције, председавајући г. др. Драгољуб Новаковић, између осталог рекао је и ове:

„Покрет штедње је данас јако развијен, нарочито у великим државама. Да би штедња била што боље и што јаче организована, у службу овог покрета ставили су се и велики људи, мислиоци. Ја Вам говорим ово да видите да и велики људи штеде. Познато је, да су Французи врло штедљиви људи. Исто тако су штедљиви Чеси и Немци и други. И ми смо штедљиви, али нисмо пропaгирали штедњу. Ми имамо сада намеру да покренемо штедњу и код деце и код људи, девојака и осталих. Када успемо да штедња буде навика, онда ћемо ми учинити велику услугу нашој земљи. Штедња мора да постане религија. Штедња мора да почне из основа. Паметна штедња не само новаца већ и времена мора да постоји, ако се жели да живот буде удобан. Такође, штедњу не треба схватити као крајњи тврдичлук, већ као разумну штедњу. Наша штедња коју пропaгирамо је између тврдичлука и умерености. Ко постојено штеди имаће по премину да задовоља све погребне. За пропaганду штедње постоје велике установе, као Међународни биро за штедњу, Конгрес штедње и т.д. Ове установе изабраше су један дан за штедњу, чија се пропaганда врши помоћу слика и другог. И ми ћемо 31 октобра, када је међународни „Дан штедње“, да створимо Дан штедње, као почетак у целој држави. Ето, господе, ми смо нас и звали да покренемо ову ствар за Дан штедње.“

После говора г. др. Новаковића, јавили су се за реч и говорили г.г. Драгољуб Димитријевић, Богдан Васић и Смета Аврамовић, управитељи београдских основних школа, и други.

Затим је г. др. Новаковић умолно г. Јов. К. Ђуричић, директора Општинске штедионице да саопшти како Штедионица ове године мисли да учествује у прослави Међународног Дана штедње и шта сва мисли по томе да уради у циљу опште пропaганде штедње.

Г. Ђуричић најпре је сматрао за потребно да објасни присутнима, с обзиром да су штедионице нова ствар за ширу публику, да су штедионице новчане институције јавно-правног карактера основане у чисто социјалне сврхе, и да не смеју — по општим принципима — имати за циљ материјалну добит. Све што током једногодишњег рада привреде имају упо-

требити у сврхе социјалног значаја. Главни им је и једини циљ развијање духа штедње у најширим слојевима грађанства, дајући улагачима апсолутну сигурност за њихову уштеђевину чинећи је плодноном. Све остало у раду Штедионице је само сретство помоћу кога се постиже циљ. Према томе сав рад носи обележје социјалног значаја, и зато такве институције у другим државама уживају нарочите бенефиције и државе и друштва.

„Да би Штедионице, каже г. Ђуричић, што ефикасније постигле свој главни циљ, и продрле са својом пропaгандом што дубље у народне слојеве, пракса је показала да у тој пропaганди најважнију улогу играју школе и штампа.

Улога школе овде је од огромног значаја, пошто се код деце још из малена развија навика штедње и разумног трошења. Ако се дете још из малена навикне да не потроши све што добије од своје околине такво дете доцније постаје озбиљан и трезвен грађанин а не расипник и паразит који живи од данас до сутра. Због тога је у појединим државама заведена обавезна штедња по школама. Греше они који мисле да се васпитањем деце да штеде развија реализам на штету идеализма. Развијати навик штедње и паметног трошења код омладине, значи развијати осећај самоодрживости од извесних по некад и штетних уживања у корист породице и друштва, док је трошење без рачуна и живот од данас до сутра израз реализма и саможивости.

За то Општинска штедионица и апелује на здраву разумевање васпитача наше омладине да заједнички са Општинском штедионицом поднесу обострано жртве око тога посла допринесу тиме стварању будућих економски јаким грађана, на којима имају почивати у скорој будућности друштво и цела држава.“

Г. Ђуричић затим, скреће пажњу управитељима школа, да штедња по школама треба да буде васпитања, а не да узима на себе вид неког принуђавања на доношење што већих сума. Не сме да има обележје неког хараџа, већ да се дете привикне да од добивених ситних поклона у новцу, не потроши све, већ да по нешто издвоји и за сутра.

Исто тако г. Ђуричић у име Штедионице апелује и на други фактор пропaганде штедње на штампу. „Штампа, вели г. Ђуричић, је васпитач већ готових грађана, и преко ње разумним чланцима и коментарима утиче се позико али сугестивно на народне масе.“ Зато моли претседнике штампе да кроз листове дневне и часописе у томе правцу делују на јавно мишљење.

За оних г. Ђуричић саопштава, да ће ове године Општинска штедионица учествовати у прослави Међународног дана штедње акцијом у два правца: по школама и међу грађанством. У циљу прославе по школама, Штедионица моли своје досадашње сараднике на томе пољу: управитеље основних школа и директоре гимназија, да у својим школама на дан 31 октобра ове године одрже предавања, и то пре подне по разредима деце, а по подне да одрже родитељска већа на којима ће објаснити родитељима ангаж-

штедње по будућност њихове деце као будућих шефова породица и грађана државе.

Да би за доцније пружила што повољнији материјал за оваква предавања о штедњи на родитељским већима Штедионица је расписала стечај за три најбоља написана таква предавања, одредивши, према својим данашњим скромним средствима, три награде од 750.—, 500.— и 250.— динара.

Осим тога Управни одбор Штедионице донео је одлуку да досадашњу организацију школске штедње прошири и на средње школе најпре на ниже разреде, како би се дала прилика да деца која су прешла из основних школа могу наставити штедњу и даље кроз средње школе.

Да би пропаганда штедње међ школском омладином била ефикаснија, Општинска штедионица је у споразуму са овд. Просветним филмом ступила у споразум да набави и евентуално нареди нарочите филмове о штедњи, који би се приказивали уз предавање по школама.

За пропаганду међу грађанима одлучено је, да се изда велики број сликовито израђених плаката и афиша и растуре у великом броју међу грађанство, и да се тим афишама, рецју и сликом упозори грађанство на потребу и користи штедње. Осим тога да се путем чланака кроз листове објасне улагачима користи од штедње, а нарочито од улагања уштеде у Штедионице које пружају пуну сигурност за њихов новац, и да тим путем улагачи не само обезбеђују себе и своје будућности, већ да на тај начин, испу-

њују и једну велику и свету дужност према друштву и Отаџбини, стварајући национални капитал.

Општинска штедионица ће дати сваком новорођенчету у седмици, у коју пада Међународни дан штедње, а то је од 31 октобра до 6 новембра, као свој поклон новорођеном детету бесплатну уложну књижицу по 50.— динара основнога улога.

Тога дана т.ј. 31 октобра ове године Београдски радио емитоваће нарочито за тај дан компоновану химну штедње (издање Међународног комитета). Химну ће у свом дневном концертином делу отсирати радио оркестар. Осим тога истог дана директор г. Буричић одржаће на радиу кратко предавање о штедњи, а један члан Народног позоришта рецитоваће преко радиа песму „Штедња“ од Војислава Илића Млађег.

На тај начин наша Општинска штедионица, као и остале штедионице у земљи, уз сарадњу свога Савеза штедионица и надлежних фактора, мисли да систематском пропагандом поступно поврати поколебано поверење улагача и поврати их са њиховим уложима ка штедионицама, и помоћу улога пуштајући их у оптицај оживе засталу радиност и временом створи национални капитал, који треба да нас еманципује од тешких услова иностранства. Задатак је и велики и тежак, али је крајње време да се на томе пољу почне радити и да се на њему устраје.

После немога аспог издавања и говора г. др. Буричићевог, председавајући г. др. Новаковић захвалио је присутнима и закључио ову корисну конференцију.

Сликарска хроника:

Свечано отварање Пете јесење изложбе београдских сликара

— У име председника Општине града Београда, г. Милутина Петровића, покровитеља ове изложбе, изложбу је свечано отворио кмет-правник г. Јован Л. Јовић —

У просторијама Уметничког павиљона „Цвијете Зузорић“, 3 октобра о. г., у 11 часова пре подне, свечано је отворена Пета јесења изложба уметничких творевина београдских сликара.

У присуству многобројних љубитеља ликовне уметности, великог броја уметника и вићених Београђана, изложбу је, у име председника Београдске општине г. Милутина Петровића, који се примио покровитељства изложбе, свечано отворио кмет-правник Општине града Београда, г. Јован Јовић, овим лепим говором:

— Заступајући Председника Београдске општине г. Милутина Петровића, покровитеља ове изложбе, који, спречен, није могао присуствовати отварању њеном, дужност ми је да у првом реду и истакнем и поздравим напоре и делатност Друштва пријатеља уметности „Цвијете Зузорић“, чије су се вредне чланице до сад крпке и усрдно, одувек, залагале за напредак наше ликовне уметности. Исто тако, ваља поздравити успешну, ваљану предузимљивост наших уметника, чији је напредан развој очигледан, особито на данашњој изложби, коју отварамо...

По свршеном говору г. Јовића, кога је публика топло поздравила, присутни су ушли у дворану да разгледају изложбене радове наших сликара: Данице Антић, Милице Бешевић, Стање Беложапског, Стевана Бодарева, Милана Бутоzona, Живојина Влаји-

Мнодрага Петровића, Михаила Петрова, Васе Поморишца, Ђорђа Поповића, Саве Поповића, Ивана Радовића, Здравка Секулића, Боривоја Степановића, Едуарда Степанчића, Божидара Стојадиновића, Братислава Стојановића, Живка Станисављевића, Ђорђа Тодоровића, Косте Хакмана, Сабадахића Хаџића,

Стојадиновић Божидар: Јагаган Мала, уље

Вере Чохауић, Јулије Шенић-Лазаревић, Луке Шеремета, Елзе Виланд-Шинт, Филаковца, и вајара: Дејана Богдановића, Ђорђа Петровића, Томе Росандића, Сретева Стојановића, Милана Танкосића и Михаила Томића.

Међу присутнима, отварању изложбе присуствовали су и г-ђе: Олга Станојевић, председница, и Кристина Ђорђевић потпредседница „Цвијете Зузорић“, г-ђа Велимар Јанковић, г-ђе Зора Петровић, Јелисавета Петровић и Антић, а од господи: професор Миле Павловић, Милан Грој, Илић, начелник Министарства просвете итд.

Чланове жирија, који су примали радове за ову изложбу, сачињавала су господи: Живорад Настасијевић, Сретен Стојановић и Радонић, и г-ђе: Бета Вукановић и З. Петровић.

У ЈЕСЕЊА ИЗЛОЖБА БЕОГРАДСКИХ УМЕТНИКА

Има задовољстава које човек мора да каже и другима. Није довољно крити за себе. Задовољство треба пронети, просејати. Можда сам велики грешник, али ја непоколебљиво верујем у нашу уметност. Истина је, ја сам имао и прилика када сам се оштро обарао на уметнике, али је то било све у намери да од њих сваки истера максимум могућности. Многи су, по моме мишљењу, отишли далеко напред, али их има који су утонули у море азнатства не схватајући ни сами то.

Али то није важно. Пред нама је изложба београдских уметника на којој нису заступљени многи

Кмет-правник г. Јован Л. Јовић, са представницама „Цвијете Зузорић“, после отварања изложбе

нића, Михаила Вукотића, Милоша Вушковића, Нележа Гвозденовића, Милоша Голубовића, Миомира Денића, Љубе Ивановића, Бранка Федера, Рајка Левића, Марине Ненадовић-Недељковић, Предрага Милосављевића, Лелосаве Павловић, Зоре Петровић,

претставници Београда из разних разлога, али изложба је била зато испала нешто чему се многи није надао. Изложбу је на деценима однео најмлађа генерација, она, за коју се није перовало ни да постоји. Примећивања су и сва три талента, али оно што показује ова изложба, то је уједињени ход генерације која је прекопојни успела да нам отвори очи. Критика која је била пажљива, није ипак нагласила ову пошту. Ја сам увек очекивао од младих осећања, али сада морам признати своју слабост за одушевљење над овако снажним и равномерно мирним ходом нове генерације.

Одмах иза рата осетио се као вулкан прео покрет младих. Њихово превирање донело нам је надахнуће савременог стварања и приличан број уметника чија имена у данашњем југославенском уметничком свету претстављају понос. Међутим, њихова борба, тражење, сукоби, дизања и падања указују на почетну фазу пионира који се и сувише троше и уносе сувише патре те исто тако настраности и мањим заслепањем.

Застај је био очигледан, неколико уметника се попело на високу лествицу, неки су још у мучењу, многи су подлегли. Застај је почео да бива мучан. Сада, кад приђемо радovima на овој изложби ми се умирујемо, осећамо да она борба није прошла узалуд, да су остале трага, и да се нове снаге појављују са срећним појмовима о сликарству, те без нарочитог потреса, мирно и достојанствено, наступају стазом савременог стварања. Мислим да неће бити преурањено ако кажем да се ствара београдска школа, не мислим овде на неку националну школу, него на савремени начин изражавања који почиње у Београду да хвата корена и да постаје као његов израз. Разумљиво је да ће тек касније веће индивидуалности дати јачи печат Београда, али је важно то да Београд данас одлучно креће стазом чисто сликарског и скулптурског израза.

Београд није више неуметничка средина. Многи се варају. То иде својим ходом. Остављајући на страну оне који нису овога пута излагали ми ћемо се уверити да су скоро сасвим нова имена овога пута, одржала заставу Београда на висини.

Живојин Влајин човек без крова и постеље има три платна која нас наизглед чистотом сликарског схватања.

Вуковић чврстим широким потезима наслуђује наклонности снажне и јасне.

Боднаров са снагом и сигурношћу сликара.

Вушков који се упушта у непероватно тежак сликарски проблем Боке и плавина, да у цвећу испева песму бојама чисте и мајсторске полете.

Поповић Ђорђе који се отргао из сладоњаности поставља снажно и топло портре младе жене.

Теодоровић Ђорђе са чврстим и лаким потезима сликара збуњује и старије са својим ставом.

Хаџић-Сабахадин ромина са четком преко снежних полатина са одважношћу мајстора.

Стојадновић са својим ситарним у топској мекоти савладава тенденцију.

Па **Предраг Милосављевић** са својим акварелима у рутини старог мајстора задржава уметника сваки пут када их угледа.

Гвозденић сам ја лично већ неколико пута хвалио, али овога пута он се показује као снажан и изразита фигура у нашем сликарству.

Па зар се може рећи да нешто ремете озбиљност изложбе **Антићева, Павловићева, Швајцера, Јохлер** и други?

У скулптури је **Томић** са мноштвом недостатака и недовољности дао фигуру која показује изразит и снажан таленат на кога се може са пуним правом најозбиљније рачунати као са сигурном личношћу нашег сликарства.

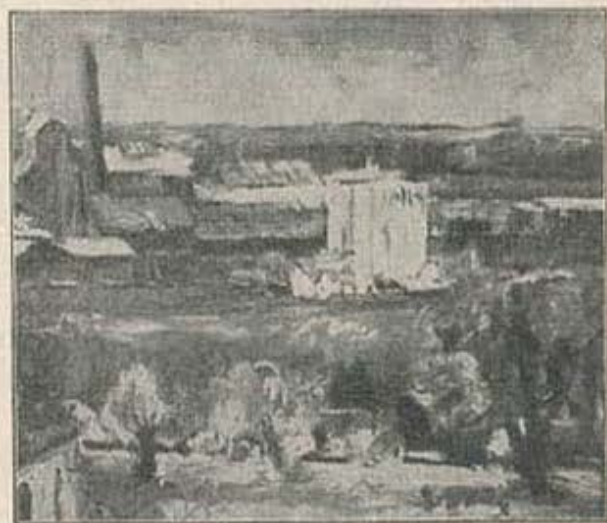
Петровић Ђорђе озбиљан и **Танкосић** са искреним напором.

Овде би могло озбиљно да се стане јер већ ово претставља диван и снажан полет. Колико грешака, колико несавладаности, али колико и срећности у напору, срећности која је далеко изнад оне коју је годинама показивала генерација која је овој претходила. Према њима можемо да будемо хладни кроз неколико година, данас ми им се дивимо и поздрављамо их!

Када се узму у обзир и они млади који нису изложени ми можемо мирне савести рећи да је нова генерација са пуном озбиљношћу у наступу афирмирања који је за поштовање.

На овој изложби су још: **Бешевљевић** и **Бело-жански** у својој мирној форми, **Бугозан** измењен у пртачке префињености, **Голубовић** у религиозној тежњи те **Петровић Миодраг, Поморишац, Стевановић Бора, Секулић** и **Филаковић** сваки у своје схватању солидан и сталожан.

Хакман, Зора Петровић и **М. Петров** све продуктивности и бољи чине увек изразите претставнике београдског сликарства.

Живојин Влајин: Чукарица, предграђе Београда, уље

Радовић је нешто једнолик, озбиљно делује као личност.

М. Илић са пет цртежа и **Тома Росандић** са девет ситних радова употпуњавају репрезентативни део ове изложбе.

Сва Поповић делује потпуно одвојено својим схватањем.

Ове године се постигло неколико нових успеха на изложби. „Политика“ је одредила награду од 5.000 дина, за најбољи рад млађих уметника сиромашнијег стања и награду је добио г. **Стојадновић** сликар. Његов рад је доцније и откупљен.

Академија Наука први пут је одредила суму од 20.000 дина, за откуп радова и откупила је „Главу девојке“ од **Т. Росандића** за 20.000 дина.

Пошто је ово изложба београдских уметника, вероватно ће у наредним годинама бити и нових награда, те ће и сама Београдска општина обратити својим уметницима већу пажњу. На тај начин би се постигла корисна утакмица за истицање уметничког Београда. То је Београду до данас недостајало, али надајмо се да ствари крећу на боље. Када Београд осети амбицију да његови уметници буду што бољи, што снажнији, и када их он буде почео више схватати и волети, уметност Београда има убрзо својом славом да засени многе градове са старијом традицијом.

Сретен Стојановић, скулптор

Београдска хроника:

Годишња скупштина Друштва за уређење предграђа Војводе Степе

У недељу 9. октобра 1932. год., у просторијама кафане Владе Станковића, ул. Престолонаследника Петра 76, одржана је редовна годишња скупштина Друштва за уређење предграђа Војводе Степе. Скупштина је била врло добро посећена, што доказује велико интересовање грађана за рад Друштва. То је интересовање било појачано успесима које је у приличној мери Друштво постигло у току ове године свог рада.

Скупштином је руководио председник Друштва, г. Богољуб Н. Јањић, професор, који је поднео извештај о годишњем раду управе, што је детаљно изложено у засебном чланку у овом броју часописа. Извештај је примљен аklamацијом и управи је изражено пуно поверење.

Затим се приступило бирању нове управе, која је остала скоро иста и коју сачињавају: председник Богољуб Јањић, професор; потпредседник Војислав Миларевић, пензионер; секретар Милан Чалић, благај-

ник „Времена“; благајник Милош Екерт, прокуриса Прашке Банке; чланови: Милорад Вуковић, инспектор Главне Контроле; Ђорђе Ђорђевић, инспектор Главне Контроле; Влада Станковић, кафеџија; М. Живковић, капетан 1 класе; Здравко Милосављевић, примаш; Бора Радосављевић, чин. Трг. Омладине; Мих. Ковић, чин. Мил. Војске и Морнарице и Макс Бошковић, кројач; а као заменици: Иван Бекер, Владислав Бабић, Велимир Ђукић и Никола Бугарчић. У надзорни одбор ушли су: Р. Јаковљевић, пеш. пуковник; Јосиф Анић, књиговођа; Никола Живковић, трг. и Ђура Аврамовић, пенз.

Са скупштине су упућени поздравни телеграми Њ. В. Краљу и Председнику Суда Општине града Београда. Изражена је захвалност садашњој општинској управи на напорима које чини у корист подизања онога краја, као и нада да ће се Општина у будуће још више позабавити комуналним проблемима која интересују предграђе Војводе Степе.

Нова трамвајска пруга Кнежев споменик—Чукарица

И овог месеца Београд, управо његова периферија, чијем становништву Београдска општина жели да изађе највише у сусрет, да би му олакшала иначе отежане услове живота, добила је још једну директну, једину саобраћајну везу са центром. Не чекајући да се реше спорна питања са друштвом Електро-Макиш, од чега би становништво имало велику штету, нарочито сада у почетку рђаве зимске сезоне, Општина београдска пустила је 19. овог месеца у саобраћај нову трамвајску пругу Кнежев Споменик — Чукарица.

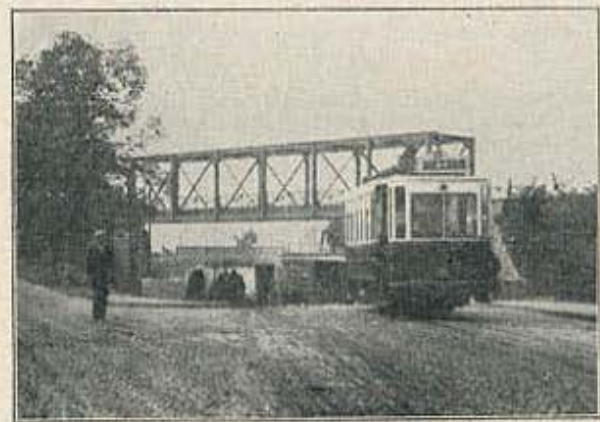
Нова пруга носи број 13. Једна моторна кола са приклицом везиће директним саобраћајем Чукарицу са Кнежевим Спомеником, а двоја моторна кола саобраћаће између Чукарице и Господарске механе, где ће имати везу са топчидерским трамвајем пруге број 3. Тако ће се, и поред малог броја кола, постићи у брзини саобраћаја исти ефекат, јер ће кола на кратком растојању између Чукарице и Господарске механе саобраћати врло често, док пруга број 3 располаже са довољним бројем кола.

Од Кнежевог споменика до Господарске механе нова пруга бр. 13 има исте станице као пруге бр. 3 и бр. 4. Од Господарске механе има следеће станице: Топчидерски мост — Фабрика шећера — Бродара — „Општинска кафана“ — Обреновачка пруга.

Цена возње је од Кнежевог споменика до Чукарице односно напрат, првим колима 2.50 динара, а другим колима 2 динара. Од Господарске механе до Чукарице возња стаје 1 динар.

Пругу је изградила Дирекција трамваја и осветљења, чији су инжењери дали и цео пројекат. До ре-

шења спора са Електро-Макишем Општина ће дати за саобраћај своју струју.

Нови трамвај на прузи Кнежев Споменик—Чукарица, пролази испод чукаричког виадукта

Важност ове пруге је врло велика за становнике Чукарице, који су до сада, за време киша, снега и рђавог времена били у врло тешкој ситуацији, јер је пешачки пут од Чукарице до прве трамвајске станице готово сасвим незаштићен од ветра, сметова и кише.

МИ ВАМ ОМОГУЋУЈЕМО:

- 1) Повећање продукције Ваших производа са истим машинама које и данас имате. Избегавање штетних прекида у раду Ваше фабрике и скупих поправака Ваших машина.
- 2) Уштеду на погонској снази.
- 3) Побољшање Ваших израђевина и стабилизирање њиховог квалитета.
- 4) Снижење трошкова производње.

Да бисте предње постигли ми ћемо Вам
помоћи нашим потпуно бесплатним и без-
- обавезним инжењерским саветима. - -

Изволите нам само писати.

ВАКУУМ ОИЛ КОМПАНИ Д. Д.
ЗАГРЕБ **БЕОГРАД**
Трг Краља Петра 5 **Кнез Михајлова 7**

ТРГОВИНА АУТОМОБИЛА И ЊИХОВИХ ДЕЛОВА

БРАНКО Т. НЕДИЋ И ДРУГ — БЕОГРАД

ТЕЛЕФОН 22037 — ДЕЧАНСКА УЛ. 15 — ТЕЛЕГРАМ БРАНКО

ИМА НА СТОВАРИШТУ:

Све делове за све аутомобиле кугл, друк и рол-лагере свих димензија свећица: ШАМПИОН, БОШ, ЈИСКРА и А. С. каблове за осветлење и свећице гуртне за кочнице у свим ширинама сијалице за сва кола дих-тунге округле и овалне свих величина бензин, зејтин и разне масти као сав прибор и потребе за ауто-мобиле

ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПНИШТВО Ф И А Т ДЕЛОВА

НАЈБОЉА ЗАМЕНА СТРАНОМ
УГЉУ И КОКСУ

БРИКЕТ „РТАЊ“

ОД ПРАНОГ КАМЕНОГ
УГЉА

ИСПОРУКА У ЦАКОВИМА ОД
50 КИЛОГРАМА

ПРОДАЈНО СТОВАРИШТЕ:
ПРЕДУЗЕЋЕ „КОПАОНИК“
БОЖ. М. ДАВИДОВИЋ
ЦАРА УРОША БР. 68
ТЕЛЕФОН 25-0-87

ТЕХНИЧКИ БИРО

ИНЖ. ВАСИЛИЈЕ БИКАР И ДРУГ
БЕОГРАД

Телефон 20-5-65 — Зрињскога 25

ИЗРАЂУЈЕ

СВЕ ВРСТЕ ПЛАНОВА И ИЗВР-
ШУЈЕ ГРАЂЕВИНЕ НА СУВУ
И ВОДИ

ИСПОРУКА

КАМЕНОГ МАТЕРИЈАЛА СВАКЕ
ВРСТЕ ГРАНИТА И КРЕЧЊАКА
У НЕОГРАНИЧЕНИМ КОЛИ-
ЧИНАМА

НОВИ БЕОГРАД — БЕОГРАД D'AUJOURD'HUI

Угао Немањине улице: нова палата Министарства саобраћаја.

Un coin de la rue Nemagnina: le nouveau palais du Ministère des communications.

(Из фото-архива Отсека за штампу, пропаганду и туризам О. г. Београда.)

(Photo-archivé du Bureau communal de la presse de Beograd.)

СТАРИ БЕОГРАД — ANCIEN BEOGRAD

Угао исте улице пре пет година: стари Београд, кога нестaje...
Un coin de la même rue avant cinq ans: le vieux Beograd, qui disparaît...

(Из фото-архива Отсека за штампу, пропаганду и туризам О.г. Београда.)

(Photo-archivé du Bureau communal de la presse de Beograd.)